DELAVSKA ENOTNOST

PROLETARCI VSEH DEŽEL — ZDRUŽITE SE!

DANES:

Janez Voljč:
MOLK NI ZLATO

D. R.:
PREDNOST SE »MAŠČUJE«

Dušan Kralj:
MOJA NEDELJA JE ČETRTEK

Bojan Samarin:
TOKRAT TUDI SINDIKALNA ŠOLA

Sobota, 12. marca 1960
Štev. 10, leto XVIII.

LETOS SPET NEENAKOMERNO GIBANJE INDUSTRIJSKE PROIZVODNJE

JANUAR OPOZARJA

Kar v navado je že prišlo, da v tovarnah decembra meseca, pa tudi mesec ali dva prej, hite kar se le da, zato, da bi izdelali čimveč, da bi bil obseg proizvodnje čimvečji. Posledica takšne usmeritve pa je neenakomerno gibanje industrijske proizvodnje, in sicer visoka rast v decembru in občuten padec proizvodnje v januarju.

Te nezdrave pojave v gibanju industrijske proizvodnje smo lahko opazili kot rečeno tudi prejšnja leta. Letos ni nič bolje. Če označimo proizvodnjo v decembru 1957 s 100, je znašala v januarju 1958. leta 81. Proizvodnja v januarju lani je v primerjavi z ravnjo, doseženo v decembru 1958. leta izpolnjena le s 77 odstotka. Letos januarja pa je izpolnjena le s 74 odstotki, če označimo decembrsko proizvodnjo z indeksom 100. Tako govore podatki o gibanju proizvodnje za vso državo. Če pogledamo gibanje proizvodnje v Sloveniji, niso podatki prav nič drugačni. Čeprav so bili dani pogoji za nemoten razvoj proizvodnje pri nas, je bila industrijska proizvodnja v januarju precej nižja od dosežene v decembru lani. Skupna proizvodnja v januarju letos je bila v primerjavi s proizvodnjo lani le za 7,1 odstotka večja. Glede na planirano raven pa je bila dosežena v januarju le z 82 odstotki. Kovinska industrija je na primer decembra lani dosegla proizvodnjo za 10 odstotkov nad povprečjem leta 1958, v januarju pa je bila proizvodnja pod povprečjem leta 1959 in izpolnjena le z 71 odstotki v primerjavi s to ravnjo. Podobno je nihala proizvodnja v elektroindustriji, industriji gradbenega materiala in lesni industriji. Tudi proizvodnja električne energije je zrastla, toda ne zaradi premajhnih zmogljivosti ali prenosa, temveč — ker ni bilo toliko povpraševanja.

Razumljivo je, da nekatere panoge industrije v prvih mesecih leta ne morejo delati s tolikšno zmogljivostjo kot prej, ker pač na to vplivajo vremenske razmere in podobno. Gre recimo za opekarništvo. Toda tolikšno zmanjšanje proizvodnje ne moremo v celoti pripisati vplivu sezonskega značaja proizvodnje ali drugim činiteljem. Nasprotno, prav takšno nihanje govori, da organizacija dela in proizvodnje v industrijskih podjetjih ni vedno izpeljana tako, da bi lahko racionalno izkoristili vsa razpoložljiva sredstva.

Omenjeno gibanje proizvodnje na primer ne spremlja enako gibanje zaposlenih. V gospodarstvu je v začetku leta zaposleno skorajda prav toliko ljudi kot ob zaključku leta, proizvodnja pa je nižja. V Sloveniji je bilo na primer v januarju letos v primerjavi z decembrom lani skoraj toliko zaposlenih kot prejšnje leto. V januarju je bilo zaposlenih 431.230, decembra lani pa 434.857 oseb. Iz tega je moč sklepati, da tudi delovna sila ni pravilno zaposlena in da zavoljo tega ne dosegamo takšnih uspehov v produktivnosti dela kot bi jih lahko dosegli.

Gibanje industrijske proizvodnje v začetku leta pa velja ocenjevati še z drugih vidikov, recimo, kakšno je bilo povpraševanje po blagu, kako je bil založen trg v minulem letu, kolikšne zaloge smo podedovali iz minulega leta in podobno. Lani tržišče ni bilo nikoli tako založeno z različnim blagom, da bi imela industrija, v celoti vzeto, težave zaradi tega. Nasprotno, zaradi precejšnjega povpraševanja po blagu in spremenjene strukture potrošnje, je bilo pogostokrat čutiti tudi pomanjkanje posameznih vrst industrijskega blaga. To pomeni, da porast proizvodnje posameznih proizvodov že lani ni bil tolikšen, da bi lahko v celoti zadovoljili tržišča.

Lani je bila kupna moč prebivalstva precej višja kot leto prej. Na to je vplivalo več činiteljev: način nagrajevanja, porast zaposlenih za okoli 7 odstotkov, večji dohodki kmetijskega prebivalstva in večje izkoriščanje potrošniških kreditov. Skupno vzeto so dohodki prebivalstva v primerjavi z letom prej porastli za 19 odstotkov. Lahko pa pričakujemo, da bodo letos v prvem četrtletju dohodki prebivalstva porasli še hitreje, predvsem dohodki kmetijskih proizvajalcev glede na precejšnje zaloge tržnih presežkov. In prav zato moramo izdelati več blaga.

Kot rečeno, je bilo lani povpraševanje po različnih vrstah industrijskega blaga izredno veliko, prav to pa je kljub pomembnemu povečanju industrijske proizvodnje že v drugem polletju vplivalo na občutno zmanjšanje zalog blaga v industriji. Gibanje zalog osnovnih surovin v industriji v minulem letu ni bilo vsklajeno s porastom industrijske proizvodnje. Zaloge končnih proizvodov v industriji so bile v decembru lani za 2,5 % nižje kot v istem mesecu leto prej. Če pa odštejemo še zaloge tobaka in prehrambenih proizvodov, potem je raven zalog nižja kar za 11 odstotkov. Zaloge neprehrambenih proizvodov za široko potrošnjo so bile ob koncu 1959. leta za 15 odstotkov nižje kot v istem mesecu leto prej.

Samo ti podatki govore, kako škodljivo je nihanje industrijske proizvodnje ob zaključku in začetku poslovnega leta. Januar nas opozarja, da bomo morali v naslednjih mesecih temeljito poprijeti za delo, da bomo nadomestili zamujeno. Priložnosti za razčlenjevanje, kaj je škodovalo gibanju industrijske proizvodnje v prvem mesecu pa so prav sedaj ob oceni poslovanja za minulo leto. Sedaj je tudi možnost za kaj popraviti in spremeniti, da bo gibanje industrijske proizvodnje v naslednjih mesecih še uspešnejše in da bo trg še bolje založen.

Ali so bile izkoriščene vse možnosti za povečanje proizvodnje? (Foto: Milan Sparovec)

V OKVIRU

Kratkovidnost

V Celju so mi ondan pripovedovali, da so v nekaterih njihovih podjetjih ukinili topli obrok. Rekli so, da v teh podjetjih modrujejo takole:

»Res je, da je topli obrok koristen in da človek, ki ga uživa, več naredi kot tisti, ki se mu odpove. Ni pa res, da bi moralo podjetje plačevati večji del resnične cene tega obroka. Saj ga ne jedo vsi. Delavci, ki ga ne uživajo, godrnjajo, ker so prikrajšani. Imamo nagrajevanje po učinku in kdor več naredi več dobi. Če torej zavoljo toplega obroka več naredi, naj ga tudi plača«.

Rezultat tega modrovanja je sklep delavskega sveta, da bodo poslej veljale ekonomske cene toplega obroka, se pravi, kdor ga bo hotel uživati, bo moral plačati celotno ceno (prej je plačal trideset, sedaj pa bi moral devetdeset ali sto in več dinarjev). Ker pa ljudje niso pripravljeni na tolikšen izdatek, so topli obrok enostavno ukinili.

Takšno ravnanje pa je, milo rečeno, kratkovidno in tudi krivično, čeprav se skriva pod plaščem nekakšne pravičnosti. Račun — ješ, več dobiš, zato plačaj — je nekoliko pomanjkljiv. Saj ne dobi več samo človek, ki več naredi, več dobi ves kolektiv. Delavec, ki uživa topli obrok in zato več naredi, dobi le majhen delež tistega viška, ki ga je ustvaril z večjo proizvodnostjo na svojem delovnem mestu, levji delež pa dobi podjetje — večji je dohodek podjetja, večji so skladi in od tega imajo korist tudi tisti delavci, ki so se odpovedali toplemu obroku. Subvencioniranje tople malice se je torej izkazalo kot ekonomsko koristno (tisti tisočaki se pošteno obrestujejo), da ne govorimo o njeni koristnosti za zdravje ljudi itd.

Če so v podjetju omogočili vsem zaposlenim, da lahko med odmorom pojejo toplo malico, pa je nekaj delavcev raje ostalo pri klobasi ali slanini in kosu kruha, je to njihova stvar. Nihče jih ne more prisiliti, da se morajo odločiti za topli obrok. Povsem drugo vprašanje pa je, če volja teh ljudi (lahko bi rekli tudi njihova nevoščljivost) zmaga, postane sklep delavskega sveta in se potem ljudje gredo pravičnike in vlečejo pravico za rep.

Seveda pa subvencioniranje toplih obrokov ne bo moglo biti večno. Ljudje se bomo navadili nanje, postali bodo nujni sestavni del naše prehrane (pa zboljšali se bodo in pocenili) in takrat bomo pripravljeni več dati zanje tudi iz lastnih žepov.

Sicer pa je stvar zelo preprosta: kratkovidnost delavskih svetov, ki so ukinili topli obrok zavoljo nekakšne pravičnosti, se bo kaj hitro pokazala v pravi luči, če ne prej pa takrat, ko bodo v teh podjetjih ocenjevali svoje proizvodne uspehe in neuspehe.

JV

PLENUM OSS LJUBLJANA O TEKOČIH GOSPODARSKIH NALOGAH

NEZADOVOLJIV ODSTOTEK

»Tovariši, uspehi v industriji januarja letos niso takšni, kot smo si obetali in kakršni bi morali biti, če bi hoteli uresničiti načela okrajnega družbenega plana,« tako je dejal eden izmed članov okrajnega sindikalnega sveta na plenarni seji, ki je bila minulo soboto.

Tako se je začela razprava potlej, ko so člani sindikalnega sveta poslušali podatke o razvoju gospodarstva v ljubljanskem okraju v letu 1959. Ti podatki so razveseljivi. Naj jih omenimo samo nekaj: 1329 gospodarskih organizacij je do zaključka leta doseglo 464,8 milijarde dinarjev vnovčenega dohodka, leto prej pa 402,1 milijarde dinarjev. Obseg vnovčenega dohodka se je torej povečal za 15,6 %. Industrijska proizvodnja je porasla za 15% število zaposlenih pa le za 5 %. Primerjava med tema podatkoma kaže, da je porasla storilnost dela za okoli 10 %. Nagrajevanje po učinku, večja prizadevnost pri delu, boljše gospodarjenje, vse to je vplivalo, da so bili doseženi tolikšni uspehi.

Toda tedaj, ko so v razpravi posamezniki primerjali uspehe, dosežene v minulem letu, in rezultate industrijske proizvodnje v mesecu januarju letos, so bili podatki manj razveseljivi. Primerjava med obsegom proizvodnje in številom zaposlenih, je namreč pokazala, da je storilnost dela porasla v prvem mesecu samo za 1 %. Industrija je sicer presegla predvideno raven proizvodnje za 5 %, toda hkrati ob tem je bilo zaposlenih v gospodarskih organizacijah tudi 4 % več delavcev in uslužbencev. V devetih gospodarskih panogah je bila v januarju zaposlenost večja kot pa je bil izpolnjen plan. V nekovinski industriji so na primer izpolnili plan z 91,3 %, zaposlenost pa je znašala 105 %, barvna industrija je izpolnila plan le s 70,7 %, zaposlenost pa je znašala 100,1 % itd. Nekatere industrijske panoge, kot kemična, lesna, tekstilna in grafična, zaznamujejo dokaj večji fizični obseg proizvodnje kot so sprva računali, zaposlenost pa je rastla počasneje. V lesni industriji so na primer izpolnili plan s 127,2 %, zaposlenost je znašala 104,4 %.

Prav zavoljo teh podatkov o gibanju industrijske proizvodnje v januarju letos je v dokajšnji meri prevladovala razprava o vzrokih in posledicah in tudi o tem, kaj bi veljalo spremeniti, da bi bilo gibanje proizvodnje enakomernejše. Seveda je bilo med razpravo tudi moč slišati nekatere razveseljive stvari. V Litostroju so na primer že decembra lani dokončali montažo določenih izdelkov, prejšnja leta so podobna dela opravljali še v januarju. V pečarskem podjetju Ribnica so opravili določene naloge že prve dni januarja, prejšnja leta so ta dela opravili šele do marca in podobno. Toda to so, kot rečeno le redke izjeme. Odstotek rasti industrijske proizvodnje in produktivnosti dela v januarju ni zadovoljiv, to je bila splošna ugotovitev.

Takoj k tej ugotovitvi pa je bila pridana druga, da je treba zelo kritično premotriti vzroke zaradi katerih je bila industrijska proizvodnja v januarju manjša in da ne velja vse opravičevati z objektivnimi okoliščinami. Sindikalne organizacije naj bi na vse to opozorile upravno operativna vodstva in delavske svete.

Marsikje bi lahko, tako je bilo rečeno v razpravi, dosegli več je uspehe, če bi drugače organizirali delo. V rudarstvu na primer, je še kar ustaljena navada da prično na odkopih pripravljati vse potrebno za proizvodnjo šele potlej ko pride na delovišče določena izmena, v zadnjih urah delovnika pa izvozni stroji in separacija ne zmorejo opraviti vsega in tako nastajajo ozka grla. Tako kot je tu ustaljen dosedanji način dela, je ustaljen še marsikje drugod in zato zmogljivosti niso polno izkoriščene, plan in produktivnost pa zaostajata.

Razprava o tekočih gospodarskih nalogah je bila plodna in upamo lahko, da bo na enem izmed naslednjih plenarnih zasedanj mogoče čuti razveseljivejše podatke.

7 dni v sindikatih

V minulem tednu so se razprave na sejah, sestankih in raznih posvetovanjih v sindikatih v glavnem sukale okrog gospodarskih vprašanj in nagrajevanja po učinku, kadrovsko socialnih služb in poteka občnih zborov sindikalnih podružnic.

● Na posvetu s predsedniki ObSS, ki ga je organiziral OSS Novo mesto, so med drugim govorili tudi o **sprejemanju in potrjevanju zaključnih računov.** Odločno so se postavili na stališče, da v nobenem primeru ne more delavski svet potrditi zaključni račun, dokler z njim ni seznanjen oziroma dokler ga ne sprejme ves kolektiv.

● Na seji plenuma OSS Ljubljana so obravnavali gospodarske rezultate, dosežene na področju okraja v preteklem letu. V razpravi je bila poudarjena potreba po nadaljnjem izpopolnjevanju sistema nagrajevanja po učinku.

● V Murski Soboti je te dni končan seminar o **nagrajevanju po učinku,** ki ga je organiziral OSS. Udeležili so se ga predstavniki podjetij, sindikalnih svetov in ljudskih odborov. Govorili so o splošnih načelih nagrajevanja po učinku ter konkretnih primerih tega načina nagrajevanja za posamezne panoge. Ugotovili so, da v okraju skoraj ni gospodarske organizacije, kjer ne bodo v tem letu začeli uvajati tak ali drugačen sistem nagrajevanja po učinku.

● V Kranju so na posvetu s predsedniki ObSS govorili o načinu uvajanja **kadrovsko socialnih služb.** V tej akciji bodo sodelovali razen sindikatov še sveti za delo pri ljudskih odborih. Skušali bodo zainteresirati tudi vse organizacije v podjetjih za skupno politično podporo v tej akciji, da vprašanj te službe ne bi urejevali le po upravni liniji.

● V Celju je končan 12-dnevni seminar za šefe kadrovsko socialnih sektorjev nekaterih gospodarskih organizacij. Seminarja, ki sta ga organizirala OSS in Okrajna delavska univerza, se je od povabljenih 23 udeležilo le 11 tovarišev. Za ta seminar niso pokazali dovolj razumevanja zlasti nekatera večja podjetja.

● Pretekli teden je RO kovinarjev organiziral posvetovanje predsednikov DS, sindikalnih podružnic in direktorjev 34 gospodarskih organizacij, v katerih bodo v prvi polovici tega leta začeli ustanavljati kadrovsko socialne službe in centre za izobraževanje. Tudi tu so ugotovili, da marsikje vse preveč govorijo o organizacijski plati te službe. Mnenje RO je, naj osnovno vsebino dela te službe določijo delavski sveti — o tem naj bi razpravljali tudi IO podružnic, upravna vodstva podjetij pa naj skrbijo za operativno izvedbo postavljenih stališč, oziroma za organizacijo službe v podjetju.

● ObSS Jesenice je organiziral posvetovanje s predsedniki DS in sindikalnih podružnic, na katerem so obravnavali sodelovanje oziroma povezavo DS s sindikatom ter vpliv sindikalne podružnice na delo organov upravljanja.

● Na **okrajni konferenci obrtnih in komunalnih delavcev** v Novem mestu so razpravljali o problemih in možnostih nadaljnjega razvoja obrti, o kadrih, nagrajevanju ter o delu in slabostih organov upravljanja in sindikata v obrtnih gospodarskih organizacijah.

● Na **okrajni konferenci trgovskih in gostinskih delavcev** v Mariboru je bila razprava precej dobra in dokaj konkretna. Govorili so o organizacijskih vprašanjih, o delovnem času v trgovini, o delitvi dohodka, o nagrajevanju po učinku in drugih aktualnih vprašanjih v trgovini in gostinstvu.

Zadnji torek je bil v Ljubljani občni zbor sindikalne organizacije v podjetju Elektroprojekt. Uvodoma so ugotovili, da imajo v podjetju premalo skupnih sestankov, da bi se člani kolektiva lahko res dobro in temeljito pogovorili o problemih podjetja. In teh ni ravno malo. V letošnjem letu n. pr. predvidevajo za 10 % povečano realizacijo ob enakem številu zaposlenih. S perspektivnim programom razvoja podjetja pa predvidevajo, da se bo do leta 1965 storilnost dela povečala kar za 20 %! Taki načrti bodo seveda terjali obilo naporov, ki jih bo morala po najboljših močeh podpreti tudi sindikalna organizacija. Tako bo sindikalna podružnica usmerila del svojih prizadevanj tudi v izboljševanje in izpopolnitve v sistemu nagrajevanja. V podjetju že zdaj nagrajujejo po učinku dela; osnova za določevanje zaslužkov pa je analitična ocena delovnih mest. V prihodnje bodo uvedli akord. Bolj kot doslej pa bo treba poživiti tudi ideološko-politično delo med članstvom.

Niso več malodušni

Več let so bili direktorjeve lutke. Delali so, kakor je ukazal in mu prikimavali, čeprav so bili drugačnih misli.

Zakaj so mu prikimavali? Če je direktor koga vzel na piko, ga ni več dolgo gledal v podjetju. Je že kaj našel, da ga je lahko odslovil, ne da bi se prej pogovoril z delavskim svetom. Sicer pa je njegova obveljala, četudi so bili vsi člani delavskega sveta zoper odpoved. Kakor iz rokava je stresel paragrafe iz zakona o delovnih razmerjih, ki jih poslušalci niso poznali in zato tudi niso vedeli, ali je izbral prave ali ne. Več dobrih delavcev je tako odšlo iz celjskega sobnoslikarskega podjetja »Dom«, ker so se postavili po robu direktorjevi samovolji.

Zalokarjev Slavko je direktorju prvi stopil na prste, ko je lani na zasedanju delavskega sveta spet ubiral svoje strune.

»V teharski šoli smo se drugače učili,« mu je rekel, »če delavski svet ne privoli, ne bo šel nihče iz podjetja.«

Slavko je govoril kot član delavskega sveta in predsednik sindikalne podružnice. Pravkar se je vrnil iz devetdnevnega seminarja o družbenem samoupravljanju in iz posebnega seminarja za sindikalne delavce.

»V tarifnem pravilniku tudi piše, da moramo dobiti terenski dodatek, če delamo zunaj Celja. Zakaj ste ga na lastno pest prepovedali izplačevati?«

Slavku so pritegnili še drugi člani delavskega sveta. Na direktorja se je vsula ploha očitkov:

»Ljudje so postali malodušni zaradi vas... Nobenih pobud ne dajejo več, ker predlogi in sklepi obtiče v miznici... Prikrajšujete nas pri prejemkih, namesto da bi se vsi skupaj zavzeli za boljšo organizacijo dela in poskušali zbrati čimveč naročil tudi za mrtvo sezono...«

Direktorju so se zamajala tla pod nogami, toda nekdanji zasebni obrtni mojster je odgnal v njem tako močne korenine, da se ni mogel prilagoditi novemu času.

»Lutke« pa so se zmeraj bolj trgale z njegovih vrvic in mu nazadnje pokazale vrata.

Zdaj so delavci kakor prerojeni. Vsakdo se briga za nova naročila in gre rad delat tudi izven Celja, ker tarifni pravilnik ni več popisan papir, ampak zakon, ki ga upoštevajo vsi, od vodilnih ljudi do vajencev. Odkar so začeli gospodariti z lastno glavo, se dohodek podjetja naglo veča, z delom pa so se tako oskrbeli, da bodo v kratkem zaposlili še osem sobnih slikarjev in do junija skupno najmanj dvajset. Najprej pridejo tisti nazaj, ki so prostovoljno ali neprostovoljno odšli.

Prerojenje se je pokazalo pred nedavnim tudi na občnem zboru sindikalne podružnice. Nekdanja prva točka dnevnega reda — odnosi med direktorjem in kolektivom — je zavzela zadnje mesto. Izpodrinil jo je razgovor o gospodarjenju in nagrajevanju.

»Predlagam, da nas, ki smo že bolj v letih ali pa slabotni, vključite v remontno delo. Zakaj bi boljši delavci zaradi nas manj zaslužili?« Poštenjakar je vedel, da bo morda poslej na slabšem, če obvelja njegov predlog. Sobni slikarji delajo namreč v skupinah na akord, če en sam popušča, so vsi oškodovani. Krivec jo najbolje izvozi. »Ne bi rad videl, da bi se še kaj prepirali. Dobro šolo imam za seboj,« je še dodal.

Poslušalci so mu prikimali in ga dopolnili, naj bi tem delavcem izplačevali režijske ure in jih s premiranjem spodbujali k večji vnemi.

»Kako bomo pa dobili nove ljudi, če jim ne preskrbimo stanovanja?« se je oglasil drugi.

Tega akutnega vprašanja, ki ga je bivši direktor zmeraj odrival, seveda občni zbor ni rešil. Vendar je že to veliko, da ga bo delavski svet po sklepu sindikalnih volivcev moral resneje obravnavati in najti ustrezno rešitev morda skupno z drugimi celjskimi podjetji, ki iz podobnih vzrokov zaman razpisujejo nova delovna mesta.

Voljo do dela so dobili celo vajenci, ki so jih skaljeni odnosi doslej zelo ovirali pri učenju.

»Očitate nam, da se popoldne potepamo,« se je na občnem zboru ojunačil eden izmed osemnajstih vajencev, »kam naj se pa damo do petih ali šestih popoldne, ko odhajajo naši vlaki? Učne krožke nam organizirajte. Za pomočniški izpit bi morali marsikaj znati, kar praktično ne delamo. Kje naj se tega naučimo?«

Tudi njemu so dali prav. Za politično in strokovno vzgojo vajencev bodo poslej skrbeli trije odrasli člani kolektiva. Domenili so se še, da bodo vajence pritegnili v samostojno mladinsko organizacijo in skupno z mladinskim vodstvom odprli delovne krožke.

Občni zbor je bil tribuna želja in predlogov, ki so se prej razblinjali ob direktorjevi samovolji.

M. K.

NA ROB OBČNIH ZBOROV

ZBORI NE PLENUMI

Ko ocenjujemo dosedanje občne zbore sindikalnih organizacij, moramo govoriti tudi o nastajanju novih sindikalnih podružnic.

Praksa nas je že dalj časa opozarjala, da bo treba tam, kjer je v eni sindikalni podružnici več kolektivov, več podjetij oziroma ustanov, razcepiti podružnico in ustanoviti nove — če se le da — pri vseh kolektivih. S tem bi namreč dosegli, da ponekod sindikalne podružnice ne bi bile le uresničevalec želja po skupnih izletih, zabavah, pa morda še po skupnem strokovnem izobraževanju, pač pa da bi bile tudi politični usmerjevalec vseh specifičnih problemov posameznih gospodarskih enot ali ustanov. Dosegli bi, da bi bila sindikalna podružnica res eden izmed najmočnejših činiteljev pri urejanju raznih problemov v določenem kolektivu.

Tudi občni zbori podružnic z več kolektivi — ki so bili v primerjavi z ostalimi zelo slabi — so nas ponovno opozorili na to, da moramo čimprej razdeliti nekatere podružnice. Eno izmed poročil Občinskega sindikalnega sveta Domžale recimo pravi, da so bili občni zbori slabi predvsem tam, kjer je bilo skupaj več kolektivov, ki se seveda med seboj niso poznali. Ti zbori so bili skoraj vselej neživahni in nekonkretni.

Celotna naša sindikalna organizacija se je že ob pripravah na občne zbore prizadevala, da uredi ta problem. Uspehi niso izostali. Kaže, da bomo imeli v Sloveniji po občnih zborih okoli 200 sindikalnih podružnic več (skupaj bomo tedaj imeli približno 3000 podružnic).

Ponekod so akcijo razraščanja sindikalnih podružnic dobro speljali, drugje pa se je vse skupaj izmaličilo. Sindikalna podružnica mariborskih bank, ki je imela občni zbor v za resno delo precej neustreznih prostorih — v kavarni (in je bil morda prav zaradi tega precej mrtev), je zelo močna podružnica. Že pred zborom so si prizadevali, da bi ustanovili v vsakem izmed številnih denarnih zavodov obsežnega Maribora svojo podružnico. Toda nekaj ljudi je, ki jim to ni všeč (raje imajo sindikalno podružnico, ki se zaradi neustrezne organizacijske oblike ne more vtikati v konkretne probleme posameznih ustanov) in tudi na zboru jim je večina prikimala, tako da je ostalo pri starem.

Zdaj, ko imajo občne zbore tudi kolektivi večjih gospodarskih organizacij, se je jasno pokazal tudi problem, mimo katerega prav tako ne smemo iti.

Ker je v nekaterih podjetjih toliko zaposlenih, da ne bi bilo mogoče organizirati zbora za vse, so se ponekod odločili za delegatski sistem občnih zborov. Višja sindikalna vodstva so podružnicam priporočila, naj bodo ti občni zbori čimbolj množični. Marsikje je v resnici prišlo na zbor skoraj polovica kolektiva. Recimo na občni zbor (delegatski) Strojnih tovarn v Trbovljah, ki je bil — mimogrede povedano — eden izmed najboljših doslej v Sloveniji, je bila dvorana Delavskega doma skoraj pretesna.

Drugje pa so precej pogrešili. Na občnem zboru sindikalne podružnice ljubljanskega železničarskega kolektiva v Šiški, ki ima okoli 700 članov, je bilo pa le okoli 40 delegatov. Seveda to ni bil več občni zbor, ampak le nekakšen sindikalni plenum.

Ob vsem tem pa se je pojavila še ena slabost. V mnogih podružnicah, ki so imele delegatski občni zbor, niso pred tem imeli obratnih oziroma grupnih zborov ali sindikalnih pomenkov. V takih kolektivih seveda ne moremo govoriti o kolektivnem poročanju o delu sindikalne podružnice, o kolektivnem dogovoru za delo v prihodnje in seveda še manj o tem, da bo novi izvršni odbor podružnice v takšnem podjetju uspešen uresničevalec skupnih teženj kolektiva.

D. ČEBULJ

NAJPREJ ZNANJE

Tako menijo na občinskem sindikalnem svetu v Celju. Zato snujejo novo šolo, ki ima malo skupnega z običajnimi učnimi ustanovami. Petintrideset mladincev iz celjskih podjetij nameravajo vsestransko usposobiti za sindikalno delo. V enem letu jim bodo posredovali politično in gospodarsko znanje, kakršnega dandanes mora imeti dober sindikalni delavec.

Učne metode? Hospitacije, kritični razgovori po hospitacijah, seminarji, nastopi. Tako bi to šolanje na kratko označili s termini prosvetnih delavcev. Mladinci bodo prisostvovali zasedanjem delavskih svetov in upravnih odborov v različnih podjetjih, sejam občinskega ljudskega odbora in posameznih njegovih svetov, da se seznanijo z delom upravljavcev in občinskega upravnega aparata. Po teh obiskih pa nameravajo na skupnih sestankih kritično oceniti potek in vsebino zasedanj in sej.

Začeli bodo z nujno potrebno formalnostjo: z osnovami o vodenju sestankov, ki celo starejšim novim sindikalnim delavcem in družbenim upravljavcem delajo preglavice. Po nekajkratnih razgovorih se bodo praktično vadili v vodenju sestankov, posneli svoje »nastope« na magnetofonski trak in jih potem razčlenili. Tako se bodo urili tudi v govorništvu. Marsikdaj namreč naši delavci ne posegajo v razpravo iz strahu, da se ne bi osmešili, ker jim beseda ne teče gladko.

Težišče šolanja bo seveda na sindikalnem delu in na družbenem upravljanju. Po navadi mine precej časa, preden se novi člani delavskih svetov in sindikalnih odborov znajdejo v delu, zlasti če se kmalu ne prijavijo v šolo za družbeno upravljanje ali v kak podoben seminar. In temu »mrtvemu« (da ne rečemo škodljivemu) času bi se v Celju radi izognili. Čez kako leto bodo ti mladinci gospodarsko in politično tako podkovani, da bodo kos omenjenim nalogam.

Tak način vzgoje v različnih gospodarskih organizacijah je dobro premišljen: mladina bo dobila vpogled v več podjetij, v več sindikalnih odborov in organov družbenega upravljanja in bo tako laže objektivno presojala razmere v lastnem podjetju. Gospodarska nerazgledanost in ozkost namreč še pogosto zavirata delo samoupravnih organov, pa tudi sindikalnih delavcev, ki se zaradi nevednosti ne morejo zoperstavljati nepravilnostim, čeprav jih vidijo.

Nadrobni učni načrt bodo organizatorji te sindikalne šole sproti sestavljali. Prijavljenih mladincev namreč ne poznajo. Šele med razgovori bodo ugotovili, v čem njihovo znanje šepa, kaj morajo temeljiteje obravnavati. Da bo študij plodnejši, bodo organizirali skupinske seminarje in vanje vključili samo po nekaj mladincev. Tako bo lahko vsakdo aktiven in se bo res lahko poglobil v študij.

M. K.

Na občnem zboru sindikalne podružnice železničarjev postaje Ljubljana-Šiška, ki je bil zadnji ponedeljek, so ugotovili, da so v minulem letu v marsičem izboljšali delovne pogoje in poskrbeli za boljšo zaščito železničarjev pri delu. Vendar je to šele začetek in bo tudi v prihodnje treba posvečati skrbi za ljudi kar največ pozornosti. Med drugim bodo poskrbeli za tople malice in udobnejšo ureditev službenih spalnih vozov. Ko so govorili o nagrajevanju, so opozorili, da bo treba tudi na železnici čimprej in kar najbolj dosledno uveljavljati nagrajevanje po učinku dela. To bo tudi najboljša priložnost, da kolektiv postaje Ljubljana-Šiška utrdi sodelovanje z občinskim zborom proizvajalcev. Na občnem zboru so še opozorili, da bi bilo prav, če bi pristojni organi v novih skladiščih, ki bodo urejena do konca prihodnjega leta, predvideli primeren prostor za sindikalno in kulturno delo železničarjev postaje Šiška.

Alojz Capuder novi podpredsednik OSS Ljubljana

Prve dni marca je bil tovariš Alojz Capuder izvoljen za novega podpredsednika OSS Ljubljana.

Tovariš Capuder je že nekaj let znana osebnost v našem sindikalnem gibanju in družbenem življenju. Rojen je bil leta 1923 v kmečki družini v Kosezah pri Domžalah. Izučil se je za zidarja. Že zgodaj je začel aktivno sodelovati v narodnoosvobodilnem boju. Šele po vojni mu je uspelo, da se je lahko posvetil tudi šolanju. Leta 1951 je končal srednjo tehniško šolo. Vsa leta po vojni je marljivo delal v mladinski in skojevski organizaciji ter bil večkrat viden funkcionar mladinskih delovnih brigad.

Po končanem študiju se je zaposlil pri Gradisu na gradbišču v Zenici. Z istim podjetjem je kasneje delal tudi na avtomobilski cesti in v TOMOS v Kopru, nazadnje pa je bil sektorski vodja pri gradnji stolpnic v Savskem naselju v Ljubljani.

Pri svojem političnem in družbenem delu je imel doslej že mnogo funkcij. Tako je bil predsednik sindikalne podružnice v Zenici, član OSS in član RO sindikata gradbenih delavcev BiH, predsednik delavskega sveta gradbišča, lani pa je bil tajnik RO sindikata gradbenih delavcev Slovenije.

Novemu podpredsedniku Okrajnega sindikalnega sveta Ljubljana želimo pri njegovem delu kar največ uspehov.

DELAVSKA ENOTNOST
Ustanovljena 20. novembra 1942
List izdaja Republiški svet ZSJ za Slovenijo
Glavni in odgovorni urednik
MITJA ŠVAB
UREJUJE UREDNIŠKI ODBOR: DORNIK PETER, MAVER MILAN, VOLJČ JANEZ, TEHNIČNI UREDNIK JANEZ ŠUSTER
List izhaja v uredniški povezavi z »Radom« - Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Kopitarjeva 2, pošt. pred. 284, telefon uredništva 39-181 do 185, 31-555 in 31-453 - Račun pri Komunalni banki v Ljubljani št. 600-705/1-83 - Posamezna številka stane 20 din - Naročnina je: četrtletna 250, polletna 500 in letna 1000 din - List tiska ČZP »Ljudska pravica« - Poštnina plačana v gotovini

ŠE VEDNO TARNAJO

Nekdaj so vsi po vrsti tarnali. Upravljavci neudobnih starih hiš in oni, ki imajo med osnovnimi sredstvi razkošne lokale, dvigala, pralnike. Kakor bi se dogovorili med seboj. Pričakovali smo, da bo po uvedbi ekonomskih najemnin konec teh tožba. Toda tarnanje se nadaljuje v starih in novih hišah.

NA SLABŠEM SMO

Prešernova 16 v Ljubljani je na zunaj kar čedna hiša. V zadnjih letih se je precej polepšala, tako da ji ne bi prisodili 70 let. »Pomladitev« pa dela zdaj hišnemu svetu velike preglavice.

»Skoraj poldrug milijon smo dolžni,« pravijo, »stanovanjska reforma nas je pokopala.«

In začno dokazovati s številkami: do zdaj so dobivali mesečno 18.000 din stanarine, po novem se bo zbralo v blagajni enaintrideset tisočakov. Na zeleni veji bi bili, če ne bi dajali 50 odstotkov v amortizacijski sklad. Včasih jih je občina oprostila prispevka za zidavo hiš in tako so lahko 12.600 dinarjev mesečno odšteli na račun investicijskega posojila, 5400 dinarjev pa jim je ostalo za upravljanje in manjša popravila. Za silo je šlo. Zdaj pa ne bodo mogli dihati, če bodo plačevali anuitete iz sklada za večja popravila. Z 2900 dinarji ni mogoče kriti upravnih stroškov, prispevka stanovanjski skupnosti in plačevati zavarovalnino, elektriko in povrh še mala popravila.

Zato se tudi s proračunom za letošnje leto kaj prida ne ubadajo. Kaj bi razmišljali, kam bomo dali denar, če ga ne bo? Kdo ve, ali bodo na občinskem ljudskem odboru uvideli, v kakšnih škripcih so, in jim dovolili, da bodo anuitete vsaj delno plačevali iz amortizacijskega sklada, ali pa znižali prispevek v sklad za kreditiranje stanovanjske izgradnje.

Še celih 15 let bodo imeli dolg na grbi. Kako naj ta čas plačujejo večja popravila? Streho bi morali temeljito popraviti...

KAKO NAJ DOBIMO POSOJILO?

Hišni svet na Tržaški c. 36 v Ljubljani tarejo drugačne težave. Za obnovitev fasade bi si morali izposoditi milijon dinarjev, toda kdo jim ga bo dal? Bančni predpisi glede kreditiranja se niso spremenili, v petih letih pa dolga ne bi mogli povrniti, ker niso več kreditno sposobni. Do zdaj so bili oproščeni prispevka v sklad za zidavo stanovanj. Zdaj pa 50 % amortizacijski sklad, od najemnine za lokale jim ostane samo še nekaj malega.

Tako ali podobno lamentirajo še mnogi hišni sveti in zaradi svoje nevednosti vidijo v ekonomskih najemninah velikansko oviro družbenega upravljanja stanovanjskih hiš. V resnici pa gre le za nerazčiščene pojme in za nerazumevanje novega stanovanjskega zakona.

Predsednik Sveta za stanovanjske zadeve pri občinskem ljudskem odboru Ljubljana-Center je glede hišnih svetov, ki jih tarejo resnične težave zaradi dolga ali predvidenih večjih popravil, povedal tole:

»Če bo zadolženim hišnim svetom zmanjkalo denarja za redno vzdrževanje hiš in plačevanje anuitet, bodo razliko lahko krili iz amortizacijskega sklada. Res pa je, da po sedanjih predpisih ves ta čas, dokler ne poravnajo dolga, ne bodo mogli občutneje popravljati hiš, ker bodo pač sredstva iz sklada za večja popravila odvajali za anuitete. Toda s tem še ni rečeno, da tega vprašanja ne bo mogoče rešiti. Če bomo na podlagi temeljitih analiz ugotovili, da podobne težave tarejo več hiš, bo občinski odbor spremenil odločbo glede odvajanja amortizacije, drugače pa bo individualno obravnaval njihove gospodarske probleme. V Ljubljani je 70 odstotkov starih hiš, med njimi jih je 30 odstotkov že odslužilo. Dokler ljudem ne preskrbimo novih stanovanj, smo dolžni skrbeti, da so stara kolikor mogoče udobna.

Že zdaj se kaže, da bo treba nekaterim hišnim svetom podaljšati rok za izplačilo dolga, ker so se zadolžili na podlagi prejšnjih večjih dohodkov od lokalov. Toda to vprašanje, kakor tudi vprašanje novih posojil bo morala rešiti banka v skladu z novimi najemninami.

Naša dolžnost pa je, da čimprej zberemo gradivo o dosedanjih in novih stanarinah in najemninah, o zadolžitvenih potrebah, da bodo lahko občinski LO izdali predpise, ki bodo hišnim svetom zagotovili dovolj sredstev za upravljanje in redno vzdrževanje hiš. To pa je končno tudi namen stanovanjske reforme.«

Ni se torej bati, da hišni sveti ne bodo imeli dovolj sredstev za redno vzdrževanje hiš. Predpisov ne bi smeli jemati togo. kajti jasno je, da bo treba streho na hiši popraviti, če pušča in podrto zamenjati z novo, ne glede na hišni dolg. Seveda, če se to izplača, se pravi, če je hiša drugače dobro ohranjena in če urbanistični načrt ne predvideva, da jo bo treba čez nekaj let podreti. Sredstva za popravila pa hišni sveti že zbirajo in jih vlagajo v amortizacijski sklad. Ta denar je njihov, četudi ne razpolagajo svobodno z njim in ga torej popolnoma upravičeno uporabijo na primer za novo streho, če se je stara podrla in s tem dokazala, da je odslužila.

Podobno je s kreditno nesposobnimi hišami. Če bi bile investicije za njihovo popravilo gospodarne, bodo hišni sveti dobili posojilo v prid stanovalcev in v skladu z našo gospodarsko politiko.

Usodnejše kakor problemi, ki jih navajajo omenjeni hišni sveti, je pomanjkanje nadrobnejših predpisov o uporabi skladov, ki ostajajo hišnim svetom. Dokler teh ne dobimo, ne bo mogoče preprečiti razsipavanja in negospodarnega trošenja sredstev za popravila drugotnega pomena. Kar se tiče sklada za večja popravila, občinski ljudski odbori res niso pristojni izdajati nadrobnejših predpisov, pač pa so dolžni čimprej oskrbeti tehnične normative za posamezne stanovanjske elemente, da se bodo hišni sveti pravilno ravnali pri planiranju raznih popravil. Seveda pa kljub žgoči potrebi predpisov ne kaže sestavljati, preden občinski ljudski odbori temeljito ne analizirajo sedanjega stanja stanovanjskih hiš in razdelitve sredstev v hišne sklade. Z analizami pa bi morali pohiteti, kajti za uspešno izvajanje stanovanjske reforme so dopolnilni predpisi nujno potrebni.

MARIOLA KOBAL

Tovarišica Puškinova, blagajničarka hišnega sveta v Gregorčičevi ulici 10 v Ljubljani, se ne pritožuje nad delom. Kadar ga je preveč, ji pa sin pomaga

KARL MARX

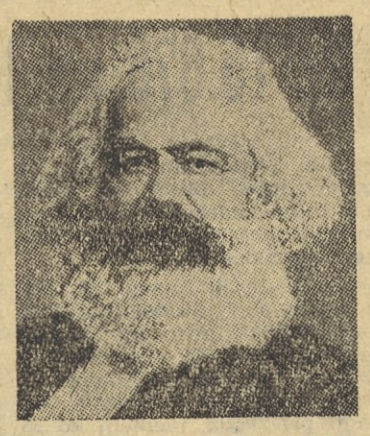

»Dne 14. marca 1883. leta ob tri četrt na tretjo popoldne je prenehal misliti največji živeči mislec. Kaj je izgubil s tem možem borbeni evropski in ameriški proletariat, kaj je izgubila z njim zgodovinska znanost, tega sploh ni mogoče presoditi...« Tako je začel svoj govor ob odprtem Marxovem grobu Friedrich Engels. In vendar, čeprav je od njegove smrti minilo že toliko let, Marx kot znanstvenik in revolucionar še danes živi v svojih delih in idejah, ki so še vedno navdih svetovnemu proletariatu, to pa še tembolj, ker se njegove misli vedno bolj uresničujejo in zmagujejo.

MOŠA PIJADE

Dne 15. marca bodo minila tri leta odkar je umrl Moša Pijade. S smrtjo tovariša Moše smo izgubili junaka socialističnega dela, človeka in voditelja, ki nas je učil, nam svetoval in nas bodril, včasih pa tudi pokaral, da bi znali bolj uspešno premagovati težave pri graditvi nove družbe. Bil je kot neusahljiv vrelec energije in prav zato nas je tako prizadela vest iz Pariza, da je tovariš Moša Pijade nenadoma omagal in izdihnil.

PARIŠKA KOMUNA

Dne 18. marca 1871. leta je pariški proletariat zrušil buržoazno vladavino in sam prevzel oblast. To je bila prva uspešna proletarska revolucija na svetu. Čeprav je Pariška komuna živela le 72 dni, so njene izkušnje, med katerimi je najpomembnejši zametek delavskega upravljanja in samoupravljanja delovnih ljudi, veliko prispevale k razvoju proletarske miselnosti v vsem svetu. Po herojskem boju je podlegla premočni pruski vojski, ki jo je podpirala francoska buržoazija. Duh Pariške komune živi v srcih proletarcev po vsem svetu, v jugoslovanskih delavcih, dedičih pariških komunardov in v praktičnih uresničevalcih velikih idej, za katere so žrtvovali življenje tisoči pariških delavcev.

MOLK NI ZLATO

Včasih so ljudje govorili: »Molk je zlato!« Tako so nas učili v šolah, v cerkvah in tovarnah. »Priden bodi, delaj, spoštuj postave posvetne in cerkvene gosposke in — molči!« Vse življenje je temeljilo na teh naukih.

Danes v šolah ni več napisov: »Molk je zlato!« in namesto tistega »Spoštuj postave... in molči« se na sestankih spodbujamo: »Govori, tovariš, povej, kaj misliš, saj je tale naš socializem toliko moj kot tvoj!«

Jasna, odkrita in pogumna beseda je postala temelj življenja in vseh naših naporov, da bi bilo to življenje lepše.

Pa vendar so v nas še ostanki starih naukov in zato se dogaja, da včasih molčimo, kadar bi morali govoriti in da se ne zavedamo, kolikšno škodo povzročamo s tem.

Pred dnevi sem obiskal domžalsko tovarno kovčkov in se pogovarjal z nekaterimi tovariši iz uprave podjetja, delavskega sveta in družbenih organizacij. Rekli so mi:

»Veš, tovariš, pri nas je že tako, da se na množičnih sestankih ne moremo razživeti. Na sestankih delavskega sveta razpravljamo, da je veselje, na sestankih sindikalne podružnice in mladinske organizacije pa prevladuje molk.«

»Pred nedavnim je imela naša mladina letno konferenco. Predsednik mladinske organizacije je prebral poročilo, govorili so predstavniki delavskega sveta, sindikata, Zveze komunistov in pozivali dekleta in fante, naj povedo svoje mnenje o delu mladinske organizacije, o razmerah v tovarni in komuni. Oglasil pa se ni nihče.«

Besede so izzvenele tako, kot da je ta množični molk na množičnih sestankih nekaj sicer slabega, vendar za njihov kolektiv povsem navadnega.

»Kolikokrat smo govorili o tem, toda kaj pomaga. Ne najdemo zdravila...«

»In vendar,« sem trmoglavil, »je nekje nek vzrok. Poiščimo ga in ko ga bomo našli, bomo vedeli, pri čem smo, kaj moramo storiti...«

In smo ga iskali.

V tovarni kovčkov dela kakih 900 delavcev in polovico je mladincev. Povprečna starost člana delovnega kolektiva je 29 let. Delavci se večinoma vozijo iz bližnjih in tudi oddaljenih krajev. Največ je žensk — kakih 80 %.

Kolektiv je torej zelo mlad, veliko je žensk, pravih delavcev je malo; več je polproletarcev.

»V tem, vidiš, je vzrok. Naši ljudje še ne znajo govoriti. Pogosto bolj mislijo na dom, na kmetijo kot na tovarno. In, saj veš, kako je z ženskami...«

Pri tej ugotovitvi smo obtičali in nismo našli poti naprej, dokler nismo začeli govoriti o razmerah v tovarni in komuni.

Tako sem zvedel, da težav, v katerih žive delavci domžalske tovarne kovčkov, ni malo. Naštel jih bom nekaj.

Tovarna je velika, delavcev je precej, toplega obroka pa še nimajo. Delo zahteva posebne drže, ki mlademu človeku škodujejo — sicer ne v letu dni ali dveh, prav gotovo pa v več letih, zlasti še, če od ranega jutra do kasnega popoldneva, ko se vrne domov v oddaljeno vas, ne zaužije nič toplega. Posledica: veliko želodčnih bolezni. (Lani so zaradi bolezni izgubili 9000 delovnih dni.)

»Sami ne moremo odpreti obrata družbene prehrane. Nimamo dovolj sredstev, niti prostorov in končno: mar ne bi bilo boljše, če bi tak obrat odprli za vso občino.«

Pred leti so s sredstvi podjetij uredili v restavraciji »Pri pošti« menzo, ki pa je danes neizkoriščena. Lasti si jo restavracija, hrana ni kdo ve kaj in bila je že tako slaba, da so se le redki hranili tamkaj. Zato so pred dvema letoma na občini sklenili, da bodo ustanovili večji sodoben obrat družbene prehrane, v katerem bi kuhali predvsem tople obroke za vse tovarne. Ostalo pa je pri besedah. Potrebujejo štiri stanovanja, v katere bi preselili stanovalce stavbe, ki so jo namenili za obrat družbene prehrane, pa jih ne najdejo. Delavski svet tovarne kovčkov je sklenil, da bo za obrat družbene prehrane prispeval dva milijona dinarjev, še šest milijonov pa za zgraditev provizorija, v katerem bodo njihovi delavci jedli.

Lepi sklepi so se ustavili pri tistih štirih stanovanjih. Ljudje so dve leti govorili o obratu družbene prehrane, predlagali različne rešitve in končno — umolknili.

»Kaj pomaga govorjenje, če se pa iz njega nič ne rodi.«

Že lani so na zborih volivcev sklenili, da bodo krčmo pri kolodvoru spremenili v mlečno restavracijo, za katero se je zavzela predvsem mladina. Ostalo je pri sklepu.

Že več let imajo težave z dravniki in občinskim zavodom za socialno zavarovanje. (»Pri nas je veliko zdravnikov, pa malo zadovoljstva z njimi.«) Precizno delo v tovarni, zlasti v oddelku, kjer izdelujejo rokavice, škoduje očem. Pred leti je bilo v tem oddelku malo ljudi, ki so nosili očala, danes jih je čez polovico. Skoraj vsi so mladi. Velikokrat se dogaja, da morajo ljudje zaradi bolnih oči in tudi drugih bolezni v Ljubljano. In ko sprašujejo, kdo jim bo poravnal stroške za potovanje in za izgubljen delovni čas, jih iz ambulante pošiljajo na Zavod za socialno zavarovanje, z zavoda v ambulanto, plača pa jim nihče. O tem govore že precej časa, vendar brez uspeha.

Še o mnogih težavah so mi govorili, iz njihovega pripovedovanja pa je bilo moč razbrati, da vzroki molka niso samo v nekakšni nedozorelosti ljudi, v njihovem polproletarskem odnosu do tovarne in problemov v njej, ampak tudi v prepričanju: »Kaj bi govorili, saj nič ne zaleže!«, ki je posledica tega, da so njihovi predlogi za ureditev perečih zadev nekje obtičali in jih nihče ni uresničil. Iz tega prepričanja pa se ne more roditi ničesar dobrega. Naše življenje bo takšno, kakršnega si bodo sami ustvarili, sleherni med nami in vsi skupaj; nihče nam ničesar ne bo podaril. In zato velja povedati: če nekaj, za kar se ljudje že toliko časa zavzemajo, še ni urejeno, niso krivi samo tisti, ki bi zadevo morali urediti, pač pa tudi tisti, ki ob vsem tem molče in skomigajo z rameni: »Kaj pa hočemo...«

Ko smo takole razmišljali, kaj storiti, smo rekli:

Nič ne pride samo od sebe. Tudi razprava ne. Treba jo je organizirati in zagotoviti, da bodo odgovorni ljudje v tovarni in občini vse konstruktivne predloge upoštevali. Spremeniti je treba odnos do razprave, ki mora postati družbena nuja, temelj vsega skupnega prizadevanja v delovnem kolektivu in občini.

Ni dovolj, če delavci store vse, kar sklene delavski svet, pa člani sindikata in mladinci vse tisto, kar sta sklenila izvršni odbor sindikalne podružnice in vodstvo Ljudske mladine. In tudi ni dovolj, če predstavniki vodilnih organov le pozivajo ljudi, naj povejo svoje mnenje. Delo organov samoupravljanja in družbenih organizacij v podjetju je treba organizirati tako, da bo čim več ljudi aktivno sodelovalo v njem, pa na množičnih sestankih prav gotovo ne bo več množičnega molka.

Jasna, odkrita in pogumna beseda namreč ni samo pravica, ampak tudi dolžnost. Dolžnost samoupravnih organov v podjetju in občini pa je, da to besedo upoštevajo in jo uresničujejo v življenju.

JANEZ VOLJČ

Zadeva s škornji

Na videz se je vse začelo s parom gumijastih škornjev, kakršne nosijo delavci barvarne v Čonoplji, ker delajo v vlagi. Škornji so izginili in nihče ni vedel, kako se je zgodilo.

Za nadaljnji razvoj dogodkov je določena okoliščina posebnega pomena. Direktor barvarne Virc ni maral nekega dobrega delavca od tistega trenutka, ko je ta na sestanku nastopil proti nekaterim direktorjevim postopkom.

Prav tega delavca so obtožili, da je ukradel škornje, ki stanejo največ 2000 din, in ga kot nepridiprava odpustili. Direktor je bil zadovoljen, ko se je otresel »nezaželenega«, enega izmed tistih, ki imajo lastno mnenje celo takrat, kadar je njihovo mnenje drugačno od direktorjevega.

Odpuščeni delavec se ni sprijaznil s krivično odločitvijo. Odpust z dela bi morda še prebolel, pečata nepoštenosti, posmehovanja in roganja pa nikakor ne.

Sporna zadeva je šla skozi razne faze in se končala pred sodiščem. Nepristranskim ljudem je bilo lahko ugotoviti, da ta delavec ni ukradel tistega para škornjev. Okoliščine so izključevale to možnost. Zelo verjetno se je tega zavedal tudi direktor Virc, vendar se mu je zdela kraja škornjev ugodna priložnost, da se otrese »nepokornega« človeka in z zastraševanjem nekoliko podpre svojo avtoriteto.

Ko bi se moral odpuščeni delavec na osnovi dokazane nedolžnosti vrniti na delo in dobiti precejšnjo vsoto za ves tisti čas, ko ni delal, se je znašel direktor v mučnem položaju. Na mestu bi bilo, da bi mu ponudil roko in se mu opravičil za storjeno krivico, pa se je raje odločil za dosledno vztrajanje pri svojem, kakor so storili že mnogi pred njim in tudi za njim. Vrgel je tisto znano karto, ki se večinoma obnese:

»Ali on ali jaz! Oba ne moreva biti v podjetju!«

Direktor Virc je bil znan kot dober strokovnjak. Pri ljudeh je znal ustvariti vtis, da je nenadomestljiv. Na to se je zanašal, zato je pričakoval zase ugoden zaključek alternative, pred katero je postavil voditelja v komuni. Prav gotovo je bil presenečen, ko je dobil takle odgovor:

»Če zares vztrajate pri tem, da eden izmed vaju dveh mora zapustiti podjetje, potem to nikakor ne more biti po nedolžnem obtoženi delavec.«

Potem ko se je direktor Virc prepričal, da ljudje na komuni tudi zares mislijo tisto, kar so mu rekli, je odšel iz podjetja. Na njegovo mesto je prišel drugi, ki je strokovno vodil podjetje prav tako dobro, hkrati pa mu niti zdaleč ni prišlo na misel, da bi pri utrjevanju in ohranjanju svoje avtoritete uporabljal Virčeve metode. Kakor vselej se je tudi to pot pokazalo, da ni nihče nenadomestljiv.

Zadevo s škornji v čonopljanski barvarni je bilo vredno povedati tudi iz drugih razlogov, ne le zato, ker je sama po sebi zanimiva. Ni prvič, da se je spor v podjetju med delavcem in voditeljem zaključil z izsiljevalsko alternativo: ali on ali jaz. Prav tako se je večkrat zgodilo, da se je vse skupaj slabo končalo za dobrega delavca, namesto da bi samovoljni voditelj čutil posledice. Po kratkovidni logiki, ki pozablja vrednost načel, po logiki merjenja ljudi po položaju, ki ga zavzemajo, in po delu, ki ga opravljajo, je bolje sprejeti očitno krivico in obdržati strokovnjaka, če je že treba izbirati. Za delavca je lahko, strokovnjaka pa je teže dobiti. Delavcu najdejo (v boljšem primeru) delo drugod, voditelj pa dobi iz vsega tega novo spodbudo k samovolji.

Četudi pustimo ob strani kršenje načela, je takšno razglabljanje napačno. Popuščanje samovolji prinaša v življenje kolektiva nepregledno verigo posledic. Predvsem zastruplja vzdušje in ogroža zdrave odnose med ljudmi, pa tudi materialna škoda, ki izhaja iz tega, daleč presega morebitno korist od dejanske ali domnevne strokovnosti nekoga. Ob vsem, kar se je zapletlo in razpletlo okoli para škornjev v čonopljanski barvarni, bolje spoznamo preprosto resnico, da je treba načela spoštovati že zato, ker so načela, in tudi zaradi tega, ker so koristna.

Z. S.

Od 15.076 na 17.200 dinarjev

O nagrajevanju v Bombažni predilnici in tkalnici v Tržiču pripovedujeta Milan Ogris, šef analitično kadrovskega oddelka, in Rudi Ahačič, tajnik sindikalne podružnice:

»V podjetju imamo 15 ekonomskih enot. Vsaka ima svoj sklad osebnih dohodkov. V treh osnovnih obratih — predilnici, tkalnici in oplemenilnici — smo uvedli nagrajevanje po enoti proizvoda, medtem ko so

Ana Frantar: »Mojstri in obratovodje skrbijo, da delo v redu teče«.

zaslužki delavcev v ostalih ekonomskih enotah na osnovi raznih meril odvisni od uspeha podjetja. Naši ljudje so v l. 1958 zaslužili povprečno po 15.076 dinarjev, lani pa 17.200 din. Zdaj vse kaže, da bomo morali popraviti nekatera določila našega pravilnika o nagrajevanju. Odpravili bomo tarifne postavke v razponih, ki veljajo na 7 % delovnih mest v podjetju. Nasploh bomo popravili nesorazmerja glede tarifnih postavk na nekaterih delovnih mestih.

Razmišljamo pa tudi o drugih spremembah. Tako računamo, da bomo sedanji centralni sklad, iz katerega smo regresirali osebne dohodke za upravičene izostanke z dela, razdelili med ekonomske enote, ki bodo s temi sredstvi samostojno razpolagale. Odpraviti mislimo starostni dodatek (4 bruto din na uro). Razen tega bomo poskusili poiskati še merila za zmanjšanje zastojev. Pri nagrajevanju režijskih delavcev pa nameravamo upoštevati tudi prihranke pri materialnih stroških in na času, saj so usluge naših delavnic le predrage. Skratka, dela ne bo malo!«

Potem smo povprašali še tri delavke in enega mojstra, koliko so zaslužili prej in koliko lani; če vedo, kako jim podjetje obračunava zaslužek in če si ga znajo sami izračunati; pa še to, če jih sedanji način nagrajevanja zadovoljuje? Odgovorili so:

Pavla Mencinger, tkalka: »Prej sem zaslužila 9 do 11.000 dinarjev, lani povprečno 14 tisočakov. Zdaj je delo pri nas bolje organizirano. Vse imam pri roki, medtem ko sem včasih iskala material ali kaj drugega vsepovsod po tkalnici. Mislim, da je nagrajevanje pri nas v redu. Samo, da ne bi imeli nočnega dela...«

Ana Frantar, tkalka: »Prej sem zaslužila 12 do 13.000, zdaj okoli 15.000 dinarjev. Toda zato moram več delati. Razen tega delam na starih in slabih strojih. Če bi mi jih popravili, bi šlo bolje. Ko sem rekla prejšnjemu mojstru, kaj bi po mojem morali popraviti, me je zavrnil, da ni denarja. Zdaj mi je obratovodja obljubil, da bodo stroje vendarle popravili. Tako bo zame laže. Sploh pri nas mojstri in obratovodje zdaj zelo skrbijo, da teče delo v redu. Zastran tega se ne morem nič pritožiti. Mislim, da je pravilnik kar dober. Tudi z zaslužkom sem zadovoljna.«

Obe sta še povedali, da je obračunavanje zaslužka preveč »kunštno za navadne ljudi«. Če bi sproti zapisovali, kaj in koliko sta delali, bi približno vseeno lahko izračunali svoj zaslužek.

Slavko Kerar, mojster v tkalnici: »Tarifna politika je pri nas kar dobro urejena. Seveda bo treba nekatere napake, ki smo jih opazili, še popraviti. Tako so pri premiranju nekatera delovna mesta slabo ocenjena. Premirani so tudi delavci v uslužnostnih obratih in na upravi. Ti so na boljšem kot mi v proizvodnji: mi imamo plan, oni pa ne.

Potem se mi zde krivične tarifne postavke na nekaterih delovnih mestih. Mislim na razliko med vozačem blaga v tkalnici in vozačem votkov v predilnici.

Kakšna je razlika v denarnici? Zaslužim približno tako

Pavla Menciger: »Delo je zdaj bolje organizirano.«

kot lani. Staro tarifno postavko so mi namreč povečali od 92 na 96 dinarjev.«

In še **Angela Meglič, tkalka:** »Zdaj je bolje. Tkalke dobimo premijo za kvaliteto, ki je pred časom nismo dobile. Prej sem zaslužila od 13 do 14 tisoč, zdaj še tisočak več. Če bi lahko jaz kaj spreminjala, bi popravila premije. Ne zdi se mi prav, da dobijo premije samo obratovodje in vodilni; mehaniki, ki nam popravljajo stroje pa nič.«

Milan Govekar

PLENUM ZDRUŽENJA GOSPODARSKIH ORGANIZACIJ ZA GRADBENO-OBRTNIŠKA DELA

Premalo dela in preveč

Eden izmed zastopnikov podjetij je na plenumu združenja gospodarskih organizacij za gradbeno-obrtniška dela (sekcije za Slovenijo) dejal: »Zadnja leta kar naprej stokamo in stokamo. Dosegli smo, da o obrti razpravljajo naši najvišji organi. Toda ne glede na to, da bo poslej tudi za obrt več sredstev, moramo odpraviti mnoge napake in slabosti znotraj podjetij in v odnosih med podjetji, če hočemo kar moč hitro na zeleno vejo.«

V tem smislu je potem potekal dobršen del razprave. Podlaga za to so bili podatki in številke o obrti na sploh in še posebej o gradbeni obrti. Ugotovitev, da naše gradbeništvo v celoti vštevši tudi gradbeno-obrtniška dela ne dohaja potreb, je že znana. Zanimivo pa je, da so zmogljivosti gradbeno-obrtnih podjetij po nekaterih statističnih podatkih izkoriščene komaj 60 odstotno (tako sodijo najbolj črnogledi ocenjevalci), ali največ 80 odstotno, kakor (verjetno preveč) optimistično ocenjujejo razmere nekateri drugi strokovnjaki. Spet iz drugih podatkov pa je moč razbrati, da bi lahko povečali realno zmogljivost naših gradbeno-obrtnih podjetij najmanj za 20 odstotkov, če bi bilo vsklajeno delo med projektanti, investitorjem in izvajalci.

Če razporedimo lanskoletno proizvodnjo in storitve gradbeno-obrtnih podjetij po tromesečjih, zvemo to-le: v prvih treh mesecih so podjetja opravila povprečno le 8 odstotkov, v drugem tromesečju 16 in v tretji četrtini leta 32 odstotkov, v zadnjih treh mesecih pa kar 44 odstotkov celotne proizvodnje in storitev. In posledice takšnega gibanja? Zastopnik Zavoda za stanovanjsko izgradnjo v Ljubljani je na primer povedal, da so v letu 1956 še lahko računali, da bo stanovanjska zgradba sezidana, opremljena in vseljena v 12 mesecih. Zdaj se je praktično potrebni čas raztegnil na 19 do 22 mesecev. Samo gradbena obrt temu kajpak ni kriva, saj moramo upoštevati pomanjkanje materiala in celo vrsto drugih vzrokov, ki zavirajo hitrejšo gradnjo stanovanj. Toda tudi teh 20 odstotkov neizkoriščenih realnih zmogljivosti bi pripomoglo, da bi se lahko vsaj nekateri prosilci hitreje vselili v nova stanovanja. Ta podatek pa opozarja tudi na možnosti, ki jih imajo podjetja in na to, da je tudi v obrti moč še marsikaj storiti brez vlaganja sredstev. S tem nočemo reči, saj bi bilo nesmiselno, da denarne naložbe v obrt niso potrebne. Še kako so nujne in potrebne — pomislimo samo na dinamiko našega gospodarskega razvoja in skokovit razmah stanovanjske graditve — toda tudi gradbeno-obrtna podjetja, večja in najmanjša, so dolžna storiti vse, da najprej izkoristijo vsaj tiste možnosti, ki jih imajo. Le-teh niti ni malo.

Gotovo je, da bi takšen porast zmogljivosti in storitev od gradbeno-obrtnih podjetij zahteval precej naporov. Opustiti bo treba (pretežno) nagrajevanje po času in preiti na kompleksno nagrajevanje po učinku dela, glede na to pa na novo urediti organizacijo dela. Razmisliti pa bo veljalo tudi o združevanju sredstev in o vsestranskem poslovnem in proizvodnem sodelovanju s projektanti, gradbenimi in montažnimi podjetji ter proizvajalci gradbenega materiala in sploh izdelkov, ki jih gradbeno-obrtna podjetja potrebujejo pri svojem delu. To bi tudi bila prava pot v specializacijo podjetij. Prepričani smo lahko, da bi vse te spremembe naposled vplivale še na ustalitev cen. Tokrat namenoma ne omenjamo kakovosti gradbeno-obrtnih storitev, ki bi bile v drugačnih pogojih gotovo boljše, medtem ko zdaj v večini primerov upravičeno negodujemo nad pomanjkljivo in tudi nestrokovno opravljenimi obrtnimi deli.

Res je tudi, da gradbeno-obrtna podjetja v sedanjih pogojih niti niso kaj prida zainteresirana, da bi karkoli bistveno spremenila. Dela imajo dovolj, predvsem zadnje mesece, in prodajo vse! Kaj bi si torej delali »nepotrebne« skrbi? Predvsem zato bi lahko na prste prešteli podjetja, ki so že pripravila programe nadaljnjega razvoja. Da je takšna praksa, ki jo omogočajo sedanje razmere na tržišču, napačna, menda ni nobenega dvoma. No, resnici na ljubo velja povedati, da tudi te reči v nekaterih podjetjih že gledajo v drugačni luči.

Hkrati s tem, da so se vendarle — čeprav samo ponekod — tudi o teh stvareh razmišljajo in jih že resničujejo, velja omeniti še tri manj znane, pa vendar značilne in obetajoče podrobnosti. Pri Obrtni zbornici Slovenije namreč že deluje poseben odbor za proučevanje gradbene obrti, ki bo na podlagi analize sedanjih razmer pripravil perspektivne načrte za razvoj posameznih vej v tej stroki. Kakor je bilo slišati na plenumu, je ta odbor podjetjem že doslej precej pomagal. Razen tega je še Biro gradbeništva Slovenije, ki bo v najkrajšem času, tako vsaj obetajo, začel z delom. Biro naj bi pripravil vse potrebno za vsklajeno delo in tesnejše sodelovanje med investitorji, projektanti, izvajalci in dobavitelji materialov. Skratka — pomagal naj bi iskati izhod iz tega začaranega kroga, ki se noče in noče razkleniti. Razen tega pa Trgovinska zbornica Slovenije pripravlja analizo tistih potreb obrti, ki jih bo morala reševati trgovina.

Načrtov in možnosti je veliko. in upajmo, da tudi to pot ne bo ostalo le pri obljubah.

Zadetek v črno

Časopisna in filmska reklama je zmeraj tvegana. In tega so se v ljubljanskem podjetju »Modna oblačila« izognili. Izbrali pa so zanesljivejšo in varnejšo pot: nove modele konfekcioniranih plaščev, kostumov in drugih oblačil že dve leti zapored prikazujejo na interni modni reviji zastopnikom trgovskih podjetij, s katerimi so že poslovno povezani ali pa se žele povezati.

Na interni modni reviji v Križankah so pred mesecem prikazali okoli 120 novih modelov v funkciji — na manekenkah in na manekenih. Da bi zvedeli za želje oziroma mnenje 200 povabljencev, so med ogledom organizirali točkovanje. Tako pri izbiri modelov za serijsko proizvodnjo podjetja ne bodo več v dvomih, kaj bi lahko prodala in kaj ne.

Druga odlika te revije pa je bila, da so povabljence seznanili tudi s cenami več kot treh četrtin modelov. Revija je bila torej res takšna, kakršno si zaman želimo od naših javnih modnih revij: realna podoba sedanje proizvodnje in proizvodnih načrtov, ki jih bo podjetje uresničilo, če so jih tudi kupci odobrili s točkovanjem.

Konkurenčni boj med tovarnami konfekcije se torej že zaostruje. »Modna oblačila« so si izbrala zanj učinkovito orožje ne samo v lastni modni reviji, ampak tudi v solidno ukrojenih modelih iz blaga, ki je skoraj brez izjeme izbrano z velikim čutom za nove tkanine, barve in vzorce. Prednost so dala nevsiljivim, klasičnim vzorcem, umirjenim barvam in solidnim, toda modernim krojem, ki jih modni kreatorji več let upoštevajo, če že ne forsirajo.

Vse te izdelke je podjetje pred dnevi pokazalo tudi na prvi samostojni javni reviji v Festivalni dvorani v Ljubljani. Za svojo konfekcijo pa bo zainteresiralo še potrošnike v Ravnah, Trbovljah, Beograd, na Reki, skratka v vseh večjih krajih, ki jih zajema njihova prodajna mreža.

Vse to je vredno pohvale. Vendar ima javna revija eno izmed slabosti, ki jih očitamo tradicionalnim, širše zasnovanim modnim prireditvam. Gledalcev ne seznanja s cenami. V »Modnih oblačilih« pravijo, da bi s cenikom povzročili preveč hude krvi, ker bodo v nadrobni prodaji vsa ta oblačila dražja. Mi smo drugačnih misli. Zakaj nam ne bi povedali tovarniških cen? Ali ne smemo vedeti, za koliko jih posredovalci upravičeno ali neupravičeno zvišajo? Cene niso važne samo za posrednike, kajti ti dobijo v nakup vloženi denar nazaj iz naših žepov. Potemtakem imamo vendarle pravico zvedeti tovarniške cene. Za orientacijo pri nakupu bi nam zadoščale, da mora posrednik živeti, pa tudi vemo. Kaj naj bi nam potem razburjalo kri, če trgovska podjetja, ki konfekcijo posredujejo, solidno poslujejo?

M. K.

Približevanje

Ob robu predloga družbenega plana za leto 1960 občinskega ljudskega odbora Ljubljana-Center

Občinski ljudski odbor Ljubljana-Center utemeljuje svoj predlog družbenega plana za leto 1960 s povečanim narodnim dohodkom v primerjavi z letom 1959 za 12,5 %.

Dosedanji predlog gospodarskih organizacij v območju ObLO Ljubljana-Center pa predvideva porast narodnega dohodka le za 5,6 %.

Očitna razlika med enim in drugim planom je v preteklem tednu, ko je o predlogu družbenega plana razpravljala organizacija SZDL Ljubljana-Center, vzbudila živo razpravo, ki je zahtevala odgovor na več vprašanj.

Nedvomno je prvo vprašanje, ali je družbeni plan ObLO Ljubljana-Center za leto 1960 povsem realen glede na račun 12,5 odstotka porasta narodnega dohodka, kot ga predvideva občina kljub napovedi gospodarskih organizacij, da bodo povečale narodni dohodek le za 5,6 odstotka.

Vsekakor je premalo, da se zadovoljimo samo z ugotovitvijo in z namenom, da bo pač treba storiti vse za večjo izrabo obstoječih proizvodnih zmogljivosti, da čim hitreje vključijo v proizvodnjo zmogljivosti, ki so še v gradnji ter, da bodo vlagali kolektivi razpoložljiva sredstva, zlasti za takšne zamenjave in za rekonstrukcije osnovnih sredstev, ki bodo v kratkem času prispevale k razvoju proizvodnje.

Temu namenu se mora pridružiti objektivnejše presojanje zmogljivosti naših gospodarskih organizacij. Vsaka za sebe stremi za tem, da približa svoj proizvodni plan svoji zmogljivosti. Vendar pa je še zmerom v navadi, da podjetja rajši planirajo manj kot pa več. Vzrok za to je ponekod tudi v načinu nagrajevanja, ki je zasnovan tako, da ima kolektiv od preseženega nižjega plana več koristi kot pa od više postavljenega plana, ki ga komaj doseže.

Pomanjkljivost sestavljanja planov pa se čestokrat skriva tudi v prepovršnih analizah gospodarjenja v preteklem letu. Izkušnje iz področja organizacije dela, iz dobrega načina nagrajevanja po učinku, smotrnejšega izrabljanja proizvodnih sredstev, lahko marsikje v znatnejši meri opogumijo proizvajalca, da poveča svoj proizvodni plan.

Druga plat zvona pa je čas, ki so ga imele gospodarske organizacije na razpolago za sestavo svojih planov! Čeprav je pri nas že leta in leta praksa, da se v zadnjih mesecih preteklega in v prvih mesecih novega gospodarskega leta sestavljajo in sprejemajo plani, se še vedno rado primeri, da gospodarske organizacije sestavljajo svoj plan v zadnjem trenutku, to je takrat, ko ga zahtevajo od njih občine. Takšni, na naglico sestavljeni predlogi proizvodnih planov so lahko pomanjkljivi; zaradi »varnosti« pa je v njih pomaknjen plan proizvodnje k nižjim in ne k višjim številkam.

To naglico pri sestavljanju plana pa v mnogih primerih speši še občina, ki navadno zahteva plan in različne številke z njim v zvezi kar čez noč. Primeri kažejo, da bi bilo tudi tu potrebno »planiranje«, kdaj mora kakšna gospodarska organizacija predložiti svoj plan, ta ali oni obračun.

Družbeni plan ObLO Ljubljana-Center torej postavlja pred gospodarske organizacije zahtevno nalogo. S svojim predlogom, da bo v letu 1960 investiral 48 odstotkov svojih razpoložljivih sredstev v industrijo, za razvoj gospodarskih organizacij, vsekakor obvezuje gospodarske organizacije, da dvignejo svoje proizvodne plane.

V predlogu družbenega plana bodo še v tem mesecu v občini Ljubljana-Center razpravljali zbori volivcev. Volivci-proizvajalci bodo ob razpravah o zaključnih računih lahko v mnogem osvetlili realnost družbenega plana ObLO Ljubljana-Center, saj nedvomno njihove izkušnje v proizvodnji še najboljše osvetljujejo stvarni in planski porast proizvodnje te ali one gospodarske organizacije, s tem pa ustvarjajo možnost izvedbe družbenega plana kot ga predvideva ObLO Ljubljana-Center.

D. K.

NEUGODEN POLOŽAJ KMETIJSKIH DELAVCEV

Prednost se »maščuje«

Potem ko so začeli veljati novi predpisi o uvedbi ekonomske stanovanjske najemnine, so se znašli delavci in nameščenci, zaposleni v kmetijskih organizacijah, v neugodnem položaju. Ne prejemajo nadomestila za zvišano stanovanjsko najemnino v znesku 6,5 % čistega zaslužka kakor vsi drugi delavci in nameščenci, ki imajo pravico do tega nadomestila. Kmetijske organizacije izplačujejo svojim delavcem in nameščencem nadomestilo v znesku komaj 2,66 % čistega zaslužka, stanovanjska najemnina pa se je tudi njim zvišala prav tako kot vsem drugim.

Vzroke tega je iskati v poprejšnji obravnavi tega vprašanja. Kmetijske organizacije so upoštevale tako potrebo, da bi čimmanj obremenjevale proizvodne stroške, zato so bile po prejšnjih predpisih v posebnem položaju: namesto 10 %, so dajale kot prispevek za graditev stanovanj le 2,66 % od čistih dohodkov. Ta ukrep je bil upravičen.

Novi instrumenti in nov sistem stanovanjskega finansiranja pa so zasnovani na **porazdelitvi** prispevka za stanovanjsko graditev. Tako se od 10 % prispevka zdaj vključuje 6,5 % neposredno v čiste dohodke zaposlenih ljudi kot nadomestilo za zvišano stanovanjsko najemnino. Ostanek prispevka, t. j. 4 %, se plačuje za stanovanjsko graditev iz dohodka gospodarskih organizacij oziroma iz proračuna ustanov. Glede na prejšnji položaj seveda take porazdelitve prispevka za graditev stanovanj ne bi bilo mogoče izvesti pri gospodarskih organizacijah. Namesto za 6,5 % so lahko kmetijske organizacije zvišale svojim delavcem in nameščencem čiste osebne dohodke le za 2,66 %.

Prejšnja prednost, ki so jo imele kmetijske organizacije, se zdaj »maščuje«.

Težave so resne. Stanovanjske najemnine so se znatno zvišale. V stanovanjskih naseljih kmetijskih posestev so bile prejšnje stanovanjske najemnine prav tako izjemno nizke. Zdaj so vsklajene s splošno ravnijo. To jasno ponazori nekaj primerov s teritorija Srbije. Tako je znašala najemnina za enosobna stanovanja pri obratu »Mladost« kmetijskega posestva »Dragan Marković« iz Obrenovca 470—650, zdaj pa znaša 1320 din. Na kmetijskem posestvu »Ečka« je bila najemnina za enosobno stanovanje 150, zdaj pa 1800 din, za dvosobno stanovanje prej 225 in zdaj 2700 din. V naselju Besni Fok kmetijskega kombinata »Beograd« v Pančevskem Ritu je znašala najemnina za enosobna stanovanja 370, zdaj pa znaša 1800 din, medtem ko za dvosobna 660 in zdaj 2250 din. Na kmetijskem posestvu »Dobričevo« pri Čupriji je znašala najemnina za enosobna stanovanja 370 in za dvosobna 500 din, zdaj pa se je zvišala na 1760 in druga na 3000 dinarjev. V enakem položaju kot v drugih republikah so se znašla tudi kmetijska posestva v naši republiki. Kmetijsko gozdno gospodarstvo Kočevje je na primer opozorilo Republiški odbor sindikata kmetijskih delavcev Slovenije, v kakšnem položaju so sedaj kmetijski delavci, zaposleni na tem posestvu. Petkratnega, šestkratnega ali celo desetkratnega zvišanja stanovanjskih najemnin ne bi moglo pokriti niti zvišanje za 6,5 %, če upoštevamo, da znaša povprečni mesečni zaslužek kvalificiranega kmetijskega delavca 12.000 ali 13.000 din. Stanje je torej tem težje, ker znaša nadomestilo za zvišano stanovanjsko najemnino komaj 2,66 % čistega zaslužka.

Sindikat kmetijskih, živilskih in tobačnih delavcev je sklenil predlagati rešitev tega problema. Pristojnim organom je predlagal, da bi banke zagotovile kmetijskim organizacijam izplačilo akontacij na osebne dohodke (do zaključnega letnega obračuna) v znesku 6,5 % in ne za 2,66 % (seveda samo za tiste delavce in nameščence, ki imajo pravico do tega nadomestila). To je prvi korak, zato sindikat želi, da banke dobijo čimprej ustrezna navodila.

Drugi ukrep za rešitev problema bi bil po predlogu sindikata popravek minimalnih osebnih dohodkov. Predlaga ustrezno povečanje minimalnih osebnih dohodkov kmetijskih delavcev, da bi zagotovili, da se z izplačilom nadomestila za povečano stanovanjsko najemnino ne povečajo tudi obveznosti v obliki prispevka od dohodka kmetijskih organizacij, t. j. da ostanejo **odnosi** v razdelitvi dohodka isti, nespremenjeni. To bi se dalo uresničiti do dokončnega letnega obračuna.

Ta akcija naj bi preprečila, da bi prejšnji ukrep, po katerem so bile kmetijske organizacije v določenem obdobju upravičeno v ugodnejšem položaju, zdaj negativno vplival na raven osebnih dohodkov, s tem pa tudi na življenjski standard kmetijskih delavcev.

Dj. R.

NOVI PREDPISI

Zaščita pred radioaktivnim izžarevanjem

Po 31. členu Zakona o zaščiti pred radioaktivnim izžarevanjem sodi ta zaščita v pristojnost Zvezne komisije za nuklearno energijo, toda prav omenjeni člen dovoljuje, da lahko s posebnimi predpisi prevzamejo del dejavnosti na tem področju tudi drugi organi. Zakon pooblašča Zvezni izvršni svet, da lahko s posebno uredbo predpiše organizacijo inšpekcijskih služb na področju zaščite pred radioaktivnim izžarevanjem in da določi, katere od vseh nalog lahko prevzamejo drugi organi sanitarne inšpekcije in inšpekcije dela.

Zvezna komisija za nuklearno energijo bo še naprej vodila in usmerjala delo vseh služb za zaščito pred radioaktivnim izžarevanjem, toda prav zaradi obilice nalog, ki so s tem v zvezi, je nedavno tega Zvezni izvršni svet sprejel uredbo o ustanovitvi Uprave za zaščito pred radioaktivnim izžarevanjem. Ta uprava pa je le organ Zvezne komisije za nuklearno energijo.

Uprava za zaščito pred radioaktivnim izžarevanjem bo organizirala in skrbela za pravilno delo ter napredek zaščite na tem področju. Proučevala bo vsa vprašanja in predlagala razne ukrepe, vsklajevala delo ostalih organov, ki se ukvarjajo s to zaščito, skrbela za proizvodnjo zaščitnih sredstev, vzgojo in izpopolnjevanje strokovnih kadrov. Glede inšpekcije na področju zaščite pred radioaktivnim izžarevanjem pa predvideva uredba, da bo način in postopek ter pristojnost za izvrševanje inšpekcije urejen na temelju pooblastil, ki jih daje 31. člen Zakona o zaščiti pred radioaktivnim izžarevanjem. Da bi pa ta inšpekcija lahko takoj pričela z delom, dovoljuje uredba, da do sprejetja novih predpisov opravljajo nadzor republiški oziroma zvezni organi sanitarne inšpekcije in inšpekcije dela. Ti organi bodo na zahtevo Uprave izvrševali določene inšpekcijske preglede in ji o tem poročali.

Ker služba zaščite pred radioaktivnim izžarevanjem še ni dovolj razvita in ker ji še manjka strokovnjakov, za sedaj ni moč določiti njeno končno organizacijsko strukturo, niti ne pristopiti k ustanavljanju teritorialnih organov uprave, ki bi to zaščito izvajali na terenu.

Tudi delo pri aparatu za globinsko obsevanje zahteva veliko previdnosti pa tudi upoštevanje varnostnih predpisov

SVET ZA SOCIALNO VARSTVO LR SLOVENIJE SPREJEL LETOŠNJI DELOVNI PROGRAM

VEČ SOCIALNIH DELAVCEV

Nekatera vprašanja socialnega varstva so urejena z zveznimi in republiškimi predpisi, toda živahen družbeni razvoj ustvarja vedno nova in nova vprašanja, ki terjajo ustrezne ukrepe. Socialno varstvo je sestavni del naše socialne politike in velja poudariti, da uspešno opravlja svoje naloge. Ne le, da skrbi za pravilno izvajanje predpisov s tega področja in analizira posamezne pojave, ampak tudi široko sodeluje z občinskimi in okrajnimi sveti za socialno varstvo in jim pomaga pri reševanju vsakdanjih nalog.

Letošnji program, ki ga je Svet za socialno varstvo sprejel 3. marca, je prav obsežen. Izpolnili ga bodo le tedaj, če bodo v največji meri zaživeli družbeni organi pri ljudskih odborih, le-tem pa stali ob strani usposobljeni kadri občinskih ljudskih odborov. Prav kadrov za področje socialnega skrbstva pa manjka bolj kot kjerkoli drugod. Marsikje nimajo zasedenega sistematiziranega mesta, drugod to mesto zasedajo premalo usposobljeni uslužbenci, nekje pa uslužbenci, potem ko so jih na tečajih in seminarjih izobrazili za to področje, zapuščajo svoje delovno mesto — zaradi slabega nagrajevanja.

Zato bodo o kadrih največ govorili na vseh letošnjih sejah republiškega sveta za socialno varstvo. Skušali bodo najti pot za njihovo širše usposabljanje, in sicer za vsa področja socialnih služb. Že letos bo Šola za socialne delavce prilagodila svoj program potrebam tako v družbenem kot gospodarskem sektorju. Sploh pa bo letos svet za socialno varstvo proučil profil socialnih delavcev za vsa področja; tudi ne bo odveč sodelovanje s Svetom za zdravstvo in Svetom za šolstvo, da bi končno dobili socialne delavce tudi med zdravstvenimi in prosvetnimi delavci, to je v zdravstvenih ustanovah in šolah.

Ta program pa bodo ne samo pomagali uresničevati temveč ga bodo uresničevali v komunah, stanovanjskih skupnostih in krajevnih odborih. Če ga tam ne bodo uresničili, potem ga tudi Svet za socialno varstvo LRS ne bo mogel. Za sedaj pa še moramo zapisati, da družbeni organi za socialno varstvo pri ljudskih odborih niso dovolj aktivni. Vzrok za to je dejstvo, da že v občinskih aparatih manjka sposobnih uslužbencev za to področje. Zato se dogaja, da se občinski sveti za socialno varstvo ukvarjajo predvsem z razdeljevanjem podpor in podobnimi zadevami, torej da rešujejo najbolj kričeče primere, nimajo pa časa za preventivno delo. Korak dlje so storili sveti za varstvo družine, toda tudi njim manjka kadrov. Ko to vemo, razumemo, zakaj je Svet za socialno varstvo LRS postavil v ospredje svojega programa vprašanje kadrov.

Letos bo sprejet zakon o socialnem varstvu. Uredil bo vse tisto kar še s področja socialnega varstva niso zajeli sedanji predpisi. Gre za medicinsko in poklicno rehabilitacijo in habilitacijo invalidov, ki ne uživajo varstva po drugih predpisih, rejniško službo, prejemanje socialnih podpor in predpise okoli socialnih zavodov. Svet za socialno varstvo se bo še naprej zavzemal za ureditev stanovanjskih problemov borcev, varstva njihovega zdravja, zaposlovanje in poklicno usposabljanje. Nič manjšo skrb pa ne bodo tudi letos posvečali vojaškim vojnim invalidom. Sekretariat tega sveta bo letos ocenil možnost, da začasne invalidske dodatke spremene v stalne.

Svet bo izdelal ali pa pomagal pri izdelavi vrste drugih predpisov, tako o priznavalninah borcem narodnoosvobodilne vojske, predlog osnutka o spremembah in dopolnitvah Zakona o ustanovitvi Šole za socialne delavce, predlog o spremembah in dopolnitvah Zakona o socialnih zavodih, v kolikor ta zadeva ne bo urejena že s splošnim Zakonom o socialnem varstvu. S posebnim predpisom bodo vskladili finansiranje samostojnih zavodov z novim zakonom o proračunih. Spremenili bodo namreč uredbo in pravilnik o izvajanju uredbe o ustanovitvi sklada za socialne ustanove in o uporabi njegovih sredstev tako, da bi sredstva iz tega sklada lahko uporabili tudi za investicije posebnih socialnih zavodov, ki jih trenutno nimamo, vendar pa jih socialno varstvo zelo potrebuje.

Eno najvažnejših nalog pa nalaga svetu za socialno varstvo spremenjen Kazenski zakonik, po katerem bodo morali skrbstveni organi izvajati nekatere vzgojne ukrepe, ki jih bodo sodišča izrekala mladoletnim storilcem kaznivih dejanj. Vendar pa večina skrbstvenih organov še ni pripravljena na te naloge. Zato bo republiški svet za socialno varstvo skušal uveljaviti take ukrepe, ki bodo omogočili izvajanje novih določil Kazenskega zakonika. V bolj razvitih občinah bodo pomagali uvesti — pri Svetih za socialno varstvo — službo strožjega nadzorstva. Vendar tudi za to službo manjka potrebnih moči, ki pa jih bodo začeli usposabljati na posebnih tečajih. Prav pa bi bilo, da bi občine ali okraji sami organizirali takšne tečaje in seminarje.

Seveda bo Svet za socialno varstvo tudi letos obravnaval razne družbeno negativne pojave kot so alkoholizem in podobno in jih skušal zatirati, toda tudi pri tem bo težišče naslonil na preprečevanje teh pojavov, da bi potem moral čim manjkrat zdraviti.

Enako pozornost bo Svet posvetil pomoči starim osebam, ki so tega potrebne.

D. D.

Neprostovoljni rentniki

Če boste malo bolje pogledali okoli sebe, boste srečali kar precej teh neprostovoljnih rentnikov. Med njimi je veliko slabih, nerednih delavcev. Vsi pa so prišli do rente po zaslugi tistih, ki delavce sprejemajo in odpuščajo. Če bi sešteli rentnine, ki jih podjetja neprostovoljno plačujejo po dva meseca, včasih pa tudi po pol leta, bi nemara dobili kar lepe milijone. Zanje so prikrajšani delavci, ki so jih s trudom spravili skupaj. Ali ni to krivično? Krivično je, toda — zakonito, če vodilni ljudje ravnajo protizakonito. Ta besedna igra ima globok pomen, ki ga žal nekateri prepozno dojamejo.

Jutro. V ljubljanskem podjetju Mineral se je začel nov delovni dan. Himzo in Azis, mlada krepka fanta v terazzo oddelku, sta mirno delala, dokler se ni vnel prepir med njima in Hildo in Terezijo. Beseda je dala besedo in vročekrvni Himzo je primazal Tereziji nekaj klofut. Delo v oddelku je zastalo. Delavki sta ogorčeni odšli k direktorju. Poklicali so še krivca in prepir se je nadaljeval. Tožnici sta trdili svoje, obtoženec svoje.

Ne dolgo zatem je direktorjeva tajnica stipkala za Himzo odločbo o takojšnjem odpustu iz podjetja zaradi pretepa in po direktorjevem navodilu navedla tudi nekaj členov iz Zakona o delovnih razmerjih ter pravno navodilo, da se odpuščeni lahko v roku osmih dni pritoži upravnemu odboru.

Podobno odločbo je natipkala tudi za Azisa, ki se je vmešal v prepir in prijatelja zagovarjal. Njegov odpust je direktor upravičil z nerednostjo in nedisciplinirano stjo.

Azis in Himza nista šolana delavca in se ne spoznata na zakone, pa se jima je le zdelo, da ju ne bi smeli tako na vrat na nos odsloviti, ker se nista čutila kriva. Posebno Azis je bil prizadet. »Menda smem braniti prijatelja?« je ugovarjal, ko so mu z odločbo ponujali delovno knjižico. »Pretepal se pa nisem.« Toda direktor je direktor. Obramba ni pomagala. Oba sta morala pri priči iz podjetja.

Takšen je začetek ene izmed zgodb o neprostovoljnih rentnikih, ki jih vzdržujejo predvsem manjša podjetja. V teh namreč bolj po domače jemljejo odpuste in odpovedi.

S papirji, ki sta jih dobila za slovo, sta Himzo in Azis odšla v odvetniško pisarno Okrajnega sindikalnega sveta in na dolgo obrazložila, kako in zakaj so ju odpustili. Čez tri dni je disciplinska komisija Minerala dobila dve pritožbi. Himzo in Azis sta zahtevala, da razveljavi odločbi, ki ju je izdal direktor, češ da sta protizakoniti, ker je hudo kršen 283. člen Zakona o delovnih razmerjih. Direktor da je izrekel kazen, za katero nima pooblastil.

Disciplinska komisija je pretresla Zakon o delovnih razmerjih in se prepričala, da imata delavca prav. Štirinajstega januarja je razveljavila direktorjevi odločbi. Ni pa razpisala javne obravnave, na kateri bi morala sama zaslišati oba obtoženca in »nasprotni tabor« ter na podlagi vseh njihovih izjav izreči kazen. Po zapisniku, sestavljenem v direktorjevi pisarni o pretepu, je Himzo in Azisa, tako kakor prej direktor, kaznovala z odpustom. Kazen je izrekla za nazaj, od 26. decembra, ko sta delavca odšla od njih. Tako naj bi bil volk sit in koza cela.

Zgodba pa se ni končala.

Disciplinska komisija je sicer popravila direktorjevo protizakonitost, sama pa je Zakon o delovnih razmerjih dvakrat prekršila. Prvič z nepravilnim postopkom pri disciplinski obravnavi, in drugič, ker je izdala odločbo z retroaktivno veljavnostjo.

Odvetniki, ki so Azisa in Hamzo branili, so po prejemu novih odločb takoj telefonirali v Mineral. »Ali ne vidite, kolikšno škodo povzročate podjetju z nepravilnim odpuščanjem? Prejemke jima morate izplačati za ves čas, dokler ju ne boste zakonito odpustili ali pa poslali spet delat. S takojšnjim odpustom smete kaznovati samo za najhujše prekrške, Azis pa se je samo prepiral. Četudi je drugače nedisciplinirani, ga zakon ščiti. Kazen je prestroga.«

Sekretar Minerala, ki je sedel pri telefonu, je ogorčeno odgovoril:

»Poslušajte, vi, pa menda se ne bomo šli več birokrate? Zakaj bi morala disciplinska komisija vse še enkrat zaslišati? Saj imamo že zapisnik. Za takšne ljudi se potegujete, ki niso vredni počenega groša.«

Telefonski pogovor se je končal, spor pa se je nadaljeval.

Drugega februarja, torej skoraj poldrugi mesec po odpustu Azisa in Himze, je disciplinsko sodišče ObLO Ljubljana-Moste razveljavilo odločbi tovarniške disciplinske komisije in zahtevalo pravilen disciplinski postopek.

Napoved branilcev iz odvetniške pisarne se je uresničila. Točno ob dvomesečnici spora so v Mineralu znova razpravljali o obeh odpustih. Disciplinska komisija je tokrat spoznala, da je bila kazen le prestroga in je Himzo in Azisa povabila, naj prideta spet delat. Prejemke za oba meseca neprostovoljnega dopusta jima bodo v redu izplačali (iz dohodkov, ki so jih ustvarili disciplinirani delavci!).

Toda Azis in Himzo nista hotela več v ta kolektiv.

»Od 8. januarja delava drugje,« sta rekla. »Izplačajte naju samo za tiste dni, ko sva bila brez posla.«

Zgodba o rentnikih, na katero vodstvo Minerala ne more biti ponosno, se je končala. Rentnina ni bila velika, toda ne po zaslugi tistih, ki so jo Azisu in Himzi neprostovoljno izplačali, ampak po zaslugi rentnikov. Spor bi se lahko še vlekel in Himzi in Azisu ne bi mogel nihče nič, če bi do dokončne razsodbe postopala brez dela in čakala na denar, ki ga zanju služijo vestni in disciplinirani delavci.

MARIOLA KOBAL

Iz Silvinega dnevnika

Danes sem strašno žalostna. Zmeraj mi je tako hudo, kadar me obišče ata (tako pravim tistemu prvemu, drugemu pa rečem očka).

V šolo je prišel pome. Dolgo me je ogledoval od vseh strani in potem rekel, da sem zrasla in da sem že cela gospodična, čeprav hodim šele v drugi razred. In jaz sem bila tudi vesela, ker ni bil pijan. Včasih grozno smrdi po vinu. Ko sva bila še skupaj in sem hodila z njim po gostilnah, sva najbrž oba tako smrdela. Dokler je bil trezen, mi je kupoval kokto, potem sva skupaj pila vino. Rekel je, da ga zdaj že lahko pijem, ker imam zobe.

Moj novi »marsovec« mu je bil zelo všeč. Vprašal je, kdo mi ga je kupil. Ne vem, zakaj sprašuje takšne reči, saj imam vendar spet mamico in očka.

»Če bi ti videl mojo spreminjasto oblekico, tista je šele lepa,« sem se pohvalila in si odpela plašček. »Tale je tudi nova, ne vidiš? Polno novih oblekic imam. Ali ni mamica pridna?«

Ata je to preslišal. Samo stisnil me je k sebi in mi rekel: »Moja pridna punčka.« Najbrž mamice ne mara. Tudi tiste prve mamice ni maral. Kadar je bil pijan, jo je tepel. Včasih kar s stolom. Takrat sem bila še čisto majhna. Vlekla sem ga za hlačnico in ga prosila, naj bo priden, pa me je odrinil in mi zagrozil, da bo še mene premlatil, če mu ne bom dala miru. Potem se je kar oblečen ulegel in zaspal. Ko se je zbudil, je bil pa čisto drugačen. Morala sem k njemu v posteljo in bil je strašno prijazen z menoj. Pretaknil je žepe in mi dal ves drobiž za bonbone.... Mogoče je bolje, da ne prihaja k nam. Najbrž bi tudi to mamico pretepal in bi mu potem ušla. Jaz pa nočem več ostati brez mamice.

Ampak za moj rojstni dan bi lahko prišel. Dobila sem velik paket, največjega. Dala bi mu čokolade in piškotov. In potem bi skupaj poslušali voščilo po radiu in ploščo, tisto »Tata, kupi mi avto«. Takrat sem se spomnila nanj. Ne vem, ali je pozabil ali ni imel časa. Pravi, da elektrotehniki nimajo toliko časa kakor kurirji. Ata je elektrotehnik, očka pa kurir. Dobro, da je očka kurir.

Vso pot do doma me je držal ata za roko in me spraševal, kakšna je ta mamica in če mi prva mamica kaj piše.

»Samo za rojstni dan mi je poslala kartico s punčko, takšno, barvasto. Pisala je, naj bom pridna in da mi bo poslala paket, ko bo več zaslužila. V Avstraliji ne zasluži toliko kakor doma.«

Mislila sem, da me bo vprašal, ali je mamica poslala tudi zanj pozdrave, pa ni. Najbrž sta še zmeraj skregana. Ne vem, zakaj so ljudje tako dolgo skregani. Jaz se včasih sprem s kakšno sošolko, pa takoj pozabim na to. Najbrž je tista avstralska mamica zato tako jezna nanj, ker jo je pretepal. Tisto noč, preden je odšla, jo je tolkel po glavi. In drugo jutro, ko je šel ata z doma, je spravila vse obleke v kovček in je odšla. Zanj je pustila na mizi pismo. Meni pa je naročila, naj bom pridna, in obljubila, da me bo vzela k sebi, ko dobi sobo. Oh, kako sem takrat jokala. In mamica je tudi jokala. Ampak sobe najbrž ni dobila, ker je natakarica. Ata je rekel, da nekatere natakarice težko dobe takšno sobo, da so lahko otroci zraven...

Da vsaj v Avstraliji ne bi dobila večje sobe. Jaz nočem tja. Sploh nočem nikamor od nove mamice in očka. Če bi me vzeli — mamica pravi, da me lahko tudi vzamejo, ker se ne pišem tako kot onadva — in me odpeljali daleč daleč, bi pobegnila nazaj.

»Prava mamica si ti, ne ona,« ji rečem. »Ali ne, ti bi me vzela s seboj, če bi kam šla? Prave mamice vzamejo otroke s seboj.«

Pa še to sem povedala atu, da znam šivati oblekice za punčke.

»Teta je rekla mamici, da me preveč crklja in da naj mi raje kupuje knjige namesto igrač. Zato sva obe hudi nanjo. Saj imam vse knjige in še takšne zvezke s polivinilnimi platnicami, da se ne delajo oslovska ušesa. O, ti teta, tetasta...« sem potožila atu.

Ata me je pogledal naravnost v oči.

»Potem me nič več ne pogrešaš?«

Tako se je držal, da se mi je kar zasmilil. Ampak lagati ne znam. Pravzaprav bi znala, samo ne morem. Ne vem, zakaj ne morem.

»Včasih... včasih se te spomnim,« sem mu odgovorila, »kadar srečam kakega okajenega človeka ali kadar se v šoli pogovarjamo o domu in starših... Takrat sem zmeraj žalostna, tako žalostna, da bi zlezla pod klop in zajokala. Vsi drugi imajo samo po eno mamico in ata in govorijo samo o njih, jaz pa ne vem, ali naj govorim o vaju ali o novi mamici in očku.«

Začela sem jokati, in mislim, da je tudi ata jokal, čeprav se je delal, da se usekuje.

»Greš z menoj v slaščičarno, zebe te,« je rekel nato. Jaz pa sem mu iztrgala roko in zbežala. Bil je preveč žalosten, da bi ostala z njim. Mogoče bi se med potjo premislil in me zapeljal v gostilno. Kadar je jezen ali žalosten, gre v gostilno. In ko bi bil pijan, bi rekel, naj še jaz pijem, ker imam že zobke in potem bi oba smrdela po vinu. Jaz pa nočem, da bi me še kdaj otroci zmerjali s pijanko ali pa bi me spraševali, koliko je dva deci vina in deci žganja. Tako kot so me v prvem razredu, preden so me odpeljali v Dom Titove mladine in še potem, ker me je ata večkrat prišel iskat in sva šla skupaj v gostilno.

Domov sem prišla zelo pozno. Mamici nisem povedala, da sem bila z atom, ker tega ne vidi rada. Pa je opazila, da sem drugačna, kakor po navadi. In jesti tudi nisem mogla.

»Bolna si,« je rekla in mi potipala čelo. Takrat nisem več vzdržala. Oklenila sem se jo z vso močjo in zaihtela:

»Zakaj moram imeti jaz dva očka in dve mamici?«

IZ PODJETIJ IN OBČIN

Mladi proizvajalci med seboj

Pred dnevi so člani mladinske organizacije in Kluba mladih proizvajalcev ljubljanske Industrije za elektrozveze obiskali svoje vrstnike v kranjski tovarni »Iskra«. Srečanje mladih delavcev je bilo zelo prisrčno. Želeli so, da bi se v prihodnje vsestransko sodelovanje med mladimi delavci še bolj poglobilo in se pravzaprav razširilo tudi na mladino podjetij Telekomunikacije, »Tela« iz Ljubljane, »Niko« iz Železnikov, »TIO« iz Lesc in Instituta za elektroniko, ki so se nedavno tega združila v »Avtomacijo«.

Mladi iz Industrije za elektrozveze so si pod vodstvom predstavnikov mladine »Iskre« ogledali proizvodne obrate v tovarni, nato pa se pogovorili o delu obeh mladinskih organizacij ter klubov mladih proizvajalcev. Pomenili so se tudi o svojih uspehih in težavah ter menili, da bo treba v bodoče sodelovati na čim širšem področju z vsemi v »Avtomaciji« povezanimi mladinskimi organizacijami in klubi mladih proizvajalcev. To sodelovanje naj bi bilo v izmenjavi delovnih in splošnih izkušenj, pa tudi na kulturnem, športnem in strokovnem področju. V prijetnem kramljanju, ki se je med mladinci obeh podjetij razvilo po ogledu tovarne, je bila še posebej izražena težnja, da bi čim prej uresničili skupno srečanje predstavnikov mladinske organizacije in klubov mladih proizvajalcev iz vseh podjetij »Avtomacije«, na katerem bi se konkretno pogovorili o medsebojnem sodelovanju in določili oblike in programe tega sodelovanja.

-Jan-

Mladina na Koprskem za dan mladosti

V letošnjih obsežnih pripravah na praznovanje dneva mladosti bo tudi mladino koprskega okraja pritegnilo predvsem dvoje tekmovanj: republiško tekmovanje za »Kip mladosti« in tekmovanje, ki ga je razpisalo okrajno mladinsko vodstvo med občinskimi komiteji mladine.

Vključevanje mladine v to tekmovanje bo ena najpomembnejših letošnjih akcij, ker obsega vrsto nalog, ki so letos pred našo mladino v šoli, v podjetjih, na vasi in v stanovanjskih skupnostih. Tekmovalni razpis za tekmovanje mladine med občinami vsebuje devet točk in organizator — OK LMS v Kopru — bo razdelil najboljšim mladinskim aktivom mnogo lepih nagrad (moped, radijski sprejemnik, zračne puške itd.). Tekmovanje že teče in bo okrajna tekmovalna komisija zbirala vsak mesec podatke za končno oceno.

Vesti iz Krope

V tovarni vijakov »Plamen« v Kropi so v februarju proizvodnjo povečali za 34 % v primerjavi s februarjem 1959. Kljub temu so operativni načrt dosegli le 93 %, ker so imeli zaradi gripe povprečno 28 bolnih. Razen tega je na redno proizvodnjo slabo vplivalo tudi pomanjkanje materiala za izdelke za železnico, ki ga Železarna Štore ni poslala ob pravem času. Če ne bodo takoj dobili iz Železarne materiala, ki ga potrebujejo za izdelke za JŽ, tudi v marcu ne bodo mogli izpolniti operativnega načrta.

• • •

Upravni odbor AMD Podnart je na prvi redni seji sklenil, da bodo imeli šoferski tečaj že marca. Hkrati bodo organizirali za člane, ki imajo že šoferske izpite, pa še nimajo svojega avtomobila, kondicijske vožnje. Sklenili so še, da bodo na osnovnih šolah v Lipnici, Ljubnem, Ovšišah in Podbrezjah, kjer so že v preteklem letu ustanovili AM krožke, poživili pionirske tečaje za prometne značke I. in II. stopnje. V maju pa bo društvena ocenjevalna vožnja s ciljem na Jamniku.

• • •

Na zadnji seji upravnega odbora tovarne vijakov Plamen so razpravljali o zaključnem računu za leto 1959. Sami so v primerjavi z letom 1958 povečali proizvodnjo po količini za 4,53 %, po vrednosti pa za 18,02 %. Dohodek se je povečal za 34,17 %, opravljene delovne ure so zmanjšali za 0,42 %, vrednost proizvodnje na uro pa so povečali za 18,55 %. Vrednost dohodka na uro so povečali za 34,62 % kar kaže, da so stroške glede na povečano proizvodnjo znižali in povečali ekonomičnost poslovanja. R

Z občnega zbora sindikalne podružnice »Iskra« v Kranju. Tajnik tovariš Mrak podaja poročilo

Vesti iz Duplice

Delavski svet tovarne »Stol« je pred dnevi sprejel obširen program izobraževanja delavcev za letošnje leto. Program so sestavili na osnovi potreb po izobrazbi na posameznih delovnih mestih. Preko raznih oblik izobraževanja bo letos šlo okoli 500 članov kolektiva. V kratkem nameravajo ustanoviti tudi izobraževalni center.

*

V teh dneh se v »Stolu« sestajajo člani sindikata po odborih, kjer razpravljajo o gospodarjenju v preteklem letu, problemih nagrajevanja, o izobraževanju, delitvi sredstev, rekonstrukciji podjetja itd. Na teh sestankih bodo izvoljeni tudi delegati za občni zbor sindikalne podružnice v »Stolu«, ki bo 13. marca.

*

Klub mladih proizvajalcev v »Stolu« je sprejel program dela za naslednje tri mesece. Temeljito nameravajo proučiti sistem ekonomskih mest, ki ga bodo v kratkem uredili v podjetju. Proučili bodo gospodarske uspehe podjetja v preteklem letu in jih na enostaven in razumljiv način posredovali mladim delavcem. Tudi letos bodo izmed članov kluba izbrali najboljše in jih predlagali za člane novega delavskega sveta. F. S.

Sindikalni zbor v ruški tovarni dušika

Kolektivu ruške tovarne dušika se obeta obsežna rekonstrukcija. V petih letih bo v Rušah stal največji elektrokemijski kombinat v Sloveniji. Za modernizacijo in razširitev tovarne in za proizvajanje novih kemijskih proizvodov je predvideno tri in pol milijarde dinarjev investicij. Pričakujejo, da se bo po končani rekonstrukciji povečal dohodek podjetja od sedanjih šest na dvanajst milijard dinarjev. Programske naloge obdeluje poslovno združenje »Brus«, znanstveni inštituti pa pripravljajo načrte za tehnološke postopke nove proizvodnje.

Rekonstrukcija in razširitev proizvodnje zahtevata od vodstva tovarne in sindikalne organizacije, da izobrazita in izšolata potreben strokovni kader. Vse kaže, da bo treba sistem izobraževanja v tovarniški industrijski šoli docela spremeniti in najti nove oblike priučevanja v samem delovnem procesu. Temu vprašanju so posvetili v razpravi le nekaj besed, v poročilu pa je bilo govora le o splošnem strokovnem izobraževanju brez konkretnih predlogov in zaključkov.

Tudi nagrajevanja so se v poročilu le bežno dotaknili, v razpravi pa so ga obšli, kot da so to vprašanje že zadovoljivo uredili. Res je, da je večina del normiranih in da že več let nagrajujejo po učinku, kar pa ne pomeni, da je ta sistem nagrajevanja najspodbudnejši, saj so lansko leto še delili »dobiček«. Imajo pa vse pogoje, da preidejo na obračunavanje in nagrajevanje po ekonomskih enotah.

Topla malica v jeseniški železarni

Za toplo malico je med jeseniškimi železarji in javorniškimi valjalci iz dneva v dan večje zanimanje. Po približnih cenitvah jo prejema zdaj med delom že skoraj 2000 zaposlenih v jeseniški železarni. Zdaj imajo pet osrednjih razdelilnic toplega obroka (tri na Jesenicah in dve na Javorniku).

Člani kolektiva, ki že dobivajo toplo malico, so z njo zelo zadovoljni, ostali pa želijo in zahtevajo, da bi tople malice dobili tudi v njihovih obratih. Ker je največja ovira za uresničitev teh želja pomanjkanje ustreznih prostorov za razdeljevanje, je upravni odbor podjetja sklenil, da bo letos uredil še tri centralne razdelilnice za tople malice. Ena razdelilnica bo v predelovalnih obratih, dve pa v starih obratih Železarne na Jesenicah. ar

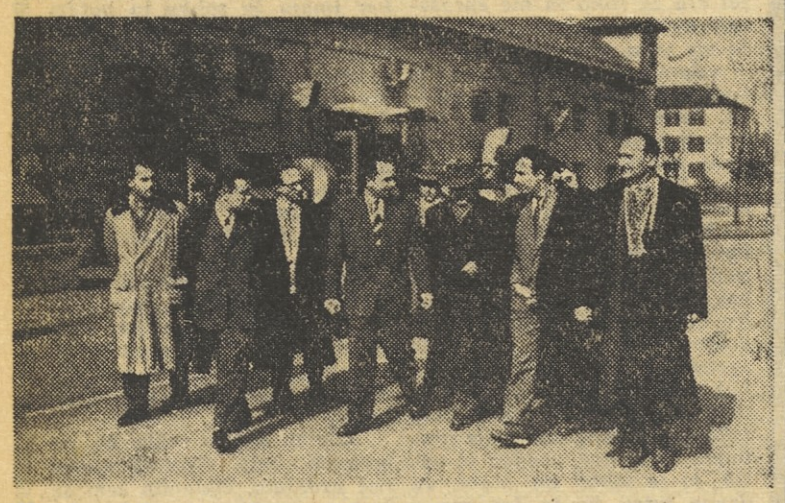

Skupina delegatov plenuma CO sindikata kovinarjev Jugoslavije z glavnim direktorjem »Iskre« na ogledu tovarne

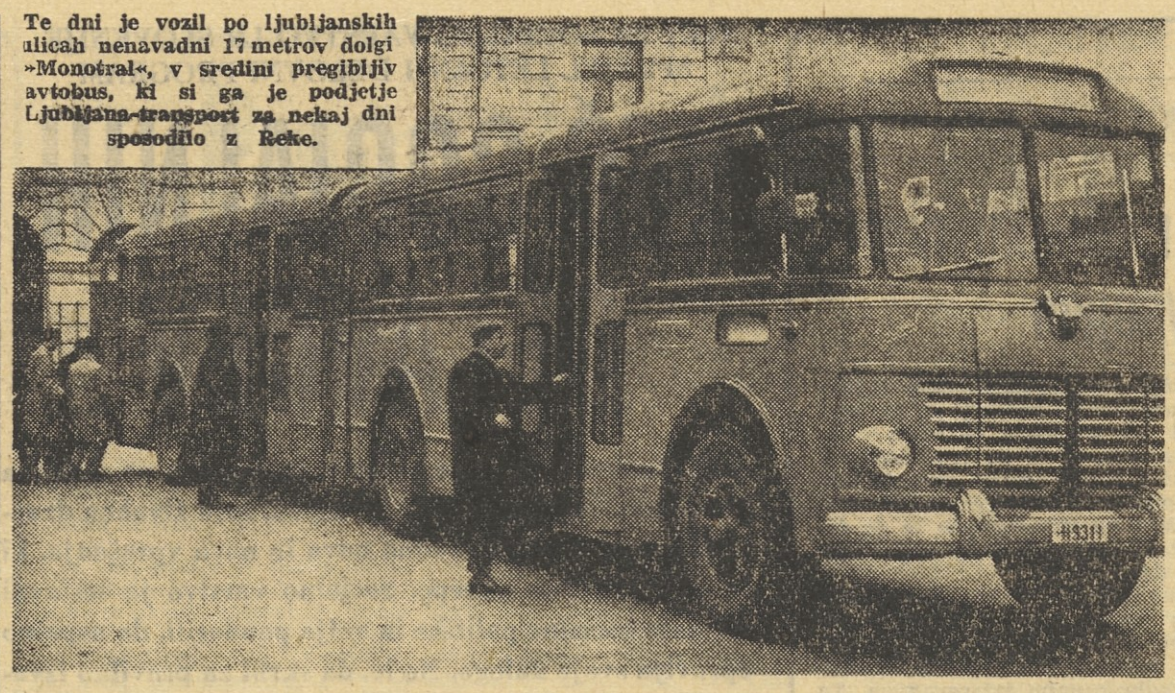

Te dni je vozil po ljubljanskih ulicah nenavadni 17 metrov dolgi »Monotral«, v sredini pregibljiv avtobus, ki si ga je podjetje Ljubljana-transport za nekaj dni sposodilo z Reke.

KONFERENCA SINDIKALNE ORGANIZACIJE V »METALNI«

Fluktuacija in odnosi

Letošnja sindikalna konferenca mariborske Metalne je bila v popolnoma drugem vzdušju kot pred letom dni. Tokrat ni bilo žolčne kritike — govorili so predvsem o uspehih in napredku tovarne. O tem govorijo tudi številke. Plan so presegli za 14 odstotkov, dohodek se je povečal za več kot pol milijarde (za 30 odstotkov), čistega dohodka so ustvarili enkrat več kot v preteklem letu. Storilnost pa se je povečala za celih 12 odstotkov.

Analiza je pokazala, da so ti uspehi predvsem posledica nagrajevanja po učinku. V 1958 letu je delalo na normi samo 54 odstotkov, v 1959 pa že 74 odstotkov zaposlenih, to število pa se še vedno veča. Velik delež pri uspehih ima tudi sindikat, ki je vse leto skliceval proizvodne konference. Brez pomoči sindikata ne bi podjetje doživelo takega napredka.

Šele letos so se obrestovala sredstva, ki so jih prejšnja leta porabili za novo strojno opremo.

Imeli pa so tudi težave. Kljub dobri volji in raznim ukrepom jim ni uspelo, da preprečijo fluktuacijo delovne sile. Ta problem jih tare že več let. Iz tovarne odide letno več kot tri sto ljudi, prav toliko pa pride novih. Povedali so, da pomanjkanje stanovanj in plače nista glavni vzrok za tako množično odhajanje. Nepravilni odnosi nadrejenih do podrejenih so bili v pogostih primerih vzrok za odpoved delovnega razmerja. Mojstri bi morali zboljšati odnos do podrejenih.

Precej so govorili tudi o delu delavskega sveta. Imajo nekaj članov DS, ki sploh ne prečitajo materiala za seje in zato tudi ne morejo sodelovati v razpravah. Grajali so tiste, ki govore: »Oni so sklenili to in to«, namesto »Mi smo sklenili«, pa čeprav niso glasovali za sprejete sklepe. So pa tudi taki, ki na vprašanje člana volilne enote, kaj se je sklenilo na zasedanju DS, malomarno odgovorijo: »Boste že zvedeli za sklepe«, hoteč s tem pokazati, da je bil proti določenim zaključkom na sejah.

Posebna komisija pripravlja obračunavanje po ekonomskih enotah. Po sedanjih ugotovitvah bi tovarno razdelili na 25 ekonomskih enot, osnova za obračun pa bi bila norma-ura. V drugem polletju nameravajo organizirati obračunavanje v dveh poskusnih enotah. Računajo, da bodo na podlagi teh izkušenj izdelali pravilnik o nagrajevanju in 1. januarja prihodnjega leta prešli v celoti na obračun po ekonomskih enotah. V kratkem pa bodo izvolili obratne svete. K. A.

Upravljanje pri cestno-vzdrževalni službi

Na nedavnem občnem zboru sindikata komunalno obrtnih delavcev Uprave cest OLO Ljubljana so razpravljali največ o delavskem upravljanju in nagrajevanju po učinku. Menili so, da bo treba delavsko upravljanje uvesti tudi v Upravi cest OLO, saj je to kolektiv z 900 zaposlenimi, ki ustvarja določena sredstva, vendar nikoli ne more razpravljati in odločati, kako se bodo ustvarjena sredstva uporabila. Ugotovili so, da je prav to pomanjkljivost, ki zavira hitrejši in smotrnejši razvoj njihove ustanove.

Na občnem zboru so se zavzeli tudi zato, da bi bili tudi delavci cestno-vzdrževalne službe plačani po učinku.

Zaradi zanimive razprave so delegati obžalovali, da se njihovega občnega zbora niso udeležili povabljeni zastopniki republiškega odbora sindikata in zastopniki OLO Ljubljana. A. B.

SINDIKALNI OBČNI ZBOR »ISKRE«

Pomoč organom upravljanja

Z ustanovitvijo novega sindikalnega pododbora v oddelku selenskih usmernikov in štirih predstavništvih »Iskre« v drugih republikah, se je lani sindikalna organizacija v tem kolektivu razrasla, hkrati pa se je izboljšala tudi njena dejavnost. Sindikalna podružnica je uspešno spremljala proizvodne napore delovnega kolektiva in članstvu pravilno tolmačila potrebe in nove ukrepe, ki naj bi izboljšali dejavnost podjetja. Pri tem je bil najtežji problem zaposlovanja nove delovne sile. Zaradi pomanjkanja delovne sile je prišlo do porasta števila nadur, čeprav jih vodstvo podjetja dovoljuje le v primerih, ko so dejansko nujno potrebne. Več uspeha pa bi bilo treba doseči tudi pri znižanju števila izostankov, ki se je v primerjavi z letom 1958 občutno povečalo. Kljub temu pa lahko z zadovoljstvom ugotovimo, da je delovni kolektiv z vso prizadevnostjo razumel in uresničeval naloge. Pri tem je svoje delo dobro opravila tudi sindikalna organizacija. To je bilo zlasti v korist organom delavskega upravljanja, saj so bili pri svojem delu dodobra seznanjeni z mnenji članstva delovnega kolektiva. S takim delom bo moral nadaljevati izvršni odbor sindikalne podružnice tudi v prihodnje, zlasti še, ker je za leto 1960 predvideno, da bo »Iskra« na račun boljše strojne opreme, z odkrivanjem notranjih rezerv in večjo storilnostjo vsakega zaposlenega, poslala na trg že za 10 milijard dinarjev svojih tolikanj iskanih izdelkov.

Sindikalna podružnica si je v preteklem letu precej prizadevala pri izdelavi novih tarifnih pravilnikov. Odpravili so obračunske plače, dohodek delavca pa je zdaj odvisen od njegove storilnosti in prizadevanja ter od skupnega uspeha podjetja. -Jan-

»ELEKTROPORCELAN IN KERAMIKA« JE SPREJEL ZAKLJUČNI RAČUN

Uspehi so spodbuda

Te dni obravnavajo in sprejemajo v številnih zasavskih podjetjih zaključne račune gospodarjenja v lanskem letu. Ko organi delavskega samoupravljanja obravnavajo lansko gospodarjenje, opozarjajo na naloge, ki jih imajo letos, ko se bomo prizadevali izpolniti perspektivni načrt v štirih, namesto v petih letih. Druga značilnost pa je, da obravnavanje zaključnih računov ni več zgolj potrjevanje oziroma glasovanje, ampak da upravljavci živahno razpravljajo o vsem, kar še zavira proizvodnjo in še preprečuje popolno izkoriščanje vseh možnosti, ki se jim nudijo za boljše gospodarjenje. Razumljivo je, da so najbolj živahne razprave o razporejanju ustvarjenega dohodka na posamezne sklade. Tu pa tam se še čuti nerazumevanje za skupne potrebe, v največ primerih pa se vidi, da se kolektivi zavedajo, da so prav tako odgovorni za življenje v občini kot občinski ljudski odbor.

Ko so pred kratkim v podjetju »Elektroporcelan in keramika« na Izlakah na zasedanju delavskega sveta obravnavali zaključni račun podjetja, so ugotovili, da so s pridnim delom vsega kolektiva presegli vrednost proizvodnje za 34,3 odstotka. Kolektiv je v izredno slabih pogojih dela pokazal, da je včasih moč tudi v primitivnih delavnicah in z razmeroma slabimi stroji doseči odlične rezultate.

Delavski svet se je odločil ustvarjeni dohodek vložiti v rekonstrukcijo tovarne. Letos nameravajo uresničiti nekajletno zamisel, ki se je zdela včasih neuresničljiva, ker so bili prepričani, da sami ne bodo nikdar ostvarili toliko sredstev, da bi jih bilo dovolj za obnovo oziroma modernizacijo proizvodnje. V dveh letih pa so ustvarili toliko, da bo skoraj dovolj za najnujnejšo rekonstrukcijo. Načrti za obnovo bodo kmalu narejeni. Razumljivo je, da bo treba ob rekonstrukciji posvetiti vso skrb redni proizvodnji, ker je plan za letos celo nekoliko višji, kot je bil lani. Iz zastarelih strojev pa bo težko iztisniti več, kot so dajali doslej. Zato so sklenili posvetiti vso skrb strokovnemu izobraževanju delavcev in delavk. Te dni se je začel seminar za člane delavskega sveta, ki bo trajal ves mesec, program strokovnega izpopolnjevanja in priučevanja delavcev in delavk pa predvideva še več seminarjev in tečajev.

-m-

Večerna TSŠ tudi v Zagorju

Delavska univerza v Zagorju je v razmeroma kratkem času dosegla na izobraževalno vzgojnem področju zelo lepe uspehe. Doslej je organizirala tri večerne šole za starše, dva dobro pripravljena seminarja za organe delavskega upravljanja; razen tega pa so omogočili tudi večerno šolanje na osemletki. Pravkar pripravljajo poseben seminar za vodilno osebje v zagorskih podjetjih in tečaj za mojstre v proizvodnji. Delavska univerza se je že močno uveljavila in pričela sodelovati z vsemi odbori in komisijami za izobraževanje pri raznih političnih in družbenih organizacijah.

Upravni odbor zagorske delavske univerze prav zdaj pripravlja program dela za prihodnje. Želijo, da bi pri izobraževalno vzgojnem delu dosegli kar največjo množičnost. V prihodnji sezoni bodo organizirali mnogo poljudnoznanstvenih predavanj, več večernih političnih in drugih šol ter administrativni tečaj in tečaj za knjigovodje. Če bodo možnosti, bosta upravni odbor delavske univerze in svet za prosveto zagorske občine ustanovila elektro in rudarski oddelek večerne srednje tehnične šole. Za to šolo bodo prostore in učno osebje lahko dobili, vprašanje je le, ali bo dovolj slušateljev in pa, kje se bodo dobila sredstva za poravnavo stroškov te šole. Ker se zagorska industrija vse bolj razvija, verjetno problema števila slušateljev sploh ne bo.

Delavska univerza v Zagorju namerava v prihodnje močno modernizirati tudi svoje učne pripomočke. To je zlasti nujno zaradi tega, ker namerava razširiti območje svoje dejavnosti še na kmečke vasi. Kaže, da bo univerza dobila tudi nove primernejše in sodbneje urejene prostore v novem Delavskem domu. Lanskoletni proračun te ustanove je znašal le okoli 300.000 dinarjev, letošnji proračun pa predvideva kar 3 milijone dohodkov in izdatkov.

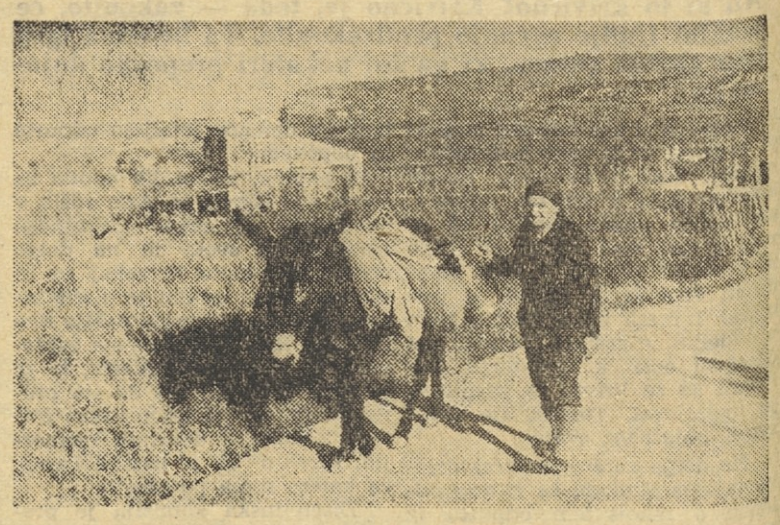

V Slovenski Istri je še vedno mula (zlobno: istrski jeep) čestokrat edino tovorno sredstvo domačink. Na sliki: mlekarica nad Izolo

Nagrajevanje na situ

V nedeljo je bil v Sindikalnem domu v Kropi redni letni občni zbor sindikalne podružnice podjetja Plamen. Občnega zbora so se udeležili tudi predsednik OSS Kranj Andrej Verbič, predsednik ObSS Radovljica Pavle Žirovnik in član Občinskega komiteja ZK Radovljica Stane Kajdiž.

Po izčrpnem poročilu predsednika sindikalne podružnice je bila živahna razprava. Najprej so govorili o pomembnosti ustanovitve stanovanjske zadruge Plamen, ki bo dokončno ustanovljena to nedeljo in bo štela že ob ustanovitvi več kakor 30 članov, graditeljev novih stanovanj. Največ pa so govorili o rekonstrukciji tovarne in o vzgoji strokovnih kadrov ter predlagali DS, da čimprej ustanovi v podjetju center za strokovno izobrazbo. Ko so analizirali uspehe nagrajevanja po enoti proizvoda v preteklem letu so poudarili, da je treba v prihodnje uresničevati tarifno politiko strogo po načelih: za enako delo enako plačilo (in ne glede na papirnate kvalifikacije posameznikov).

Po izvolitvi novega odbora so sklenili, da novi IO do prvega množičnega sindikalnega sestanka pripravi spisek 25 najboljših članov kolektiva, ki bi skupno z novim odborom predstavljali sindikalni plenum in med letom vse pomembnejše probleme urejali na širših prosvetnih sindikalnih plenumih. V razpravi je sodeloval tudi predsednik OSS Kranj tovariš Verbič. R.

MOJA NEDELJA JE ČETRTEK

Možaku se je zdelo čudno, ko sem se usedel poleg njega in mu ponudil cigareto. Obotavljajoč jo je vzel. Prižgala sva. V kotlarni je bilo že tako zakajeno, da sva le v nekakšni megli razločevala cigaretni dim. Ko sva nekajkrat molče povlekla, sem ga pogledal:

»Na upravo sem namenjen!«

Kot da mu je odleglo, mi je hitel dopovedovati, kje naj grem, da se ne izgubim. Tovarna papirja v Radečah, pravzaprav tri kilometre iz mesteca, stisnjena med bregova, ki oblikujeta strugo Sopote, ni tako majhna! V dve sto letih so njeni zidovi preraščali drug drugega. Med okupacijo požgana do tal, si je kmalu spet opomogla. Še več! Na tesnem prostoru si je privoščila še dve novi zgradbi — strojno delavnico in garaže. Ko sem zavil neko lepo nedeljsko jutro na njeno dvorišče, me je malce presenetil ropot v strojnih dvoranah. Transmisijsko jermenje je teklo! Začuden sem pomolil radovednost skozi najbližja vrata. Kotlarna. V mračnem prostoru, ki je kdaj pa kdaj zasijal zaradi ognja v stasiti peči, sem komajda razbral možaka srednjih let. Pozdravil sem ga in ker se mi je zdelo vredno z njim menjati kakšno besedo, sem meni nič, tebi nič, sedel na njegovo klop.

»Kako pa imate tole narejeno, da delate tudi ob nedeljah?«

Martin, tako mu je ime, mi ni precej odgovoril. Najprej je odsunil vratca peči, da mi je žgoča svetloba predstavila njegov razoran obraz. Ko je zmetal nekaj lopat premoga v požrešno odprtino, je še pobrskal po žerjavici z dolgo jekleno palico in šele nato prisedel.

»Za nedeljski šiht me vprašujete? Takole je pri nas že dobro leto. Ne gre drugače! Peč pogasimo le tedaj, kadar jo čistimo. Sicer pa se nam ne izplača. Poglejte, predno jo zakurimo, predno se razgreje in nam da paro, predno zatečejo stroji, je šest ur naokoli. Te ure so za nas izgubljene! Ali naj potemtakem vsak ponedeljek zaradi nedeljskega odmora delavci v papirnici stoje s prekrižanimi rokami in preštevajo zapravljene tone papirja?«

»Kaj pa vaš prost dan?«

»Saj je vseeno, nedelja ali kak drug dan v tednu! Moja nedelja je četrtek. Takrat si preoblečem srajco, grem malce na vas ali celo v mesto in opravim, kar pač imam opraviti. No, saj ne rečem, če že tako nanese, da imam v nedeljo kakšen presneto nujen opravek, potem vskoči kdo drug na moje mesto.«

»Kdorkoli?«

»Ne, tak, ki se razume na posel. Teh je pri nas dovolj. Samo pomislite, dve sto let že stoji ta naša tovarna. Ljudje od blizu in od daleč so se navadili nanjo kot na lemež pri plugu. Papirničarstvo gre pri nas iz roda v rod. Rečem vam, da je ni bajte ne na Njivicah pa ne v Svibnjem, ki ni dala v teh dveh stoletjih vsaj toliko delavcev za našo tovarno, kot imam prstov na eni roki!«

Že spet je odpiral peč, spet je hitel z nakladanjem. Nenadoma pa se je ustavil in stopil do mene kar z lopato v roki:

»Premog nam včasih nagaja! Krivi so tam, v komerciali. Namesto, da bi vozili dober premog iz Hrastnika, ga kupujemo za polovično ceno v Radečah. Tisti premog pa je zanič!«

»Od kdaj pa imajo v Radečah rudnik?«

»Pa še kakšen! Na vodi. Le smejte se, le, a je res, kar vam pravim.«

Zaprl je vrata peči, vrgel lopato na kup vlažnega premoga, ki je šele zdaj vzbudil mojo pozornost, in nadaljeval:

»Veste, to je takole! Trdé, da je ta premog, ki ga prinaša voda, premog iz rudniških separacij. Privleče ga v Radeče toliko, da ga nalove svojih dvajset ton dnevno!«

»Saj vam ne verjamem.«

»Pa drugje vprašajte! Povedati vam sicer moram, da je ta premog pomešan z blatom in z rečnim prodom, zato tudi ni vreden piškavega oreha. Toda naša šparovna komerciala ga kupuje in Martin, Martin mora z njim zalagati peč!«

Vsekakor je bolje, da uprava Papirnice kupuje dražji premog z večjo kaloričnostjo kot pa cenejši, ki slabo gori in daje mlačen ogenj. Martin je takole končal:

»Če že mi kurimo dan in noč, pa še ob nedeljah, bi bilo že prav, da kurimo z dobrim premogom, ne pa s tistim močvirjem! To je tako kot z nabavo surovin. Pečar sem in se na tiste reči ne spoznam dosti, nekaj pa le vem. Za naš papir, ki je papir posebne sorte, moramo uporabljati tudi stare cunje. Dobavitelji so nam dolžni pošiljati čiste krpe. Včasih pa se primeri, da nam pošljejo kakšno svinjarijo. Naši delavci to seveda spregledajo, zatlačijo v stroj in cop, cop, stroj obstane! He, potlej ga pa čisti, da ti kaplja z nosu! A naš papirni stroj napravi na dan 2 milijona; to le ni kar tako. Zato pa pravim, dober premog je isto kot dobra surovina!«

Martin se je kar malce razhudil. Pri tej svoji razlagi pa le ni pozabil na peč. Pri zadnjem klicaju se je zasukal in spet sem gledal njegov hrbet, kako se je upogibal nad žarečo odprtino, spet sem poslušal škrtanje lopate, ki se je ujedala v kup premoga.

V tovarni papirja v Radečah izdelujejo le vrednostni papir. To je edina tovarna pri nas, ki izdeluje papir za denar, tehnični in kartografski papir, kartone posebnih vrst...

Zdaj, ko sva z Martinom že obredla pol problemov tovarne, me je zamikalo, da bi mi možak povedal še kakšno o zaslužku.

»O tistem nagrajevanju po učinku, saj pravijo tako, govorimo že lep čas. Vrag je le, da nimamo denarja!«

»Denar boste imeli šele potem, ko boste uvedli to nagrajevanje. Mislim, več denarja!«

»Hočem le reči, da nimamo denarja, s katerim bi plačali strokovnjake, da bi nam vse skupaj lepo preračunali in nam tako rekoč do zadnje črke izdelali ta, tako imenovani sistem za obračunavanje zaslužka. Naša žlahta v neki papirnici, je iztresla iz žepa kar šest milijonov. Dali so jih strokovnjakom iz Zagreba, ki so se pomudili pri njih in jim natanko izdelali način novega zaslužka. Mi pa tega denarja nimamo. Komaj bomo spravili skupaj nekaj milijonov, ki jih bomo primaknili naročenemu kreditu, da bomo popravili stroje in se nekoliko modernizirali!«

Tovarna je zaprosila za kredit. Izpopolnila bo proizvodnjo z novimi stroji. V načrtu ima nakup prepotrebnega stroja za papir. Nekaj iz lastnih sredstev, nekaj pa iz kredita! Ko bo vse to mimo in bodo stekli novi stroji, bo poskočila proizvodnja kar za še enkrat toliko, kot je danes.

»Povejte mi vi, ki niste od tu, kako naj se gremo tovarno, ki dobro dela, če pa imamo stroje, ki so stari že pol stoletja in še več?«

»Ob njih pa so tudi stroji, ki so mlajšega datuma.«

»Seveda so. A ravno ti nam delajo zgago! Če bi njih ne bilo, bi bili stari stroji za nas še imenitni. Tako pa nas le ovirajo, da ne moremo napraviti toliko ton papirja, kolikor bi ga sicer lahko z modernimi stroji! Znano je, da so stari stroji počasnejši in ob njih niso novi stroji še daleč ne tako izkoriščeni, kot bi morali biti!«

Tovarniška sirena je prekinila najin razgovor.

»Zdaj je odmor! Za mene je vseeno, ostati moram pri peči in skrbeti, da mi ogenj ne oslabi. Malico mi bodo prinesli kar sem.«

»Topli obrok?«

»Da, topli obrok pravijo, a meni zveni bolj po domače: malica ali pa ‚ta mal fruštek'!«

Z Martinom sem se zamudil nenadejano dolgo časa. Kljub temu pa sem še zmerom vztrajal na svojem mestu, kot bi mi prijala toplota peči. Všeč mi je bilo tudi kramljanje z možakom! Gledal sem ga, kako je praznil lonček z jedjo.

»Jejte z nami! Nad tovarno imamo svojo menzo. Tja pojdite, lačnega vas gotovo ne izpuste.«

Ostal sem. Sirena je odtulila odmor. Martin je slekel suknjič in ga zalučal na klop.

»No, še pol šihta in bo procent v žepu!«

»Kakšen procent?«

»Hja, to je učena beseda, a se je da razumeti. Pri nas imamo tako urejeno, da odštejemo delavcu za prvo nedeljo v mesecu en procent več od njegovega dnevnega zaslužka, drugo nedeljo že dva procenta, tretjo tri in četrto štiri. Tako je vredno delati tudi ob nedeljah!«

»Po tem računu bi bilo modro delati samo vsako četrto nedeljo, ko je ta procent najvišji!«

»Tako pa ne, procent raste le z nedeljami, ko delaš! Kam bi sicer prišli!«

To je domiselna oblika nagrajevanja nedeljskega dela. Ob njem sem se spomnil na Martinovo pripoved o težavah z nagrajevanjem po učinku. Kako pa imajo to urejeno drugod v naši papirni industriji? Vsekakor ne bi bila posebna težava in tudi ne prevelik strošek, če bi si v Radečah malo ogledali druge načine, druge sisteme nagrajevanja. Potlej bi že lahko brez strokovnjakov in brez miljonov našli sebi primeren način obračunavanja zaslužka. Celo bolj prav bi bilo, da bi sami ocenili svojo delovno zmogljivost in bi sami med seboj, glede na posebnosti svojega dela, zgradili takšen sistem nagrajevanja, ki bi jim najbolj ustrezal!

»Dalo bi se, dalo! Svoje dni se nismo kdo ve kako razumeli na te računske stvari. Zdaj nam je laže! Naši ljudje, tisti iz pisaren, so se navadili na naš jezik in jih je kar prijetno poslušati na kakšnem sestanku, kjer nam lepo, po naše razložejo to ali ono kopico številk.«

»Koliko je pri vas zaposlenih?«

»Tako okoli tri sto nas je.«

Ne vem, zakaj me je ravno ta podatek pripeljal do slovesa. Vstal sem.

»Če že greste, še tole! O vsem, kar sva se danes pogovarjala, pri nas mnogo govorimo. Vsi. Marsikaj se je že spremenilo, marsikaj smo izboljšali, marsikaj pa še bomo. In to prav kmalu!«

Predno sva si segla v roke, me je še enkrat opozoril:

»Zdaj zavijete na levo in kar naravnost do skladišča!«

Zadovoljen sem mu prikimal in zavil na desno proti izhodnim vratom.

»Ali niste rekli, da imate posel na upravi!?«

Seveda sem rekel, a to je bilo na začetku najinega razgovora.

DUŠAN KRALJ

Nameščenec, ki dela v blagajni, je prinesel ovitek s tisočaki in ga dal šefu gospodarskega oddelka. Na ovitku je bilo zapisano:

Dodatek za delo čez uro... 21.000 din
Sejnine... 10.000 din
Šef je vzel ovitek in šepetaje bral:
»Dodatek... Sejnine...«
Nato pa je jezno rekel:
»To je narobe!«

Saj res, kdo neki bi mogel reči, da je to prav! Šef gospodarskega oddelka dela čez uro samo takrat, kadar je navzoč na sejah raznih svetov te hiše. Če prejema honorar za te seje, seveda ne more dobiti še dodatka za čezurno delo.

Šef je spet strmel v ovitek:
»Dodatek... Sejnine...! Strahota!«

Nameščenec iz blagajne se je skoraj že onesvestil.

»Saj je bilo tudi doslej tako,« je zajecljal.
»Ljudje, saj to je konec!«

Ni bila šala. Šef je vpil, zato je nameščenec moral drgetati, sicer pa bi mu rekel kot brat bratu:

Popravljena napaka

»Dragi šef, dobri človek, ti edini priznavaš v tej hiši, da to ni prav. Iz srca ti čestitam zaradi te samokritičnosti. Ko bi bilo vsaj nekaj tisoč takih!«

To bi mu rekel drgetajoči uradnik, pa niti ni prišel do besede, zakaj šef je še dalje rohnel in tolkel s pestjo po mizi:

»Komu ste še tako izplačali?«
»Šefu za zdravstvo...«
»Komu še?«
»Tistemu za ceste...«
»Komu še?«
»Komunalcu, tistemu iz uprave za dohodke in...«
»Dovolj!«

Ta hrup je slišal glavni v tej hiši. Prišel je, gospodarski šef mu je pokazal kuverto:

»Kar poglej, kako dela naša blagajna!«
Najvišji je strmel v ovitek in šepetal:
»Delo čez uro... Honorarji...«
In je bil ves iz sebe:
»Ojoj!«
Uradnik je odhitel v blagajno in popravil napako.
Zdaj piše na ovitku:
Dodatek za delo čez uro... 10.000 din
Sejnine... 21.000 din
Slepec, neroda, rubriki je zamenjal!

DRAGUTIN RAKANOVIČ

Globoko so korenine

Drobna kmetska ženica, mati desetletnega Frančka, je bila vsa iz sebe. V kuhinji je pripravljala krmo za prašiče in jokala. Tu in tam si je med delom z robom predpasnika obrisala nos in pri tem mislila le na Frančka, na sramoto, ki jo je prizadejal hiši...

Za kriščevo voljo, kaj vse je že storila zanj? Hodila je po božjih potih, po trikrat je kleče predrsala okrog oltarjev in zmolila nekaj roženkrancev. Koliko je že darovala za »dober namen« vsem mogočim svetnikom...! Sleherni večer, ko je poba zaspal, ga je škropila z žegnano vodo, da bi satan vendarle zapustil tega ubogega otroka, a ničesar ni zaleglo... Nič več si ni vedela pomagati.

Kmalu bo prišel mož iz tovarne in bala se ga je.

Zadnje čase se dan za dnem prepirata zavoljo Frančka. Očita ji, da mu daje potuho, ona pa njemu, da je pregrob. Petero otrok sta imela, vendar z nobenim ni bilo toliko težav kakor s Frančkom. Starejša dva sta že pri kruhu, eden je vajenec, pa še triletna puža, s katero se veliko ukvarjata in jo imata nadvse rada. Te svoje sestrice Franček sploh ne pogleda. Odkar jo ima, se mu zdi, da je zanj odklenkalo. Do devetih let so se vsi vrteli okrog njega, potlej pa, kot bi odrezal, so vsi videli le najmlajšo. In zasovražil je to punčaro!

Frančkov dom je na zunaj kar prijeten. Imajo svojo hišo, hlev z nekaj glav živine, polje, sadovnjak... Mati je pridna in delovna, oče ni pijanec, dela v bližnji tovarni, kadar je prost, pa dela doma, je skrben za družino, da le malo takih!

Franček je začel hoditi v šolo s sedmimi leti. Prvo leto je izdeloval še kar dobro in z veseljem. Drugo leto pa je postajalo v šoli vedno teže, tako da se mu je že kar v začetku šolskega leta zataknilo. Nalog ni napravil, številke so se mu mešale v glavi. Ko ga je učiteljica vprašala:

»Plešivec, povej, koliko je sedemkrat tri.«

»Petnajst,« je zinil kar tja v tri dni. Povedal je številko, ki mu je v tistem trenutku prišla na misel. Vse mogoče številke so mu prišle na misel in učiteljica je nemalokrat izgubila živce. Pograbila je karsibodi v roke in z ravnilom ali s knjigo — »tresk« po glavi.

»Ne boš mi žrl živcev,« je demostrativno odprla razrednico in nezadostne so se vrstile druga za drugo. Zvezki so bili vsi rdeči in oče je doma podpisoval...

Seveda so tudi očetu popustili živci. Spočetka mu je primazal le kako klofuto, pozneje mu je izprašil zadnjo plat. Kmalu pa mu je bilo tega dovolj. Poklical ga je v štibelc, zaklenil vrata, privezal ga je na stol in mlatil s pasom, dokler ni sam obnemogel.

»Ti bom že pokazal,« je govoril med pretepanjem, »ti ne boš več lenobe pasel!« Kar žvižgalo je od udarcev, vmes pa se je slišalo obupno vpitje: »Na pomoč!«

Takšno pretepanje zaradi slabih ocen v šoli pa je bilo domala sleherni dan. Razen tega pa so ga zasramovali še sošolci.

V Frančkovem srcu se je nekaj kopičilo in kopičilo, hotelo je na dan, klicalo je po maščevanju, hotelo je ubežati krivicam...

Lepega dne ni hotel več v šolo. Sklenil je, da pojde na Hrvatsko. Izmaknil je kolo, ki je stalo pred mesnico, in se odpeljal... Čez nekaj dni ga je pripeljal domov in kolo ponujal sosedom v odkup. Organi LM so kmalu ugotovili krajo in oče ga je spet neusmiljeno kaznoval. Tokrat je vzel vrv in mu grozil, da ga bo v kleti obesil. Začelo se je obupno kričanje po hiši... Mati in ostali otroci so prosili očeta usmiljenja... Nič ni pomagalo, odpeljal je fanta v temno klet. Otrok je pretrpel grozen strah, kajti vislice so že visele... Naposled se je oče le omehčal, vendar pa ga je nekaj dni pustil zaprtega v kleti brez hrane.

Po tem zaporu je fant postajal vse bolj trmast, potepuški in venomer je koval načrte, kako bi se maščeval nad očetom. Vedel je, da ima oče veliko veselje s sadnim drevjem. Tu ga bom najbolj prizadel, si je mislil. Zlezel je ponoči izpod tople odeje in se potihoma priplazil na sadni vrt. Najlepšemu in najbolj plemenitemu drevju je posekal veje in izpodkopal korenine, da se je posušilo.

Kmalu se mu je zdelo to prenizka kazen za očeta. Premišljeval je, kako bi zažgal hišo in iz hleva pognal vso živino. Živel je samo še v teh načrtih in užival, če je le mogel komu domačih kaj stakniti. Tako je pač nekje sproščal svojo čustveno napetost.

Lepega dne je vlomil v omaro, kjer je imel oče shranjeno skrinjo z denarjem in dokumenti ter jo odnesel na podstreho. Tam jo je razsekal in pobral iz nje 18.000 din. Dokumente je raztresel po polju, zlatnino in star denar pa zakopal za hlevom. Kmalu je pobral še starejšemu bratu težko prihranjenih 14.000 din in stari materi 10.000 din. Potepal se je več tednov po okolici in se skrival pred očetom, le mati mu je od časa do časa dala hrano za več dni skupaj. Po okolici je kradel še razne druge stvari in popotnikom kolesa. Po nekaj tednih so ga vendarle staknili miličniki in ga po sporazumu s starši poslali v Ljubljano, kjer naj bi na Kodeljevem raziskali vzroke takemu početju.

Ob prihodu v dom je bil nenavadno miren, zaprt vase; z nikomer se ni družil, izogibal se je pretepov, vpitja ali večje družbe. Kamor je šel, je šel počasi, brez volje, leno, brez cilja. Že po prvi besedi je storil, kar so mu rekli.

Težave pa so se začele spet v šoli. Zgodilo se je, da ni znal niti seštevati, niti množiti, niti deliti z enomestnim številom. S strahom je buljil v vzgojitelja in čakal, kdaj bo priletelo, kakor včasih v domači šoli... Toda... Vzgojitelj je bil prijazen, dal mu je lažjo nalogo, tako da je bil včasih Franček prav užaljen in sam zahteval težjo. In ko spet ni šlo, se je obrnil k učitelju in dejal:

»Veste, tovariš, jaz sem bolj trde glave in se težko naučim. Mislil sem, da me boste tudi tu po glavi in sem hotel že pobegniti, zdaj pa ne bom.«

Rad je hodil v šolo, čeprav uspehov ni bilo. Psiholog je ugotovil, da je podpovprečno inteligenten in čez četrti razred ne bo prišel. Dejal je, da bo treba z gojencem postopati obzirno, prijazno, pohvaliti ga za vsak najmanjši uspeh ter mu tako vzbuditi voljo in veselje do dela. Pri njem je treba razvijati sposobnost za ročno delo in ga pripravljati, da se bo priučil kakemu poslu.

In tako je postal v domu prav prijeten fant. Vzgojiteljem je bilo važno tako njegovo početje kot vzgojni uspeh in v mesecih, ki jih je prebil na Kodeljevem, so v njem izginile vse misli na potepanje in maščevanje.

Vzgojitelji so se s starši pogovorili, kako je treba ravnati s fantom, in obrazložili, da ga ne smejo kaznovati zavoljo lenobe, kajti to mu lahko povzroči samo nove in še večje težave. Pohvaliti je treba vsak njegov najmanjši uspeh in fant bo vzljubil učenje, delo in tudi starše.

MOJCA DORNIK

DOGODKI V SVETU

OD TEDNA DO TEDNA

KONFERENCA O GVAJANI

V ponedeljek, 7. marca, se je v Londonu začela konferenca o britanski Gvajani. Na konferenci naj bi začrtali smernice nadaljnjega političnega razvoja te britanske kolonije v Južni Ameriki. Kakor je znano, meri dežela 210.000 kvadratnih kilometrov in šteje pol milijona prebivalcev. Predstavnike domačega prebivalstva vodi na konferenci predsednik Napredne ljudske stranke dr. Čedi Džagan. Ob prihodu v London je izjavil, da bo zahteval, naj dobi Britanska Gvajana neodvisnost najkasneje do leta 1965, s tem da bi dobila domača vlada že prihodnje leto pooblastila na vseh področjih razen obrambe in zunanjih zadev. Čedi Džagan je poudaril, da bo zahteval, naj dobi njegova dežela takoj enodomni parlament z 48 člani, ki bi bili izvoljeni na volitvah s splošno volilno pravico.

GVINEJA PRIZNALA DR NEMČIJO

V soboto, 5. marca, so uradno sporočili, da sta Gvineja in Demokratična republika Nemčija navezali diplomatske stike. Novica o upostavitvi stikov med Gvinejo in Demokratično republiko Nemčijo je sprožila ostro reakcijo zahodnonemških vladnih krogov. Zahodnonemškega veleposlanika v Konakriju so nujno poklicali na posvetovanje v Bonn, vlada pa je kmalu potem sprejela sklep, da bo z Gvinejo prekinila diplomatske stike. Izvršitev tega sklepa so odložili do časa, ko bi dobili uradno sporočilo gvinejske vlade, da je priznala DR Nemčijo.

Politični pritisk Zahodne Nemčije na Gvinejo, naj opusti svoj sklep, je stopnjevala še grožnja, da ji bodo odpovedali gospodarsko pomoč. V Bonnu so sporočili, da so imeli v načrtu večji znesek pomoči Gvineji, vendar ta pomoč sedaj ne prihaja več v poštev.

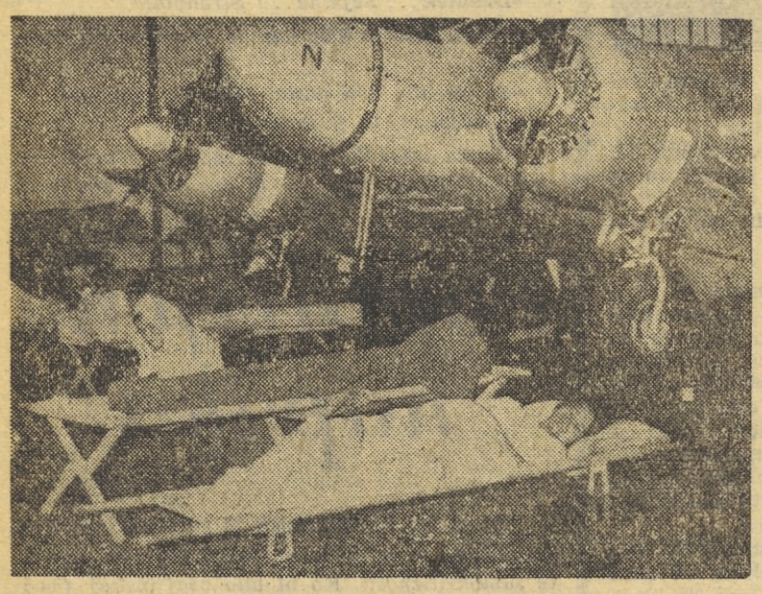

AGADIR — Po zadnjih podatkih je v tem maroškem mestu katastrofalni potres zahteval 12.000 mrtvih, 2000 ranjenih, 20.000 ljudi pa je brez strehe. Sanitetne skupine z naglico rešujejo, kar se še rešiti da, in preprečujejo z vsemi sredstvi, da ne bi izbruhnile epidemije nalezljivih bolezni. Na fotografiji: ranjenci čakajo, da jih vkrcajo v letala, ki jih bodo prepeljala v bolnišnice v Rabat in Casablanco. Številne dežele so poslale v Agadir izdatno pomoč, med njimi tudi Jugoslavija.

EKSPLOZIJA V HAVANI

V havanskem pristanišču na Kubi je 4. marca eksplodirala francoska ladja »La Courbe«, ki je prevažala orožje. Nad sto ljudi je bilo mrtvih, nad 200 pa ranjenih. Po nesreči so na Kubi razglasili narodno žalovanje.

Kubanska vlada je imela sejo, po kateri je predsednik republike Dorticos govoril po radiu in televiziji. Dejal je, da je ta nesreča barbarsko in bojazljivo dejanje proti kubanskemu ljudstvu.

Na pogrebu žrtev eksplozije je izjavil kubanski premier Fidel Castro, da so ameriški poslovni krogi odgovorni za eksplozijo. Dejal je, da so eksplozijo sprožili tisti, ki jim gre za to, da bi Kuba ne dobila orožja.

Ameriško zunanje ministrstvo je zavrnilo kubanske trditve, da so ZDA krive eksplozije francoske ladje v Havani. Minister Herter je zaradi izjave premiera Castra protestiral pri kubanskem odpravniku poslov v Washingtonu.

Kubanska vlada je takoj zavrnila napade ministra Herterja in jih v noti, ki jo je izročila odpravniku poslov ameriškega veleposlaništva v Havani, ocenila kot agresivne in žaljive za kubansko ljudstvo.

SAARBRÜCKEN — Čeprav so antisemitske demonstracije jenjale, pa se še vedno tu in tam prikaže kljukasti križ ali pa parola proti Židom. Na to so odgovorili prebivalci nemškega mesta Saarbrückena, ki so z rekli in govori ter venci, ki so jih položili na žrtve nacistov med drugo svetovno vojno, povedali, kaj mislijo.

INDONEZIJSKI PARLAMENT RAZPUŠČEN

Na izredni seji indonezijske vlade, ki je bila pod predsedstvom Sukarna 5. marca, so objavili sklep o razpustu indonezijskega parlamenta. Ta sklep so sprejeli na osnovi pooblastil, ki jih daje predsedniku republike ustava iz leta 1945.

V sporočilu predsednika Sukarna je rečeno, da v Indoneziji ne bodo odpravili parlamentarnega sistema, sedanji parlament pa so razpustili zaradi velikih pomanjkljivosti. Kakor je rečeno v sporočilu, sedanji parlament ni sodeloval z vlado pri reševanju nacionalnih problemov, spričo česar sta v nevarnosti enotnost in varnost dežele.

BUENOS AIRES — Predsednik ZDA Eisenhower je zdaj že doma. Pred dnevi se je vrnil s turneje po Južni Ameriki. Na fotografiji ga vidimo v predmestju Buenos Airesa, kjer ga je dočakala množica ljudi in ga navdušeno pozdravila v svoji sredi.

komentar — komentar — komentar — komentar — komentar — komentar — komentar

»SAMOODLOČBA« PREMAGANIH

Govori predsednika francoske republike de Gaulla oficirjem raznih francoskih garnizonov v Alžiriji, kakor tudi uradni komentar teh njegovih izjav, ki ga je novinarjem prebral minister za informacije, so upravičeno zbudili zaskrbljenost v vrstah vseh tistih, ki upajo in želijo miroljubno poravnavo alžirskega spopada.

Zdaj je težko najti resnega človeka, ki bi zanikal dejstvo, da je v Alžiriji mogoče doseči mir le s pogajanji. Težava z de Gaullovimi izjavami je prav v tem, ker izražajo prepričanje, da je mir mogoče doseči tudi drugače — z zmago francoskega orožja. V določenem smislu so te izjave pojasnile de Gaullovo stališče, to je uradno stališče Francije. Po njegovih izjavah je stališče naslednje: razgovori o samoodločbi bodo mogoči, kar zadeva Francijo, šele po upostavitvi reda. Če miru ni mogoče doseči z vdajo Alžircev, potem ga je treba zagotoviti z zmago nad njimi. »Če bodo uporniki odložili orožje, ga bo armada vzela. Tega pa ne verjamem, zato mora armada po to orožje,« je rekel de Gaulle oficirjem.

Procedura, ki jo je predsednik francoske republike predvidel za uporabo načela samoodločbe — to načelo je sprejel v izjavi 16. septembra 1959 — se očitno nanaša še vedno na »mir hrabrih«, t. j. odložitev uporniškega orožja povsem brez jamstev o tem, kako bodo zagotovili resnični izraz volje alžirskega ljudstva na predvidenem referendumu. Če pa »mir hrabrih« ni mogoč, čeprav bi bil zaželen, ker bi to Franciji prihranilo velike žrtve, potem gre ta procedura prek vojaške zmage. Napoved pripravljenosti, da se vojna nadaljuje do zmage, naj bi bila nekakšna vzmet za pritisk na upornike, da bi pristali na »mir hrabrih«, ki so ga odklonili.

Če je v vsem dosedanjem poteku alžirskega spopada karkoli jasno, potem je jasno vsaj to, da alžirsko ljudstvo, ki je zgrabilo za orožje, da bi si priborilo svobodo in neodvisnost, ker si tega ni moglo pridobiti na miren način, ne bo in tudi ne more položiti orožja, dokler ne bo imelo jamstva, da bo zdaj priznana pravica do samoodločbe tudi v resnici upoštevana. Kakor je nedavno dejal predsednik začasne alžirske vlade Ferhat Abas, imajo Alžirci s francoskimi volitvami grenke izkušnje, de Gaullovo vztrajanje pri tem, da bi morala prav francoska armada skrbeti za pravilno izvedbo referenduma, pa ne more nikogar prepričati, da bi tak referendum mogel biti izraz resnične volje Alžircev.

Za Alžirce je jamstvo za pravilno izvedbo referenduma pogoj, brez katerega sploh ni mogoče govoriti o premirju, kaj šele o »izročitvi orožja«. Sicer pa so dobili de Gaullovo izjavo z dne 16. septembra prav zato, ker so dokazali, da bodo vztrajali v boju za svobodo, in ker niso hoteli izročiti orožja. Kako bi zdaj mogli pričakovati od njih, da bodo v zameno za obljube, ki so lahko le prazne besede, dali iz rok edino učinkovito sredstvo v boju za neodvisnost? Mar ne pomeni postopek, ki ga predlaga de Gaulle, dejanskega vračanja k proceduri, ki jo je zahteval Lacoste in ki je pomenila konec četrte republike?

V Parizu pogosto, čeprav povsem neupravičeno obtožujejo začasno alžirsko vlado, da povezuje pogajanja o prenehanju sovražnosti s političnimi pogajanji v prihodnosti. V resnici pa ni tako. Te obtožbe so le poskus, da bi napravili zmedo. Abas je že nekajkrat javno povedal, da se njegova vlada strinja s tem, da mora alžirsko ljudstvo samo in z glasovanjem odločiti o svoji prihodnosti. Alžirska vlada torej sploh ne zahteva pogajanj o tem, temveč hoče nekaj drugega, in sicer pogajanja o jamstvih in pogojih za lojalno, iskreno uveljavitev načela samoodločbe. Tega pa jim nihče ne more odrekati. Vlada bi izdala stvar alžirskega ljudstva in neštetih padlih žrtev, če bi pristala na to, da bi usodo referenduma, ki pomeni odločitev o bodočnosti Alžirije, prepustila skrbi francoske armade, o katere oficirskem zboru je znano, da odločno nasprotuje sleherni rešitvi, ki bi mogla prinesti odcepitev Alžirije od Francije.

Po 16. septembru je kazalo, da de Gaulle ne izključuje možnosti alžirske neodvisnosti pod pogojem, da bi bili zaščiteni upravičeni interesi Francije in francoskega prebivalstva v Alžiriji. Njegovi alžirski govori pa kažejo, da je bil vtis napačen. Zanj in za francosko vlado je to »odvratna hipoteza«. Če pa bi se Alžirci izrekli zanjo, napoveduje de Gaulle razdelitev Alžirije in preseljevanje prebivalstva, tako da bi Francozi in »tisti muslimani, ki hočejo ostati z nami«, ostali v skupnosti s Francijo.

Kako bi mogli pričakovati, da bodo Alžirci in njihova vlada po takih izjavah zaupali v iskrenost de Gaullove vlade? Razumljivo je, da napovedovanje možnosti za razdelitev Alžirije lahko le stopnjuje alžirske dvome o Franciji. Ko je Abas 29. februarja, torej nekaj dni pred de Gaullovimi govori v Alžiriji, govoril o tem, je še posebej poudaril: »Takšna rešitev ni mogoča. Alžirsko ljudstvo jo odklanja. Celo pod kolonialnim režimom je Alžirija ohranila individualnost in ozemeljsko enotnost. Ne bomo dovolili, da bi Alžirijo razkosali prav zdaj, ko je čas, da uveljavimo pravico do svobodne odločitve.«

Alžirska vojna je nedvomno hipoteka na prihodnost Pete republike. »Ta vojna iz dneva v dan zmanjšuje upanje za iskreno, plodno sodelovanje med Francijo in Alžirijo,« je rekel Ferhat Abas. De Gaulle je oficirjem govoril, da Alžirija ni edini francoski problem. To drži, toda če ni edini, je vsekakor njen osnovni problem, od katerega pravilne rešitve je odvisen uspeh vseh prizadevanj, da bi si Francija povrnila položaj svetovne sile. Svet je za to, da bi bila Francija močna in sposobna prevzeti konstruktivno vlogo pri reševanju velikih svetovnih problemov. Francija je nujni element ravnotežja, zlasti v Evropi. Težko pa je pričakovati, da bo Francija to mogla postati v potrebnem obsegu, če alžirski problem ne bo urejen tako, da bo njeno moč rešil nemogoče hipoteke in odprl pot za krepitev njenih pozicij z iskrenim sodelovanjem z novim svetom, ki vstaja iz ruševin kolonializma.

Prav zato je tudi težko gledati to francosko mučenje brez perspektive. Izhod je mogoče najti le v skladu z de Gaullovo izjavo, dano 16. septembra, torej z lojalno in iskreno uporabo načela samoodločbe, kar bi položilo temelje za prihodnje plodno sodelovanje in za prijateljske stike med narodoma, ki imata mnogo velikih skupnih interesov. Sleherno zavlačevanje na tej poti lahko le škoduje tako Franciji kakor Alžiriji in tudi interesom miru na svetu. Mnenje o možnosti »samoodločbe« premaganih je le nevarna utvara..

NINE OPAČIĆ

GANA — Mednarodni dan žena so proslavili tudi številni lani ali letos osvobojeni narodi Afrike. Na fotografiji vidimo delovni odred žensk črnske države Gane. V tej deželi so ženske že dobile osnovne državljanske pravice. Zdaj z ramo ob rami z moškimi sodelujejo v organizaciji in izgradnji svoje neodvisne države.

MILAN MIRKOVIĆ O BIVANJU V IRAKU

Prijateljski sprejem

»V Bagdadu so nas lepo in prijateljsko sprejeli,« je izjavil tovariš Milan Mirković, predsednik CO sindikata prosvetnih in znanstvenih delavcev, po vrnitvi iz Iraka, kjer se je udeležil kongresa iraške Zveze prosvetnih delavcev. »Kakor je znano, se je naš sindikat odzval vabilu na kongres iraških prosvetnih delavcev, kar je v skladu z našo željo, da bi navezali stike z vsemi demokratičnimi organizacijami prosvetnih delavcev, ki so pripravljene sodelovati z nami. To je bil hkrati prvi neposredni stik predstavnikov prosvetnih delavcev Iraka in Jugoslavije.«

Tovariš Mirković je potem rekel, da so bili na kongresu tudi predstavniki prosvetnih delavcev Tunizije, Libanona in Poljske.

»Po kongresu smo se pogovarjali z novim vodstvom Zveze iraških prosvetnih delavcev o sodelovanju v prihodnje,« je nadaljeval. »Obe strani sta izrazili željo, naj bi se medsebojni stiki kar najbolj poglobili, sodelovanje pa čimbolj razširilo. Za začetek je predvidena izmenjava delegacij, ki bi se seznanile z razvojem in s problemi šolstva in prosvete v obeh deželah, dalje izmenjava člankov s področja šolstva in pouka ter izmenjava tiska in publikacij. Kasneje bi proučili tudi druge oblike sodelovanja, ki bi morda prišle v poštev.«

Na vprašanje o delu kongresa je tovariš Mirković odgovoril: »Na kongresu so prevladovala organizacijska vprašanja v zvezi s krepitvijo unije ter razprava o gmotnem, družbenem in pravnem položaju prosvetnih delavcev. Opazil sem splošno prizadevanje za utrditev pridobitev revolucije, da bi se široke ljudske plasti čimprej kulturno dvignile glede na žalostno dediščino iz obdobja pred revolucijo, ko je bila mreža šol ter drugih kulturno-prosvetnih ustanov zelo skromna. Zato imajo prosvetni delavci resne naloge in težave. Lahko pričakujemo, da bodo uspešno izpolnili te naloge.«

Med sedemdnevnim bivanjem v Iraku se je tovariš Mirković pogovarjal tudi z voditelji sindikalne centrale industrijskih delavcev. »Tudi na tem sestanku so izrazili željo, da bi navezali stike in sodelovali s Centralnim svetom ZSJ,« je dejal. »Pogovarjali smo se o možnosti, da bi predstavniki iraških sindikatov, kadar potujejo po evropskih deželah, obiskali tudi našo deželo in se seznanili z delom naših sindikatov, kar so voditelji iraške sindikalne centrale načelno sprejeli. Predvidena je tudi izmenjava tiska in publikacij, da se bomo bolje spoznali. Lahko rečem, da so me funkcionarji iraških sindikatov prijateljsko sprejeli in izrazili željo, da bi navezali stike z našimi sindikati,« je zaključil tovariš Mirković.

B. R.

Sodelovanje z Italijo

Te dni bodo kongresi več strokovnih sindikatov, včlanjenih v Generalno konfederacijo dela Italije (GKDI), najmočnejšo italijansko sindikalno centralo. Razen delegatov iz drugih dežel bodo na teh kongresih tudi delegacije naših sindikatov, ki so že poprej navezali stike in razvili uspešno sodelovanje s sindikati delavcev posameznih gospodarskih panog sosedne dežele.

Na treh kongresih, ki bodo istočasno — od 9. do 13. marca — vendar v različnih krajih, bodo jugoslovanske sindikate zastopali Aco Icev, predsednik CO sindikata kovinarjev, Vasa Oluić, član sekretariata CO sindikata kmetijskih, živilskih in tobačnih delavcev in dr. Velimir Sokol, član RO sindikata delavcev prometa in zvez za Hrvatsko. Kongres italijanskih kovinarjev bo v Brescii, osebja PTT pa v Napoliju.

Komaj dan zatem, 10. marca, se bo v Benetkah začel štiridnevni kongres italijanskega sindikata delavcev petrolejske in kemične industrije, ki se ga bo udeležil Rajko Manojlović, sekretar CO sindikata delavcev rudarstva, metalurgije in kemične industrije, medtem ko bosta Friderik Zalokar, član predsedstva CO in predsednik RO sindikata tekstilnih in usnjarskih delavcev za Slovenijo zastopala jugoslovanske tekstilce na kongresu italijanskih delavcev oblačilne stroke v Regio Emilii, ki bo od 13. do 15. marca.

Predsednik CO sindikata kovinarskih delavcev Aco Icev bo odpotoval po kongresu v Brescii v Genovo, kjer se bo kot opazovalec udeležil zasedanja komisije za ladjedelništvo, ki jo je ustanovila Mednarodna federacija delavcev metalurške in strojne industrije, strokovni oddelek Svetovne sindikalne federacije. Na tem zasedanju bodo razpravljali o vprašanjih, ki zanimajo zlasti ladjedelniške delavce.

V obsežni koledar stikov z italijanskimi sindikati je treba vnesti tudi nedavni obisk Alda Bonaccinija, člana CO sindikata italijanskih kovinarjev, ki je imel v okviru izmenjave predavateljev nekaj predavanj o temi »Tehnični napredek in sindikati«. Razen predavanj za sindikalne aktive kovinarjev v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani je Bonaccini govoril tudi v tovarni »Djuro Djaković« v Slavonskem Brodu ter na skupnem zborovanju kolektivov industrije motorjev in »Jugostroja« v Rakovici.

Pričakujejo, da bo imel predstavnik našega sindikata kovinarjev kmalu nekaj predavanj v Italiji za aktiviste in kolektive kovinskih podjetij o temi »Delavsko upravljanje in sindikati«.

Vsi ti stiki in predvidena navzočnost naših delegatov na kongresih drugih strokovnih sindikatov, včlanjenih v GKDI, v bližnji prihodnosti bodo nedvomno pripomogli k nadaljnjemu razvoju in okrepitvi zvez z italijanskimi sindikati.

PROTIKOLONIALNI BOJ V RUANDA-URUNDIJU

Na dvojnem tiru

V osvobodilnem gibanju na afriški celini, ki je značilno za leto 1960, so nedavno napravili nov korak. Predstavniki na pol legalnih političnih organizacij Ruande-Urundija, ozemlja pod belgijskim skrbništvom, so zahtevali, naj dobi njihova dežela neodvisnost istega dne kot Belgijski Kongo, torej 30. junija letos.

V obrazložitvi je rečeno, da je bila usoda obeh dežel dolgo vrsto let tako tesno povezana, da so postali njuni interesi nerazdružljivi in da bi sleherna sprememba položaja samo ene izmed njiju lahko zelo škodovala obema. Pri tem so poudarili, da nedavni nemiri, ki so pretresli Urando-Urundi, ne morejo opravičiti nadaljnjega obstoja belgijske uprave, in zahtevali, naj v najkrajšem času organizirajo volitve s splošno neposredno volilno pravico v navzočnosti Mednarodne komisije OZN, ki bi skrbela za demokratičnost volilnega postopka.

Ta zahteva je logično nadaljevanje protikolonialnega boja v Ruandi-Urundiju, ki se bije v specifičnih pogojih in ob nasprotjih, ki jih je belgijski kolonializem najprej poglobil do skrajnih meja, potem pa jih skušal izkoristiti kot opravičilo za svojo navzočnost v tej deželi. Omenjeni nemiri so daleč od tega, da bi jih mogli označiti izključno kot epizodo boja proti kolonialnemu gospostvu ali kot navaden spor med plemeni. Njihove korenine so mnogo globje. Boj, v katerem so se pripadniki dveh etničnih skupin med seboj pobijali in v katerem so kolonialni upravljavci z zlobo pa tudi v strahu skušali prevzeti vlogo posrednika, je bil hkrati upor proti kolonialni upravi in proti preživelemu družbenemu redu, ki ga je kolonializem skrbno varoval.

Svojevrstna socialna struktura

Tisto, po čemer se Ruanda-Urundi razlikuje od večine dežel črne Afrike, je socialna struktura domačega prebivalstva. Medtem ko v drugih deželah razen majhnih izjem skorajda ni domače buržoazije in fevdalcev, pa obstaja v Ruandi-Urundiju že stoletja razred domačih fevdalcev, ki pripadajo k določeni etnični skupini in imajo suženjsko podrejeno veliko večino prebivalstva.

Najstarejši znani prebivalci te revne dežele na področju jezerskih visokih planot v srcu črne Afrike so bili Pigmejci iz rodu Batva, ki sestavljajo zdaj en sam odstotek prebivalstva. Kmalu za njimi se je v deželi naselil rod črncev Bantu — pleme Bahutu, ki zdaj sestavlja večino, t. j. 85 % prebivalstva Ruande-Urundija. Nekaj stoletij kasneje je iz gornjega Egipta prodrla še tretja etnična skupina — hamitski pastirski rod Batuci, ljudje zelo visoke rasti, ki so si po prihodu v deželo podredili druga plemena.

Razen pravic do zemlje in živine so si prilastili tudi vso politično, upravno, sodno, finančno in vojaško oblast. S številnimi pravljicami in legendami, ki so poveličevale njihovo superiornost, in s spretnim izkoriščanjem tradicij in miroljubnosti rodov Batva in Bahutu so si mnogo številnejše pripadnike teh rodov podredili kot na pol sužnje.

Kolonialno gospostvo

S prihodom kolonialnih upravljavcev — najprej Nemcev, ki so področje Ruanda-Urundi priključili k Nemški vzhodni Afriki, potem pa po prvi svetovni vojni skrbniške sile Belgije, katere uprava se v bistvu ni razlikovala od navadne kolonialne — se ni v deželi nič spremenilo. Nemški in belgijski kolonialisti so se opirali na tradicionalno hierarhijo velepsestnikov iz rodu Batuci in njihovih kraljev v Ruandi in Urundiju. Čeprav je Belgija administrativno priključila to ozemlje k Belgijskemu Kongu, s tem da je bila zakonodajna oblast v rokah parlamenta in kralja v Bruslju, izvršno pa je imel belgijski viceguverner s sedežem v glavnem mestu Usumburi, so Batuci ohranili položaje. Zavzeli so vsa mesta v javnih službah, ljudem iz rodu Bahuta pa ni nihče priznaval pravic ter so jih izkoriščali kot delavce in kmete.

Belgija je izkoriščala tamkajšnje družbene odnose v svoje namene, zato je ilegalno spodbujala moč in korupcijo v plemenu Batuci. Z dekretom iz leta 1952 je belgijska vlada celo okrepila oblast dveh lokalnih kraljev v Ruandi in Urundiju ter jima dala pravico imenovati plemenske poglavarje in zagotovila znatna pooblastila na področju zakonodajne in izvršne oblasti. Spričo tega je vse kazalo, da se v trenutku odhoda skrbniške sile sistem oblasti ne bo spremenil, temveč naj bi se nadaljevalo zatiranje in izkoriščanje.

Osvobodilno prebujanje

Dežela Ruanda-Urundi pa ni mogla ostati ločena od sveta. Kot prenaseljena, zaostala kmetijska dežela tako rekoč brez industrije, dežela, katere zemljo so imeli fevdalci Batuci, maloštevilne rudnike kositra in zlata pa peščica Evropejcev, ki so se polastili celo izvoza kmetijskih pridelkov, je lahko dežela Ruanda-Urundi zagotavljala svojim delovnim ljudem le životarjenje.

V sosednjem Belgijskem Kongu pa sta se razvijala industrija in rudarstvo, ki sta zagotavljala možnost zaslužka tudi pripadnikom rodov z ozemlja Ruanda-Urundi. Mnogo sezonskih in stalnih delavcev je hodilo na delo v Belgijski Kongo. Maloštevilne sindikalne organizacije delavcev v Ruandi-Urundiju so bile organsko povezane s sindikalnim gibanjem v Belgijskem Kongu. V stiku z naprednimi delavci ter s sindikalnim in političnim življenjem Konga so bili delavci iz Ruande-Urundija čedalje manj pripravljeni spoštovati oblast »božjega izvora« in priznavati prednost določenim ljudem samo zaradi njihove visoke rasti.

Prebujanje nacionalne zavesti med pripadniki plemena Bahutu je že leta 1958 prestrašilo lokalne poglavarje Ruande, ki so v svarilu belgijski vladi opozorili na ostritev odnosov med etničnimi skupinami. Ta ostritev se je stopnjevala po objavi »manifesta Batuci« maja 1958, v katerem so poglavarji Ruande-Urundija pozivali na »večno poslušnost plemena Bahutu«, zlasti pa po napadu na politične voditelje rodu Bahutu — Gregoira Kajbando, Aloisa Munjangajo in Josepha Žitera. Po nemirih v sosednjem Belgijskem Kongu v začetku leta 1959 in po smrti despotskega kralja Ruande, ki je pooseblja tradicionalno kraljevsko »božansko pravico« in »zakonitost« zatiranja, so se močno omajale korenine dotedanjega družbenega sistema.

Kriza je prišla v zaključno fazo, ko so stopile v boj ilegalne politične stranke — Nacionalna unija Ruande (NUR), Demokratično zbiranje Ruande (DZR) in Združenje za napredek množic (ZNM) — ki so se kljub medsebojnim nasprotjem vendarle vse skladale v enem, da so v deželi nujno potrebne reforme, in sicer ukinitev fevdalizma, zemljiška in šolska reforma ter neodvisnost v krajšem ali daljšem roku.

Ali je golo naključje, da je nekaj dni pred deklaracijo belgijske vlade o prihodnosti Ruande-Urundija — potem ko so poglavarji Batuci zahtevali od belgijske vlade neodvisnost za Ruando-Urundi, seveda, ob ohranitvi pridobljenih privilegijev — izbruhnila plemenska vojna med pripadniki Bahuti in Batuci? Ali pa je šlo za znano politiko kolonialnih sil, ki pogosto za kulisami izzovejo spore med rodovi in narodi v kolonijah, da bi mogle trditi, da je njihova navzočnost potrebna za ublažitev notranjih protislovij? Težko je verjeti v »naključje«, ker so ta recept doslej že večkrat uporabili, da bi zavrli naravni razvoj podrejenih dežel v neodvisnost in zadušili protikolonialni boj. Dejstvo je, da je bil obračun krut in zahrbten. Pobijali so ljudi, klali živino, požigali hiše, podirali bananovce, uničevali kavne nasade itd. Boj je zavzel tak obseg, da je deželi grozila lakota. Mnogo pripadnikov rodu Batuci, po belgijski intervenciji pa tudi Bahutu, se je z begom rešilo v sosednje afriške dežele, zlasti v Ugando.

Prva reakcija belgijske vlade je bila v tem, da je poslala v Ruandu-Urundi iz Konga sorazmerno močne vojaške enote, da bi »zagotovile red«, pri čemer so zaprle na stotine ljudi ter hkrati zaostrile represivno politiko v sosednjem Kongu. Naslednja poteza je bila vladna deklaracija, ki je predvidevala, da bosta fevdalni kraljevini postali ob koncu leta 1960 ustavni državi z izvoljenim lokalnim parlamentom. Kralja obeh ozemelj — Ruande in Urundija — bi smela izbirati ministre med poglavarji. Že vnaprej se torej vidi nujnost spopada med parlamentom, ki bi ga volilo ljudstvo, in izvršno oblastjo, ki bi jo po lastni izbiri imenovala kralja. V deklaraciji je rečeno, da bi Belgija obdržala kontrolo nad deželo v osebi generalnega rezidenta, kar pomeni, da bi se kljub tej reformi obdržala kolonialna oblast.

Intervencija ZN

Takoj po deklaraciji belgijske vlade je posegel vmes Skrbniški svet ZN, ki je zahteval, naj Belgija na prihodnjem zasedanju Generalne skupščine razloži načrt in sporoči rok, v katerem bo dežela Ruanda-Urundi postala samostojna. V razpravi v tej zvezi je predsednik Skrbniškega sveta ugotovil, da »belgijska vlada ubira politiko javnega zastraševanja in uporablja silo« na ozemlju, ki ga ima pod skrbništvom. Sklenili so poslati posebno komisijo, ki bi ponovno proučila položaj v deželi.

Nedavno je šla v Ruando-Urundi ta komisija ZN. Ker pa je dežela pod vojaško upravo in je v zaporih še mnogo ljudi, je upravičena bojazen, da komisija ne bo mogla dobiti prave predstave o stanju v Ruandi-Urundiju. Zato menijo, da bi bil umik belgijskih enot iz dežele ter v tej zvezi zagotovitev državljanskih in človeških pravic in svoboščin in dovoljeno delo političnih strank pogoj za to, da bi dobili stvarno predstavo o dogodkih, ki so pretresli to deželo.

Upoštevati pa je treba tudi naslednje: protikolonialni boj v Ruandi-Urundiju, ki se je stopnjeval vzporedno z gibanji za neodvisnost v sosednjih afriških deželah, predvsem v Belgijskem Kongu, ima specifične značilnosti in zapletene komponente, zato je nevarnost, da bi si domače reakcionarne sile — poglavarji plemen, kralji itd. — ob podpori kolonialnih sil prilastili vso oblast v »neodvisni« deželi in tako obrnili sadove osvobodilnega boja sebi v prid.

Ker pa se boj za neodvisnost Ruande-Urundija bije v pogojih razpadanja kolonializma in krepitve naprednih sil na vsej afriški celini, je težko verjeti, da bi se mogli dlje časa obdržati preživeli družbeni odnosi. Zadnje čase so se celo pri plemenu Batuci pojavile sile, ki nastopajo proti dosedanjim socialnim odnosom in zahtevajo demokratizacijo. Nedvomno je težnja po rešitvi iz kolonialnih okovov mnogo pripomogla, da se zadnje čase čedalje bolj uveljavlja zavest o skupnih koristih, čeprav bomo o perspektivi prihodnjih odnosov in nadaljnjem razvoju Ruande-Urundija izvedeli več šele, ko bo dežela postala neodvisna. Kakor zdaj kaže, ne bo treba dolgo čakati na to.

Kitajska in izseljenci

V vseh deželah Južne in Jugovzhodne Azije, dalje severovzhodno proti Japonski, ZDA in Kanadi, na jugovzhod proti Latinski Ameriki ter znatno manj proti LR Mongoliji in Sovjetski zvezi živijo številne kitajske narodne manjšine. Kitajci, ki so raztreseni po vsem svetu »izven ali onstran« kitajskih morij, se imenujejo prekomorski Kitajci.

Desetletja so Kitajci odhajali iz svoje dežele in se naseljevali v sosednjih deželah. To gibanje »s trebuhom za kruhom« je zavzelo večji obseg, ko se je na Kitajskem začel razvijati kapitalizem in ko je tako imenovana politika »odprtih vrat« odprla vrata imperialističnemu izkoriščanju Kitajske po ZDA, Angliji, Franciji, Portugalski, Nemčiji, Italiji. Na tisoče Kitajcev se je skrivaj in ob podkupnini vtihotapljalo na tuje ladje, zasidrane v Šanghaju, Hongkongu, Tiencinu in drugih pristaniščih, potovalo v sosednje pokrajine in tam začenjalo iz nič.

Skromni, marljivi in potrpežljivi Kitajci, ki so jim spočetka radi dajali delo, kasneje, ko so postali resna konkurenca, bodisi delavcem, bodisi trgovcem in obrtnikom tistih dežel, pa so jih obravnavali kot »nadlego«, so si ekonomsko kmalu opomogli, se utrdili ter postali v mnogih deželah Jugovzhodne Azije močni in pomembni gospodarski činitelji. Najdete jih na vseh področjih življenja. So trgovci na drobno in debelo, gostilničarji, obrtniki, industrijci, bančniki, prekupčevalci in lastniki ladij.

Čeprav ni znano natančno število Kitajcev v vseh tujih deželah, menijo, da jih je kakih dvajset milijonov. V nekaterih deželah ne predstavljajo več narodne manjšine, temveč skoraj polovico prebivalstva. V malajski federaciji na primer zavzemajo 45 % vsega prebivalstva, v Singapuru imajo velikansko večino, saj je te narodnosti nad 80 % prebivalstva milijonskega mesta, ki je še pod angleško krono, v Indoneziji jih je okoli 2,5 milijona in je bila vsa trgovina na drobno po vaseh v njihovih rokah, v Burmi predstavljajo močno industrijsko skupino, v Indiji, na Ceylonu, v Tajski, Kambodži in drugih azijskih deželah pa imajo majhne delavnice, prodajalne in čajnice.

Kitajci, ki so tudi na tujem obdržali svoj tradicionalni način življenja in niso nikoli izgubili zveze s sorodniki v domovini, so se trdno organizirali in upostavili kanale, po katerih so prihajali njihovi revni rojaki, ter ustvarjali številne in močne kitajske kolonije.

Precej jih je odšlo iz domovine z namenom, da bi zunaj zaslužili denar, s katerim bi si po vrnitvi na Kitajsko kupili zemljo in nadaljevali življenje v domačj vasi, vendar kot bogati kmetje. Taki Kitajci so varčevali in pošiljali denar svojim v domovini. Znesek 170 milijonov dolarjev na leto, kolikor so kitajskj izseljenci pošiljali domov, je bil nedvomno pomembna postavka v deviznih dohodkih Kitajske.

Kitajska revolucija, ki je oktobra 1949 zmagovito zbrisala tuje imperialiste ter domačo reakcijo in kvislinge, je s svojo politiko uničila v gospodarstvu drobnolastniške sanje in utvare milijonov izseljenih Kitajcev. V nadomestilo za to pa se je s svojo zunanjo politiko, z izjavami in deklaracijami predstavljala kot močna Kitajska, ki lahko svojim državljanom v tujini vedno zagotovi vsestransko zaščito.

Osvoboditev vrste azijskih dežel — Indije, Indonezije, Burme, Ceylona, Kambodže — kj so jih vodili nacionalistični voditelji, je prinesla pomembne novosti v življenje izseljenih Kitajcev in povzročila bistvene spremembe v njihovem položaju. Narodi teh dežel so hotelj dati svoji politični neodvisnosti bolj polno vsebino tudi z uresničenjem gospodarske neodvisnosti in so se seveda spopadli z močnimi kitajskimi položaji v gospodarstvu.

Proti tujim podjetjem so sprejemali postopne davčne ukrepe, nato pa so izdali tudi zakone, ki so urejali položaj tujih državljanov, ter delno celo nacionalizirali tuje firme. Zaradi vsega tega se je omejevala poslovna dejavnost Kitajcev; tj ukrepi so posegali v njihove pridobljene interese in gospodarske pozicije.

V vzdušju nevarnosti za interese kitajske manjšine, ki jih je ogrožala vrsta ukrepov domačih oblasti na eni ter po drugi strani v vzdušju prizadevanja močne LR Kitajske, ki jo je priznala vrsta azijskih dežel in ki se je čedalje bolj uveljavljala na mednarodnem področju, zlasti v Bandungu leta 1955, je prišlo do koincidence dveh interesov — izseljeni Kitajci so se začeli po trgovskih in bančnih kanalih bolj in bolj povezovati z matično deželo, pekinška vlada pa je posvečala čedalje več pozornosti položaju »prekomorskih bratov«, tako da je začela avtoritativno nastopati kot njihova zaščitnica.

To je prišlo posebno drastično do izraza v nedavnem sporu med Kitajsko in Indonezijo glede položaja kitajskih državljanov, v katerem je Kitajska zelo ostro nasprotovala namenu indonezijske vlade, da bo zaradi samostojnega gospodarskega razvoja prepovedala tujim državljanom (torej okoli 500.000 kitajskim trgovcem), da bi trgovali po indonezijskih vaseh.

Ta spor, ki še ni poravnan, so z vso pozornostjo in zaskrbljenostjo spremljali v Aziji, ker ima mnogo širši pomen od tistega, kar se je dogajalo v Indoneziji. Dejstvo, da sestanek zunanjih ministrov Indonezije in Kitajske v Pekingu, kjer so razpravljali o tem vprašanju, ni obrodil sadov, nazorno dokazuje resnost tega problema in težave, ki jih bodo verjetno imele v prihodnosti Kitajska in druge azijske dežele.

Spor z Indonezijo ni edini te vrste. Podobni problemi, čeprav v manjšem obsegu, so bili v skoraj vseh deželah Jugovzhodne Azije. V zvezi z Burmo je razen trajnega problema neugotovljene meje s Kitajsko tudi problem dnevnega prehoda čez mejo 30 do 40 kitajskih družin in njihovega naseljevanja na obmejnem področju. Burmanske oblasti, ki so nenavadno občutljive za priseljevanja te vrste, z neprikritim negodovanjem gledajo na ta pojav.

Razen sporov, ki so širšega pomena, je še vrsta problemov v lokalnem okviru, ki jih rešujejo domače oblasti. Kitajci si namreč pogosto utrdijo položaj v določeni dejavnosti, se povežejo med seboj in povsem onemogočijo domače državljane v tisti panogi, poslovanju ali proizvodnji. Tako je s čajem v Burmi, z obutvijo v Zahodni Bengaliji (Indija) itd. Teh problemov ni vedno lahko reševati.

Če vzamemo ta problem kot celoto, bi morda lahko rekli, da so interesi Kitajske za izseljene Kitajce predvsem politični in šele potem ekonomski, medtem ko je treba interese izseljenih Kitajcev naštevati v obratnem vrstnem redu.

P. A. P.

Z RAZNIH POLDNEVNIKOV

3800 cenzorskih mest

Filmi so dobri in slabi, najrazličnejši. Malone v vseh deželah obstoji v tej ali oni obliki filmska cenzura, ki naj bi ocenila vsak film in morda preprečila prikazovanje filmov, ki bi mogli škodovati. Seveda imajo razne dežele različna merila, ki so po navadi odvisna od družbenih in političnih koncepcij ocenjevalcev, pogosto pa tudi od subjektivnih momentov in interesov. Tako se dogaja, da film, ki ga v eni deželi proglasijo za »nevarnega«, dobi v drugi deželi cenzurni blagoslov. Nasprotujoča si mnenja pa nastopajo včasih tudi v deželah z enakim družbenim sistemom (torej v tistih, kjer so pojmi o javnem redu in morali zelo podobni, ker gre v bistvu za obrambo enakih interesov in pozicij), kar spet dokazuje, da lahko vplivajo na sklep cenzure tudi drugi, najpogosteje subjektivni in komercialni razlogi.

O teh momentih je nedavno govoril tudi znani francoski režiser André Cayatte: »Sem proti cenzuri, predvsem proti tisti cenzuri, ki služi kot propaganda za škandale v zvezi z nekaterimi filmi.« Pravijo, da je Cayatte s tem mislil nedavno posneti film Rogerja Vadima »Nevarno ljubimkanje«, ki je dvignil v Franciji mnogo prahu. Čeprav film nima posebnih vrednot, je postal zaradi tega prahu in propagande zanimiv za tisoče lahkovernih ljudi v tujini, ki zdaj prihajajo iz sosednih dežel, da bi si v francoskih obmejnih krajih ogledali »prepovedani sad«, ker so francoske oblasti prepovedale prodajo filma v druge dežele. Tisti francoski občinski predsedniki, ki so prepovedali prikazovanje filma, pa so se morali sprijazniti s tem, da njihovi državljani odhajajo v sosednje kraje, kjer je film dovoljen. Pri vsem tem si producenti zadovoljno manejo roke in spravljajo bajne dobičke (samo v Parizu je gledalo ta film pol milijona ljudi!)

To pa ni bistveno, saj gre za nekaj važnejšega. Vsak francoski občinski župan lahko na »svojem« ozemlju prepove prikazovanje filma. To praktično pomeni, da je razen centralne še celih 3800 krajevnih cenzur, se pravi toliko, kolikor je mest in večjih občin.

Motili bi se, če bi mislili, da dajejo županom ta pooblastila posebni predpisi. Ne, odkril jih je občinski predsednik v Nizzi, ki je leta 1954 prepovedal prikazovanje nekega filma, pri čemer se je skliceval na zakon, objavljen 5. aprila 1884, torej v časih, ko filma sploh še ni bilo. Ta zakon daje prefektom in predsednikom občin pooblastila, da smejo prepovedati prireditve in izvedbe, ki škodujejo »javnemu redu in varnosti«. Ker je domiselni občinski predsednik iz Nizze tako »odkril Ameriko«, so se kmalu tudi drugi vzorovali po njem.

Tako so se odprla vrata — pa tudi možnosti — da se predsedniki občin sklicujejo na obrambo javnega reda in varnosti ter prepovedo tudi tiste filme, ki bi mogli biti »nevarni«, vendar ne zaradi golote, temveč zaradi razgaljanja raznih pojavov v meščanski družbi.

B.

»Nesmrtniki« in ženske

Francoski inštitut v Parizu sestavlja pet akademij. Francoska akademija, ena izmed njih, je s svojimi 40 »nesmrtniki« daleč najbolj znana v deželi in izven nje. Pred dnevi pa je zatemnila njeno slavo Akademija za politične in moralne znanosti, katere direktor je sprožil kampanjo, da bi ženskam omogočil enakopraven dostop v vrste nesmrtnikov.

Mnogi »nesmrtniki« iz Francoske akademije so dvomeče majali z glavo, češ da odklanjajo ta »revolucionarni« predlog. Nejeverno so vprašali: »Ženske med nami?«

Zato se bodo morali akademiki na skupni seji vsega inštituta kmalu odločiti — za ženske ali proti njim.

Očitno bo treba v deželi, ki se ponaša z revolucionarnimi tradicijami, še precej prepričevati, preden bodo sprejeli ta nerevolucionarni predlog.

Neka pariška modna hiša je za vsak primer že izdelala damski kostum, podoben zelenemu fraku »nesmrtnikov«.

Vse kaže, da so praktiki pred akademiki . . .

KAJ PRAVIJO DRUGI

Patilov plan v Indiji

»Eastern Economist«, tednik za finance in trgovino, ki izhaja v New Delhiju, je nedavno objavil uvodnik o načrtu indijskega kmetijskega ministra Patila za rešitev problemov prehrane, ki so sploh med najtežjimi in najbolj perečimi indijskimi problemi. V uvodniku je rečeno:

»Politika indijske vlade na področju prehrane nazadnje dobiva obrise. Odkar je Patil pred skoraj petimi meseci prevzel dolžnosti ministra za prehrano in kmetijstvo v Indijski uniji, je očitno resno razmišljal o tem in se ukvarjal z reševanjem bistva tega problema, ki ga ta leta ni bilo mogoče rešiti. Odločil se je za kampanjo v treh smereh:

— za kontrolo nad nezdravo prakso v trgovini zbrati v približno letu dni zaščitne rezerve pet milijonov ton žita;

— predvideno je povečanje proizvodnje cerealij na približno 110 milijonov ton do konca tretje petletke;

— koordinirani napori za popularizacijo uporabe tudi drugih živil, da bi se ustrezno zmanjšala potrošnja žita.

Pomirjevalno vpliva Patilova odločitev, da se bodo zaščitne rezerve zbrale v glavnem iz uvoza, Menijo, da bodo dobili iz ZDA štiri milijone ton žita, preostalo količino pa bodo zagotovili z uvozom riža. To je mogoče strniti v ugotovitev, da bodo državni eksperiment s prodajo žita letos vsekakor opustili. Če se bodo cene znižale pod določeni minimum, bo na nekaterih področjih mogoče zbrati presežke le z uveljavljanjem načela prostega trga. Glede na dobro žetev, ki jo letos pričakujejo kljub poplavam v državah Zahodna Bengalija in Andra Pradeš, bo ta taktični umik državne uprave vsekakor ugodno vplival na izboljšanje položaja, tako da lahko potrošnik z veseljem pričakuje, da se bo oddahnil zaradi sedanjih nesorazmerno visokih cen živil.

Vendar pa ni mogoče pričakovati trajne rešitve našega problema prehrane, dokler se ne bo proizvodnja znatno povečala. Vzpodbudno je, da je Patil posvetil posebno pozornost večanju proizvodnje z vsemi mogočimi sredstvi. Smelo je sprejel načrt, naj se proizvodnja poveča do leta 1966 na 110 milijonov ton, kar je ambiciozen cilj, zastavljen po priporočilu misije za kmetijsko proizvodnjo pri Fordovem skladu. V načrtu imajo, da bi dosegli večjo proizvodnjo v glavnem z intenzivno obdelavo zemlje. Ekstenzivna obdelava ima v tej deželi le omejen obseg, vendar si tudi tu prizadevajo, da bi jo povsem izkoristili v fazah. Za intenzivno obdelavo bodo dali dovolj umetnega gnojila. Obstoje načrti, da bi razen treh velikih tovarn v osrednjem planu — Sindri, Nangal in Trombej — zgradili tudi majhne tovarne umetnih gnojil v vsaki državi posebej. Dokler domača proizvodnja ne bo mogla zadostiti povpraševanju, bo treba gnojila uvažati. Veliko skrb bodo dalje posvetili majhnim načrtom za namakanje, ki jih je za razliko od velikih jezov mogoče v kratkem uresničiti in bodo kmalu dajali rezultate. Prizadevali si bodo za boljšo obdelavo ter propagirali uporabo semen in sredstev za zatiranje rastlinskih škodljivcev.

Jedro načrta je v tem, da bi napore koncentrirali na izbrana področja, kjer naj bi se proizvodnja na temelju »kombiniranega programa« do leta 1965/66 podvojila. »Kombinirani program« predvideva, da bi v vsaki državi izbrali ustrezno področje z največjimi možnostmi za namakanje, področje, ki bi bilo najmanj izpostavljeno elementarnim nezgodam, da bi tako hkrati imeli vse činitelje, potrebne za večjo kmetijsko proizvodnjo. Doslej so že izbrali sedem področij s površino 5,8 milijona juter in pričakujejo, da se bo njihova dosedanja proizvodnja 2,19 milijona ton žita povečala kot posledica tega načrta na približno 4,46 milijona ton ob koncu tretje petletke. Sčasoma bodo dodali še sedem ali osem področij, tako da bodo imele taka področja vse indijske pokrajine. Menijo, da bo izboljšana obdelava na teh področjih spodbujala kmete v soseščini.

Osnovni okviri politike prehrane so začrtani, zdaj je treba posvetiti skrb organizacijskim vprašanjem. Vlade posameznih dežel kot prvi pristojni organi, zainteresirani za proizvodnjo žita, bodo storile prav, če bodo opustile stališče, po katerem je treba proizvodnjo hrane prepuščati stihijskim pogojem. Patil je objavil opozorilo, v katerem je rečeno, da bo morala centralna vlada predvideti sankcije proti državam, ki ne bodo posvečale temu problemu vse skrbi. Upati je, da to opozorilo ne bo naletelo na gluha ušesa. Nevarnost je v naslednjem: obstoj predloženih zaščitnih rezerv pet milijonov ton žita lahko zmanjša zavest o nujnosti večje proizvodnje. Tega se moramo varovati.«

ŠTRAJKI — DEMONSTRACIJE

BELGIJA

Proti zapiranju rudnikov

Nad 17.000 rudarjev je v Quarenonu napovedalo stavko iz protesta proti sklepu delodajalcev, da bodo zaprli rudnik. Rudarji menijo, da je ta sklep neutemeljen in da bo zelo prizadel tisoče rudarskih družin na tistem področju.

Tudi v nekaterih drugih belgijskih rudnikih so te dni stavkali rudarji, ki zahtevajo višje mezde.

GRČIJA

Stavka tiskarskih delavcev

Že nekaj dni v Atenah ne izhajajo dnevniki, ker stavkajo delavci, zaposleni v časopisnih podjetjih. Stavka je izbruhnila iz protesta proti sklepu parlamenta, da bodo šli trije odstotki dohodkov od oglasov v sklad lastnikov listov. Doslej je dobival te odstotke pokojninski sklad gradbenih delavcev kot dodatek k izdatkom za zdravstveno zavarovanje. Ta prispevek je znašal 25.000 dolarjev na leto.

Vsi dnevniki vključno z vladnimi so nehali izhajati. Po stavki, ki jo vodi sindikat grafičarjev, so izšli le listi, ki jih tiskajo v angleščini in francoščini.

Stavki tiskarjev se je pridružila tudi Zveza redaktorjev atenskih dnevnikov. Napovedala je 48-urno stavko iz protesta proti ukinitvi dosedanjega deleža pri dohodkih od oglasov. V sporočilu v zvezi s stavko je rečeno, da ta akcija ni naperjena proti vladi, temveč nasprotno, hoče vlado podpreti v obrambi pravic novinarjev in za njihovo zaščito pred delodajalci.

TA TEDEN SMO IZBRALI

Zgodbe Gila Blasa

Z zamudo sicer, ki pa je ni kriva izdajateljica (Mladinska knjiga), smo dobili živahne, duhovite A. R. Lesagove Zgodbe Gila Blasa de Santillana tudi v slovenskem prevodu. Z njo je izpolnjen del vrzeli, ki jo še zmerom imamo Slovenci do pomembnejših literarnih del preteklosti, ki še čakajo na izdajo.

Zgodbe Gila Blasa, nastala v letih 1715—1735, bodo razveselile tudi današnjega bralca, ki ljubi duhovitost, anekdotičnost, kratko zgodbo in uglajen jezik, kajti iz teh prvin je knjiga sestavljena. V marsičem je podobna Cervantesovim Zglednim novelam, ki smo jih pred leti dobili v prevodu, le da so pri Cervantesu zgodbe močno romantično obarvane, kar seveda tudi naš avtor ne zametuje, skuša pa jih opoprati s svojim posmehom, ki ne prizanaša nikomur. Zdaj se poloti šušmarskih zdravnikov, častihlepnih škofov, podkupljivih policajev, državnih uradnikov, razuzdanih in plehkih velikašev; celo prvemu ministru in kralju ne prizanese. Da bi lahko prikazal čimbolj pestro sliko življenja v Španiji in pokazal s tem slabosti v sami Franciji, mora njegov junak zelo pogosto menjati službe, nepotrebni junaki umirajo kot za stavo. Kljub vsemu pa je prevejanec Gil Blas zanimiv junak in obsežna knjiga vredna branja. -t

Ornament in še kaj

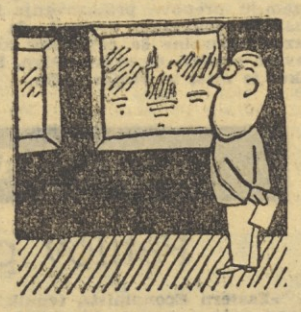

Narodni muzej v Ljubljani na Prešernovi cesti nas kdaj pa kdaj preseneti s svojimi občasnimi razstavami. Po obsegu so sicer majhne, toda vedno zanimivo izbrane. Lansko leto na primer: razstava stekla in steklenih izdelkov od predrimskih časov pa do danes. Lahko rečemo, da je bila razstava več kot samo zanimiva in poučna za vsakogar. Te dni je slovensko etnografsko društvo pripravilo v istih prostorih razstavo folklornih in ornamentalnih podob profesorja Jožeta Karlovška, avtorja številnih knjig o slovenskem ornamentu, o razvoju in osnovah ornamenta, pa o slovenskih domovih, o keramiški obrti na Slovenskem itd.

Razstava je razdeljena pravzaprav na dva dela: prvi so podobe s folklorno vsebino, katere je naslikal prof. Karlovšek v različnih tehnikah in predstavljajo nekake ilustracije nam vsem dobro poznanih pripovedk in pravljic. »Triglav in Marjetica«, »Kačja kraljica«, »Povodni mož in Zlatorog« se menjavajo s podobami mladih deklet, ki naj bi predstavljale boginje Lado, Vesno, Morsko deklico in s popolnoma fantastičnimi motivi, ki ponekod že prehajajo v barvno abstraktne kompozicije. Vse skupaj je sila bohotno in pisano, za nekoga, ki se zanima za narodopisje, mogoče prav dragoceno. Očividno pa je, da so tu profesorja zapeljale umetniške ambicije na področje, ki mu pač po tej strani ni nekako dorasel, zato je za nas, ki bi radi kaj zvedeli o ornamentu, o njegovih oblikah in razvoju zanimivejši drugi del, ki nam v ročno koloriranih risbah pokaže ornamente na starih vazah iz neolitika, primere popolnoma geometričnega ornamenta, primere živalskega skitskega ornamenta, egipčanske vaze, kretske vaze: dovolj, da si ustvarimo vsaj približno podobo, kakšnega pomena je ornament, ki je samo posamezni krasilni motiv, za celotni videz predmeta, katerega hoče olepšati. Raziskovanje ornamenta, bolje rečeno zanimanje za te drobne umetnine, ki so praoblika umetniškega izražanja nasploh, se nadaljuje na motivih, ki jih je zbral iz slovenskega gradiva: poslikanih skrinjah, kožuhih, slikah na steklo, pisanic... razstava, ki jo moramo videti. F. Z.

V svetu opernih melodij

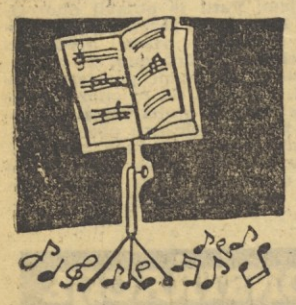

Šesta oddaja iz sveta opernih melodij je bila programsko natanko taka, kakršnih si ne želimo več — ali z drugimi besedami: taka kot večina dosedanjih. Bilo bi kajpada odveč znova ponavljati vse tiste pomisleke in resnice, ki smo jih o teh oddajah že zapisali. Žal pa je odveč tudi sleherno upanje, da bi postal svet opernih melodij skozi očala naše radiotelevizije vsaj malo bolj zanimiv ali celo sodoben. Sleherni, ki je skozi vso letošnjo sezono (in dobra polovica jo je že za nami) zasledoval te oddaje, bo moral z nami vred priznati, da nimajo ne jasnega cilja pred seboj, ne prave vrednosti v sistemu dela našega koncertnega življenja, ki mu pravimo popularni! Zato je le treba enkrat jasno in naravnost vprašati: čemu služijo, komu so namenjeni, kakšen naj bi bil njihov pomen v našem današnjem glasbenem življenju? Obisk zadnjih dveh, treh oddaj nam pove, da kdo ve, kako priljubljene ali popularne ravno niso in to je vsekakor dovolj tehten razlog za premislek.

Zadnji večer opernih arij smo poslušali v Veliki filharmonični dvorani v petek, 4. marca. Orkester RTV Ljubljana je vodil dirigent Rado Simoniti. Izvedba je bila v začetku koncertna, za razmere majhne dvorane zvočno premalo odtehtana, proti koncu pa nekoliko negotova. Nastopili so: sopranistki Mileva Pertot iz Maribora in Vilma Bukovec iz Ljubljane, tenorist Gašper Dermota iz Ljubljane ter baritonist Marijan Bujanić in basist Drago Bernardič (oba iz Zagreba). —c

IZ ZAKLADNICE SLOVENSKIH LIKOVNIH UMETNIN

Anton Karinger: Pogled na Triglav iz Bohinja

Romantik in priroda

Pred približno sto leti — natačneje leta 1861 — je stopil v pokoj tridesetletni, bolan avstroogrski nadporočnik, ki si je v neslavnih bitkah v italijansko-avstrijski vojni v severni Italiji nakopal mrzlico. Poleg bolezni je prinesel s seboj domov v Ljubljano, od koder je bil doma, še nekaj: polne skicirke motivov iz severne Italije, Dalmacije in Črne gore... iz krajev, kamor ga je zanesla usoda kot vojaka v tistih nemirnih časih.

Nekaj teh zamisli in osnutkov je kasneje prenesel in izdelal z oljnatimi barvami na platnu. Imenoval se je Karinger, Anton Karinger in njegovi ljubezni do prirode in umetnosti se moramo zahvaliti za nekaj lepih pokrajinskih slik iz preteklega stoletja: Gorenjska, jezera, mesto Ljubljana, Boka Kotorska... predvsem pa planine, gorski svet, podobe iz tihih, skritih dolin, naslikane na nekoliko poseben način, z močnim romantičnim občutkom za divjo lepoto in scenerijo.

Romantika... beseda je bila v velikem svetu takrat sicer že malo iz mode, toda pri nas si podobe alpskega sveta ne moremo predstaviti drugače, kot jo vidimo v Karingerjevi podobi: Pogled na Triglav iz Bohinja iz leta 1864:

Ospredje stoji pred nami skoraj fantastično, z velikanskimi skalami, ki jih včasih nadomeščajo polomljeni drevesni velikani. Temnejše barve: rjavkasto rdeča, celo vijoličasta prevladujejo v prvem planu, toda takoj za njim se naše oko skoraj izgubi v pravljičnem prepletu drevja, kjer se blešči na stotine skrbno izrisanih listov na drevesnih vejah in trepeta v jarki svetlobi, za katero ne vemo natančno, odkod prihaja. Če je to sonce, potem je to posebno sonce, ki pušča v senci samotno kočo na robu gozda, iz katere se kadi, ki pa močno osvetljuje dve mali človeški figurici na jasi: dečka in deklico, ki paseta krave. V primeri z velikostjo slike sta ti dve človeški osebici tako majhni, da bi jih najbolje videli s povečevalnim steklom, vendar tega ne storimo, ker je našo pozornost pritegnil gornji del slike, kjer se dvigujejo poraščeni bregovi vedno više in nazadnje prav do samega golega skalnatega vrha, katerega glava sega med oblake. Dovolj jasno je oblikovan, da spoznamo v njem Triglav, kot ga vidimo iz Bohinja.

Romantika je rada obračala svoj pogled nazaj, v preteklost, v srednji vek, v stare gradove, razvaline. Z otožnostjo se je spominjala »starih, dobrih časov«, ki so v vseh zmedah in grobostih, ki jih je prinesel s seboj razvijajoči se kapitalizem, strojno delo in pauperizacija, zdeli lepši kot so v resnici bili. Po drugi strani pa sta postala človek in priroda v umetnosti tesneje povezana, razpoloženje v prirodi ni bil več statični, s samim seboj zadovoljni in ponosni red, ampak prepletanje medsebojnih odnosov med človekom in prirodo. Beg nazaj v prirodo kot izraz nezadovoljstva z vsakdanjim življenjem, je rodil v likovni umetnosti podobe številnih, idealiziranih in romantičnih krajin, ki pa so jim botrovali tudi drugi, bolj prozaični vzroki: v Švici, deželi tujskega prometa in zlate dobe alpinizma že v sredi 19. stol. in bogatih potujočih Angležev-turistov, je cvetelo slikanje švicarskih motivov, ki so jih jemali popotniki s seboj za spomin. Moderni način življenja, kopičenje ljudi v mestih, prometna sredstva, ki so omogočala nagla popotovanja, so odprla številnim ljudem možnosti popotovanja in odkrivanja novih svetov: in kje so bili ti novi svetovi bližje kot v srcu Evrope? Neraziskane, divje Alpe, ki so jih v prejšnjih dobah gledali s strahom in nezaupanjem, so se spremenile v očeh romantikov v pooseblenje vsega lepega in vzvišenega. Toda — pozor — še vedno pa so bile nevarne in neukročene in so vzbujale poleg vsega navdušenja tudi dobršno mero spoštovanja, kot velika neznanka. Zato so gore na teh podobah nekako višje in vrhovi bolj ostri, kot jih vidimo danes... človeške figurice pa poudarjajo osamljenost, samoto in veličastnost gorskega sveta. Ne glede na to, da človek po vseh pretresih na začetku 19. stol. ni imel preveč vzroka za preveliko samozavest — vsaj v Evropi — in se je čutil dovolj majhnega pred družbenimi silami, katerih ni več razumel.

Anton Karinger je umrl leta 1870 v Ljubljani kot spoštovan in cenjen slikar in meščan. S svojim delom je postal eden prvih pri nas, ki je umetniško prepričevalno podal sliko gorske pokrajine, čeprav takrat, ko je romantika v svetu že polagoma prepuščala prostor realizmu. Tudi sam je v svojih portretih in tudi v nekaterih podobah krajev že realist: toda kadar slika gorsko prirodo, ga zanese romantično čustvovanje. Slapovi v Vintgarju, Boka Kotorska, čudoviti pogledi na Bohinjsko jezero, na Razor in Mlinarico so nastali v letih, ko se je lahko popolnoma posvetil slikanju. Označuje ga poseben odnos do barve. Značilne zanj so tople barve, ki so tako prijale že okusu naših slikarjev v baročni dobi, samo da so barve sedaj omejene in uglašene na drugo barvno lestvico: na tople rjavo rdeče, nežne sive in rožnate, na modre barve neba in na višnjeve in zelene od olivne do temnejših. Celo male barvne lise, citronasto rumene in rdeče najdemo na ospredjih, kjer požive sicer grozljivo podobo visokogorskega sveta v modrikastih, belih in sivih tonih.

Po popularnosti se je s Karingerjem lahko meril, če ga ni še presegal, drugi slavni krajinar te dobe, njegov sodobnik, Korošec Marko Pernhart, ki je umrl leto dni za njim. Na vsak način ga je presegel po svojih športnih podvigih, saj je med drugimi vrhovi Pernhart splezal tudi na Triglav in naslikal z njega razgled na vse štiri strani sveta, znamenito panoramo, ki je sedaj v Narodnem muzeju v Ljubljani. Če je Karinger bolj čustven, je Pernhart hladnejši, mogoče slikarsko bolj tog. Oba skupaj predstavljata zanimivo, zelo privlačno poglavje v našem slikarstvu 19. stol., ki si ni postavljalo previsokih umetniških ciljev, ampak živelo s prirodo in skušalo z ljubeznijo in predanostjo pokazati njene posebno lepe strani in nenavadno razpoloženje.

F. ZUPAN

zapiski zapiski zapiski zapiski zapiski zapiski zapiski zapiski zapiski zapiski zapiski

Ptujska univerza

Ne sicer taka, kakršnih smo bili doslej navajeni. Ne rektorata ne dekanatov, brez rektorja in dekanov. Niti asistentov niti rednih in izrednih profesorjev nima. Ne brucov ne starih bajt. Ne novincev ne absolventov ne diplomantov. Pa vendarle je »visoka šola« ptujskega delavca.

Organizacijska struktura ptujske delavske univerze je enaka tisti, ki so si jo izoblikovale vse druge univerze v mariborskem okraju. Tudi težave so si v marsičem podobne: brez lastnih prostorov in brez svojih tehničnih sredstev. Zato si je ptujska delavska univerza poiskala zavetje pri občinskem sindikalnem svetu, tehnična sredstva in pripomočke pa si izposoja na rednih šolah in tam, kjer jih pač imajo.

Kar pa je povsem specifično za ptujsko delavsko univerzo, kar ji v mnogočem določa samosvojo razvojno pot, so povsem svojevrstne razmere občine in od tod tudi svojevrstne potrebe po izobraževanju. O programu univerze pa ne smemo več govoriti samo v prihodnjem času, kajti za marsikaj tega, kar je bilo v njem zapisanega, sta značilna pretekli čas in seveda sedanjik.

Predavatelji idejno-političnega sektorja ptujske delavske univerze so doslej pripravili seminar za novosprejete člane Zveze komunistov v Ptuju, Kidričevem in Majšperku. Od 2. do 5. februarja letos je bil v Ptuju tudi seminar za novosprejete člane ZK terenskih osnovnih organizacij, pričel pa se je tudi že seminar za starejše člane ZK. Posamezne teme s teh treh seminarjev bodo predavatelji predavali tudi v občinskih izobraževalnih središčih. V ta sektor sodi še sicer povsem samostojna večerna politična šola, ki jo obiskuje 25 slušateljev in bo zaključila s predavanji prihodnji mesec.

Po mnenju upravnega odbora občinske delavske univerze v Ptuju družbeno-ekonomski sektor izobraževanja še ni dovolj razvit in bo zato ena najpomembnejših nalog univerze v prihodnje, da poživi in tudi veliko bolj smotrno začrta smer tovrstnega izobraževanja. Doslej sta namreč začeli delati le večerni sindikalni šoli v Ptuju in Majšperku.

Če nam služita kot merilo presoje kvaliteta in kvantiteta, potem je delavska univerza v Ptuju požela največji uspeh na strokovnem sektorju izobraževanja. Na dveh oddelkih za odrasle ekonomske srednje šole je opravilo od 47 kandidatov kar 33 slušateljev izpit za prvi semester. Razmeroma zelo dober je bil tudi uspeh na kovinarskem oddelku za odrasle pri tehniški srednji šoli, saj je od 28 prijavljenih kandidatov opravilo izpit 15 slušateljev, v pripravljalnem oddelku za to šolo — s poukom so začeli v lanskem novembru — pa je od 24 slušateljev opravilo izpit 16 kandidatov. Sedaj imajo v Ptuju 1 oddelek — 24 slušateljev — drugega semestra in 1 oddelek prvega semestra tehniške srednje šole.

Na tečaju za dopolnitev osnovnošolske izobrazbe pri osnovni šoli Jože Lacko v Ptuju je od 40 tečajnikov opravilo izpite za 7. in 8. razred 31 kandidatov. V februarju sta začela s poukom dva nova tečaja: za 5. in 6. razred s 34 tečajniki in za 7. in 8. razred s 26 slušatelji. V sredini minulega meseca se je začel tudi seminar za pridobitev kvalifikacije za šoferje.

Na poljudno znanstvenem področju izobraževanja ima doslej delavska univerza največ uspeha s šolo za starše. V Ptuju, Markovcih, Majšperku in Dornovi so predavanja — program določa 11 pedagoških in enako število zdravstvenih tem — vselej izredno dobro obiskana. Sicer pa je delavska univerza pripravila na tem področju izobraževanja še eno geografsko-etnografsko predavanje, dve z zgodovinsko tematiko in eno s področja vzgoje.

Psihološko-pedagoški sektor je doslej pripravil dve predavanji, to je o metodičnem pripravljanju političnih predavanj in o načinu predavanja odraslim. Tudi na tem področju bo delavska univerza še izpopolnila svoj program in tako poskušala kar najbolj strokovno usposobiti svoj predavateljski aktiv.

In če skušamo ob koncu tega člančiča samo še na kratko komentirati dejstva, potem dobimo naslednji stavek: tako družbeno-politične kot gospodarske organizacije so razumele, da je izobraževanje proizvajalca-upravljavca nujnost današnjega časa, in je tako Ptuj v marsičem postal »univerzitetno središče« delavca.

S. B.

TOKRAT TUDI SINDIKALNA ŠOLA

Spet so prišli. Že od 4. februarja prihajajo. Kadar so vsi skupaj, jih je enainšestdeset. Dvakrat v tednu, ob torkih in petkih, od štirih popoldne do šestih zvečer. In še naprej, pozno v noč. Debate ni moč kar tako prekiniti. Pa pravijo, da so dobri študenti.

Ob torkih in petkih se pojavi na vratih sejne dvorane občinskega ljudskega odbora svojevrsten napis: Večerna sindikalna politična šola.

— Čemu ste se odločili za ta študij?

Vprašanje je bilo pravzaprav namenjeno vsem, odgovor pa je bil en sam. Toda bil je v resnici tako zelo značilen za vseh enainšestdeset slušateljev, da si ni bilo treba izmišljati novih vprašanj.

— Na zasedanjih delavskega sveta in upravnega odbora mi toliko manjka, da moram skoraj ves čas molčati. Pa tudi na sestankih z golim aktivizmom ničesar več ne opraviš. Kar poveš, mora biti utemeljeno. Vsak zakaj ima svoj zato in vsak zato spet svoj zakaj. Zdaj pa upam, da si bom v večerni sindikalni šoli pridobil vsaj toliko osnovnega znanja, da si bom kasneje lahko sam kopičil ta kapital. Meni se zdi, da je bil v resnici že skrajni čas, da so nam pripravili tako šolo.

Kdo so slušatelji šole

— Kaj da nas je privedlo do tega, da smo ustanovili večerno sindikalno-politično šolo? — je ponovil vprašanje predsednik upravnega odbora šole in upravnik občinske delavske univerze Drago Zupančič. — Že v minulih letih smo prerešetali delo sindikalnih podružnic v občini in pripravili temeljite analize vodilnega kadra. Pri tem smo spoznali, da ni vse tako, kot bi si želeli in kot bi bilo prav. Zato smo že lani pripravili dva seminarja za vodilne člane sindikalnih podružnic, da bi jim tako dali vsaj najnujnejše osnove za njihovo delo. Pa se je izkazalo, da je bilo tudi to premalo. Tako se je občinski sindikalni svet odločil ustanoviti večerno sindikalno šolo; po zgledu večerne politične šole.

— Šolo obiskujejo vsi vodilni sindikalni delavci gospodarskih organizacij v Ptuju in njegovi bližnji okolici, je dodal tajnik občinskega sindikalnega sveta Feliks Bagar. — Tudi člane delavskih svetov in upravnih odborov smo povabili. Želeli smo si, da bi bilo med slušatelji čim več mladincev, kajti naša mladina se mora uveljaviti v sistemu delavskega samoupravljanja. Vendar se nam ta želja ni povsem uresničila, saj je v šoli le pet mladincev. Veliko premalo, če upoštevamo, da bi prav mladina morala dajati vodilne politične delavce za prav vse naše politične organizacije.

Večerna sindikalna politična šola je sicer ena izmed institucij občinske delavske univerze, je pa na drugi strani povsem samostojna izobraževalna ustanova. Ima svoj petčlanski upravni odbor in devetčlanski svet slušateljev. Člani sveta so hkrati tudi vodje študijskih debatnih krožkov. Sistem vzgoje pa je, v skopih obrisih povedano, približno takle: najprej predavanje, nato diskusija in slednjič delo v študijskih krožkih. Osem ali devet članov šteje takšna študijska skupina. Z izmenjavo medsebojnih mnenj in stališč se problematika teme poglablja in razširja še na nova področja. In kar je veliko bolj pomembno, prilagaja se vsakokratnim razmeram v posameznih gospodarskih organizacijah.

— Na teh debatnih večerih ali popoldnevih nam nikoli ne zmanjka besedi. Včasih mi te ure dajo še veliko več kot predavanja.

Vse na temo učni program

Učni program večerne sindikalne politične šole — če mu že lahko tako rečemo — je razdeljen na štiri poglavja. Prvi del bi lahko imenovali tudi uvodni, splošni del, ki naj bi slušatelje seznanil z najnujnejšimi in najbolj splošnimi načeli. Tako zasledimo v njem teme kot:

— odnos podjetij do komune in komune do podjetij,
— pomen in naloge delavske univerze in izobraževalnih središč,
— delavsko gibanje in gibanje naprednih sil v svetu,
— moralna podoba našega državljana,
— družbeno-ekonomska ureditev naše države,
— temeljne pravice in dolžnosti našega državljana.

Drugi del programa zajema predvsem problematiko komune in gospodarskih organizacij. Zato teme:

— komuna nasploh,
— planiranje v pogojih družbenega upravljanja,
— vodilna vloga delavskega razreda v komuni,
— razvoj družbeno-ekonomskih odnosov v povojnem razvoju gospodarstva,
— proizvodnja, produktivnost, organizacija dela, nagrajevanje,
— finančno poslovanje v gospodarskih organizacijah,
— družbeno in delavsko upravljanje,
— higiensko-tehnična zaščita,
— razvojna pot kmetijstva v sedanjem gospodarskem razvoju.

Tretji in zadnji teoretični del programa sindikalne šole je posvečen izrazito »sindikalni problematiki«. To poglavje naj bi dalo sindikalnim delavcem najnujnejše osnove za njihovo dejavnost v prihodnje:

— mesto in pomen občinskih sindikalnih svetov,
— prizadevanja sindikata za nadaljnji porast proizvajalnih sil in skrb za človeka,
— pomen in možnosti izobraževanja delavcev,
— kako organizacijsko in politično utrditi sindikalne podružnice,
— kako ravnamo z ljudmi,
— pripravljanje sestankov.

Četrto poglavje programa šole nosi naslov »Vi vprašujete, mi vam bomo odgovorili«. Dovolj zgovoren je že naslov sam in se ni treba še posebej muditi ob tem delu. Povemo naj le še to, da program predvideva tudi obisk v Tovarni glinice in aluminija v Kidričevem, v enem večjih kmetijskih posestev in obisk v večjem mariborskem delovnem kolektivu. Na teh študijskih ekskurzijah, ali kako bi jih že imenovali, naj bi se slušatelji praktično seznanili z delom organov upravljanja in problemi sindikalnih podružnic.

— Sicer pa je to le okvirni program. Svet slušateljev namreč skupaj s predavatelji nenehno izpopolnjuje program in vnaša vanj nove teme, ki jih le-ti predlagajo. Da bi bil pouk čim boljši, dobe vsi slušatelji še pred predavanjem zelo podrobno pripravljene teze in vso potrebno literaturo. Vsem smo tudi dali gradivo s IV. občnega zbora in z II. plenuma republiškega sindikalnega sveta.

Namesto ocene programa

Ocenjevati program zdaj, ko je izčrpana komaj četrtina tem, je skorajda nemogoče. Njegova prava ocena bo brez dvoma njegova uporabna vrednost. To pa bo moč presoditi šele po maju, ko bo šola zaprla svoja vrata in ko se bo življenje preneslo v sindikalne podružnice in delavske svete ter upravne odbore. Za sedaj pa naj obvelja misel enega izmed enainšestdesetih:

— Mislim, da je za nas največ vredno to, da se učimo na naših lastnih primerih.

— V maju se bodo sicer zaprla vrata sindikalne šole, vendar s tem še ni rečeno, da bo tako pretrgana tudi sleherna vez med nami in slušatelji. Njihovo dejavnost bomo kasneje še veliko bolj budno spremljali, kot pa spremljamo njihov sedanji uspeh. Najbolj prizadevne bomo napotili še v večerno politično šolo in jim tako omogočili, da si kar najbolj razširijo svoje družbeno-ekonomsko in idejno-politično obzorje. Sicer pa, prihodnje leto pridejo novi študenti. In upajmo, da jih bo takrat še več kot letos, da bo tudi šola dala več, kot bo dala letos.

*

Snažilka je ukinila večerno sindikalno politično šolo. Do petka, ko se bo na vratih sejne dvorane spet pojavil napis.

— Popoldne so imeli predavanja tudi v sindikalni šoli v Majšperku. Tu se je vpisalo 97 slušateljev, članov delavskih svetov, upravnih odborov in izvršnih odborov sindikata v podjetjih Strujilka in Tovarna volnenih izdelkov. V aprilu pa bodo enako šolo ustanovili še v Tovarni glinice in aluminija v Kidričevem. Razen članov delavskih svetov in upravnih odborov ter sindikata naj bi se vanjo vpisali tudi člani izvršnih odborov okoliških sindikalnih podružnic. S tem pa bomo zajeli že vse območje naše občine.

Na občinskem sindikalnem svetu v Ptuju pravijo, da pomeni ustanovitev sindikalnih političnih šol tudi začetek načrtne vzgoje delavca-proizvajalca in upravljavca. In kot kaže, se v tem niso zmotili. Morda pa bi jih v tem tudi kazalo posnemati!

BOJAN SAMARIN

V Mestnem muzeju so 1. marca odprli razstavo slikarjev — amaterjev iz Kopra, ki so se na pobudo okrajnega Sveta Svobod združili v slikarskem krožku. 16 nadarjenih slikarjev — amaterjev razstavlja 107 del in številni obiskovalci, med njimi je precej tujcev, zadovoljni zapuščajo razstavni prostor. Na sliki M. Janežiča Koprski motiv (olje)

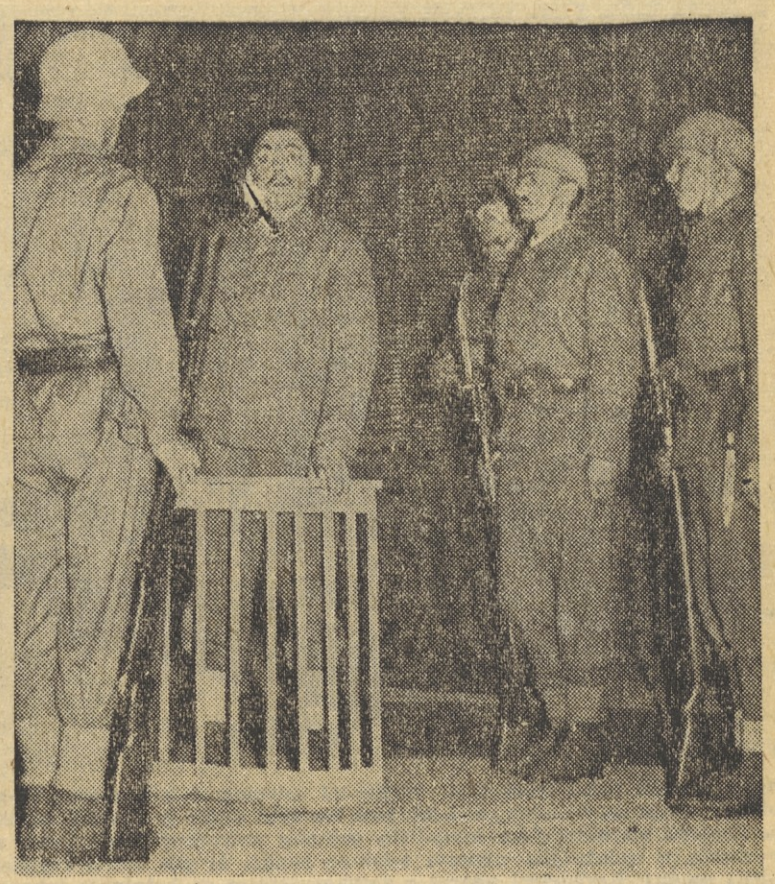

Tudi letos se bodo kot prejšnja leta zbrale najboljše amaterske igralske skupine iz vse Slovenije na že tradicionalni reviji, kjer bodo prikazale svoje najbolj uspele predstave. Medtem ko je bila lanskoletna revija v Velenju, bo letošnja v Kopru, in sicer konec maja in v začetku junija. Na lanskoletni reviji so med drugimi uprizorili tudi dramo Georga Kaiserja »Vojak Tanaka«, ki se je v izvedbi članov Svobode Trbovlje-Center uvrstila med boljše predstave. (Na sliki prizor s te uprizoritve)

Mladina in gledališče

Uprizarjanje dramskih del je kljub uvajanju novih oblik za marsikatero Svobodo in prosvetno društvo še vedno ena najpomembnejših dejavnosti in kljub glasovom o krizi in izumiranju amaterskih odrov je zaenkrat zanimanja še vedno dovolj ter procentualno celo narašča. To je samo po sebi lahko v prid celotnemu kulturno-prosvetnemu življenju v nekem kraju, če se ob gledališču istočasno razvijajo tudi druge oblike. Prav tako ne sme biti edini cilj samo zabava ter izvedba in število predstav. Gre tudi za kvaliteto, pa za širšo in sistematično gledališko vzgojo igralcev in gledalcev. Ponekod je ostalo še vse pri starem in prevladuje še vedno tradicionalni odnos do gledališkega amaterizma: uprizarjanje podpovprečnih ljudskih iger in burk. Še prav posebno pa je zanemarjena skrb za vzgojo in pritegnitev mladine.

Zato je pri uresničevanju novega in širšega vzgojnega programa vsekakor eno prvih vprašanj: kako pritegniti nove ljudi, v prvi vrsti mladino. In to z dvojnega stališča: mladino kot igralce in organizatorje in mladino kot gledalce. Ne bi mogli trditi, da ni mladih ljudi med igralci in gledalci, vendar jih je premalo. Tudi se ne moremo zadovoljiti samo z ugotovitvijo: saj se za gledališče ne zanimajo. Vzroke je treba iskati drugje. Morda je program in način dela tak, da ne ustreza zahtevnejšim in sodobnejšim težnjam mladine. Večkrat so igralske družine tudi še vedno zaprte v ožji krog in tako ni nikogar, ki bi s spodbudno besedo znal prepričati in navdušiti mladega človeka, ga spremljal preko prvih težav in prevzel skrb za njegov razvoj. Razen tega je zbirka iger, primernih za mlajšo in starejšo mladino silno skromna, pa še te so povečini starejše in nesodobne. Predstave za otroke in mladino so prava bela vrana. Take slučajnostne predstave seveda ne morejo vzbuditi pri mladini trajnega in stalnega zanimanja, niti ne morejo vzgojno oblikovati njegov okus.

Delo z in za mladino zahteva vsekakor precejšnjih naporov in sposobnosti. Predvsem je treba v osnovi zavreči prepričanje, da je kreiranje vlog začetek in konec gledališke dejavnosti. Preradi pozabljamo na izobraževanje, ki lahko učinkovito spremlja delo na odru in odločilno vpliva na nadaljnji razvoj tako igralca, kot gledalca. Doslej je bilo v tej smeri malo prizadevnosti in tako vsakdo tudi ne ve, kako pritegniti mlade ljudi. Marsikateri amaterski igralec in režiser ni tudi dober pedagog, niti ni imel možnosti, da bi spoznal primerne in pravilne vzgojne metode. Je pa danes bolj kot kdajkoli važno, da dobi čim več mladih ljudi primerno vzgojo za delo v igralskih družinah in za amatersko dejavnost nasploh, saj z razvojem klubov bo omogočeno širše delovanje in bodo potrebni tako sposobni režiserji, organizatorji prireditev, kot igralci in recitatorji, ki bodo lahko usmerjali in vodili repertoarno politiko, obenem pa dali igralskim družinam in klubom pravilno in pestro vsebino.

Vzgoja sedanjih in bodočih kadrov za gledališke skupine je seveda dolgotrajnejši in zahtevnejši proces ne nazadnje tudi zaradi tega, ker danes še nimamo dovolj primernih dramskih iger. Nekaj spodbud za širše vzgojno delo je prišlo z Delavskega odra v Ljubljani, kjer so se začeli načrtno ukvarjati s tem vprašanjem. V kratkem bo objavljen rezultat natečaja za mladinske igre. Prejeli so 17 del, od katerih jih bo nekaj prav gotovo primernih za uprizarjanje na amaterskih odrih. Razen tega so imeli več seminarjev za predavatelje na učiteljiščih in za slušatelje zadnjih letnikov učiteljišč, kjer so govorili o gledališki vzgoji, o načinih dela z mladino, o repertoarni politiki, o sceni itd.

Ožje vzgoje mladine ne moremo povsem ločiti od drugih momentov, ki vplivajo na razvoj amaterskih odrov. Ena takih oblik, kjer skušajo pomagati voditeljem gledališke dejavnosti, so vsakoletni režiserski tečaji v Kopru, kjer s predavanji in razgovori posredujejo tečajnikom osnove režijske in igralske umetnosti ter jih usmerjajo v kvalitetnejšo repertoarsko politiko. Na letošnjem tečaju bodo skušali delo razširiti tako, da bodo udeležence obenem z napotki za režijo in vodstvo igralskih družin vzgajali tudi za vodje klubov in bi tako lahko aktivneje posegli v celotno kulturno-prosvetno življenje v posameznih krajih.

Pomembna pomoč amaterskim odrom so tudi izdaje dramske knjižnice Prosvetnega servisa v Ljubljani. V tej knjižnici izdajajo (vsega je izšlo 30 dramskih del) ne preveč zahtevna, a kvalitetna dela iz domače in tuje gledališke literature. Medtem ko so za izdaje prejšnjih let režiserji amaterskih odrov še vedno menili, da so prezahtevne, je za lanske izdaje bilo že mnogo več zanimanja. Prav lanskoletni režiserski tečaj v Kopru je povzročil, da so postali režiserji pogumnejši in posegli tudi po zahtevnejših delih. To tudi kaže, da je vsaka konkretna pomoč dobrodošla in ima svoj pozitivni učinek. Če se bodo na amaterskih odrih uveljavljala kvalitetnejša dela, bo tudi Prosvetni servis lahko izdajal vedno bolj zahtevne drame in komedije. Vse izdaje so opremljene z napotki za režijo in za scensko ureditev odra ter je zanimanje zanje vsak dan večje.

Če se za zaključek nekoliko odmaknemo od ozkega vprašanja mladina in gledališče in ga razširimo na mladina in klubi — že danes je jasno, da bo edino medsebojna povezava in sodelovanje vseh sekcij in oblik kulturno-prosvetnega dela porok za uspešen razvoj Svobod in prosvetnih društev — naj omenimo, da se bo Prosvetni servis pričel ukvarjati tudi s splošno estetsko vzgojo in bodo izdali vrsto publikacij s področja filma, književnosti, likovne in uporabne umetnosti ter glasbe. Vse to bodo skupno z diapozitivi in magnetofonskimi posnetki posojali vodstvom Svobod, prosvetnih društev in šol. Na tem področju v Sloveniji sicer še nimamo nobenih izkušenj in so to prvi začetki. Za načrtno in vsestransko dejavnost amaterskih skupin in klubov pa bo to nedvomno pomembno-koristna pridobitev.

-ms

TV

ZAKLADI KINOTEKE MRTVI ZA TV

ZAKAJ SLAB SPORED

Pri sestavljanju repertoarja velja načelo: »Znajdi se, kakor veš in znaš«. — Televiziji se ne izplača kupovati licenc za stare filme. — Projektor le za nevnetljiv trak! — Katere igrane filme bomo gledali po televiziji v marcu in aprilu.

Vsak ponedeljek je na televizijskem zaslonu umetniški igrani film. V sredo so na programu dokumentarni filmi. (Pred prikazovanjem uspelih dokumentarnih filmov vprašujejo filmski poročevalci avtorje filmov, medtem ko slabše filme prikazujejo brez spremljevalnega teksta in brez tako imenovane uvodne besede.) Dokumentarni film je nazadnje dobil gledalce, ker ga je v naših filmskih dvoranah le redko videti. S tujimi umetniškimi filmi pa je povsem drugače. Znano je, da tuji proizvajalci filmov dovoljujejo televizijsko prikazovanje svojih stvaritev šele po desetih letih. (Izjema so kinematografije nekaterih vzhodnih dežel.) Zato so postale največje filmske družbe za televizijo »najmočnejše zavore« za popularizacijo sedme umetnosti.

Jugoslovanska televizija se mora sprijazniti s tem stanjem. Tudi ona prikazuje stare filme ali pa filme tistih dežel, ki niso zahtevale od razdeljevalcev podpisane obljube, da filmov ne bodo dajali televizijski mreži. Filmski repertoar ima na naši televiziji precej težav. Velja geslo »Znajdi se, kakor veš in znaš«. To lahko spoznamo tudi po sporedu za letošnji marec in april. Videli bomo naslednje filme:

»Klatež« (italijanski film) 7. marca, studio Beograd; »Marjana moje mladosti« (francoski film), 14. marca, studio Zagreb; »Zenica« (domači film), 21. marca, studio Ljubljana, »Upor obešenih« (mehiški film) 28. marca, studio Beograd; »Castadiva« (italijanski film) 4. aprila, studio Zagreb; »Kolesarjeva smrt« (španski film), 11. aprila, studio Ljubljana; »Pesmi s ceste« (italijanski film), 25. aprila, studio Beograd in »Maljva« (ruski film), 25. aprila, studio Zagreb.

Med osmimi filmi je Bardemova »Kolesarjeva smrt« zares umetniško delo! Drugi filmi so povprečni in jih je občinstvo že videlo. V dveh mesecih trije italijanski ter po en francoski, mehiški, ruski, španski in domač film. Na sporedu ni nobenega ameriškega, ki jih sicer največ uvažamo in predvajamo. Ameriške družbe so stroge glede prepovedi prikazovanja »sodobnih« filmov do poteka roka desetih let, ki velja za »smrt filma«. Vse svetovne televizijske družbe so se sprijaznile s tem in morajo čakati, da bodo spet kupile licenco.

Naša televizija ne more niti tega dočakati. Nima sredstev, niti se ne izplača kupovati starega filma za celovečerni program. Kopiranje in sinhronizacija sta dragi, vpisovanje prevoda stane 300.000 dinarjev, sinhronizacija v naš jezik desetkrat več. Edino, kar je mogoče storiti — to tudi delajo — je, da skupaj z razdeljevalnimi podjetji, ki uvažajo filme, kupijo nekaj starih, toda popularnih del. Distributerji pa imajo svoj račun, zato menijo, da je tvegano kupiti licenco za kakih deset starih filmov, ki bi jih videli na televiziji.

To je malo. Edina možnost je, da dobi jugoslovanska kinoteka (ena izmed treh najbogatejših na svetu) svojo največjo »dvorano« — televizijo. Potem bi spet videli Greto Garbo, Bette Davis, Charlija Chaplina in druge. To bi bilo zanimivo in zelo koristno. Vendar kaže, da je tu nepremagljiva tehnična ovira. Televizijski projekcijski aparati so uporabni le za filme, posnete na nevnetljiv trak, vsi filmi kinoteke pa so posneti in kopirani na vnetljivem traku. Tehnični poznavalci menijo, da se ne izplača kupovati nove aparature. Tako bo zaklad kinoteke ostal — kakor kaže — mrtev in nedosegljiv za televizijo.

Kaj potem ostane televiziji od tistega velikega filmskega sklada kinematografije, ki se množi vsako leto? To, da se nasloni na domače filme, na kak zahodni film in na vzhodne, ki jih je nujno treba izbrati. Televizija bo prikazovala tudi serije kratkih (polurnih) televizijskih filmov, kakor je bila na primer serija »Nevidni človek«. Naša televizija bo tudi snemala take filme.

Televizija in film kot nerazdružljiva pobratima ne moreta drug brez drugega. Povezuje ju način dela in — gledalec. Pri nas je čedalje več ljubiteljev televizije. Kolikor imamo podatkov, je zdaj v Jugoslaviji 15.000 televizorjev. Povsod, zlasti v podjetjih, se porajajo televizijski klubi. Pri televizorju se zbirajo mladi ljudje, ki so tudi ljubitelji filma. Televizija lahko mnogo stori (to tudi že dela) za filmsko izobrazbo občinstva. Zato se investiranje (tudi deviznih) sredstev »izplača« in bo zelo koristilo razvoju prosvete in kulture v naši deželi.

D. G.

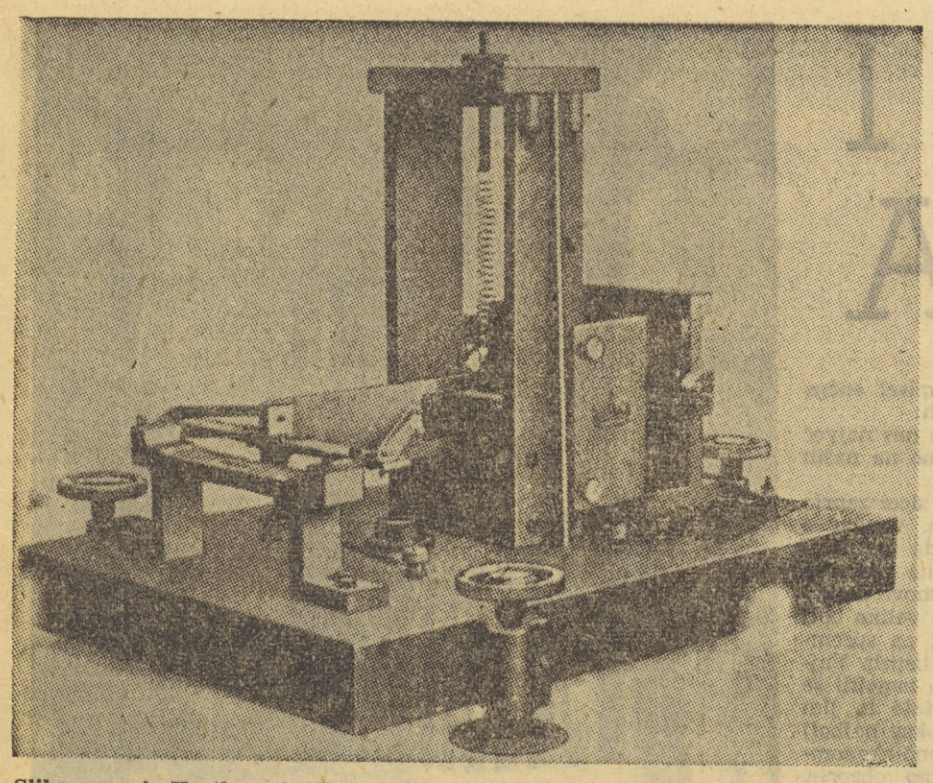

Slika zgoraj: Kratkoperiodični vertikalni seizmograf z astronomsko-geofizičnega observatorija na Golovcu pri Ljubljani. Na sliki vidite (v okviru) vzmet, na katero je obešena seizmografska masa. Ob prihodu potresnega vala sama zaniha, kar povzroča v indukcijski napravi tokovne sunke, ki jih beleži registrirni aparat Slika spodaj: Registrirni aparat z galvanometrom za beleženje tokovnih sunkov, ki jih daje seizmograf. Dejansko je tudi ta aparat le del elektromagnetnega seizmografa na Golovcu

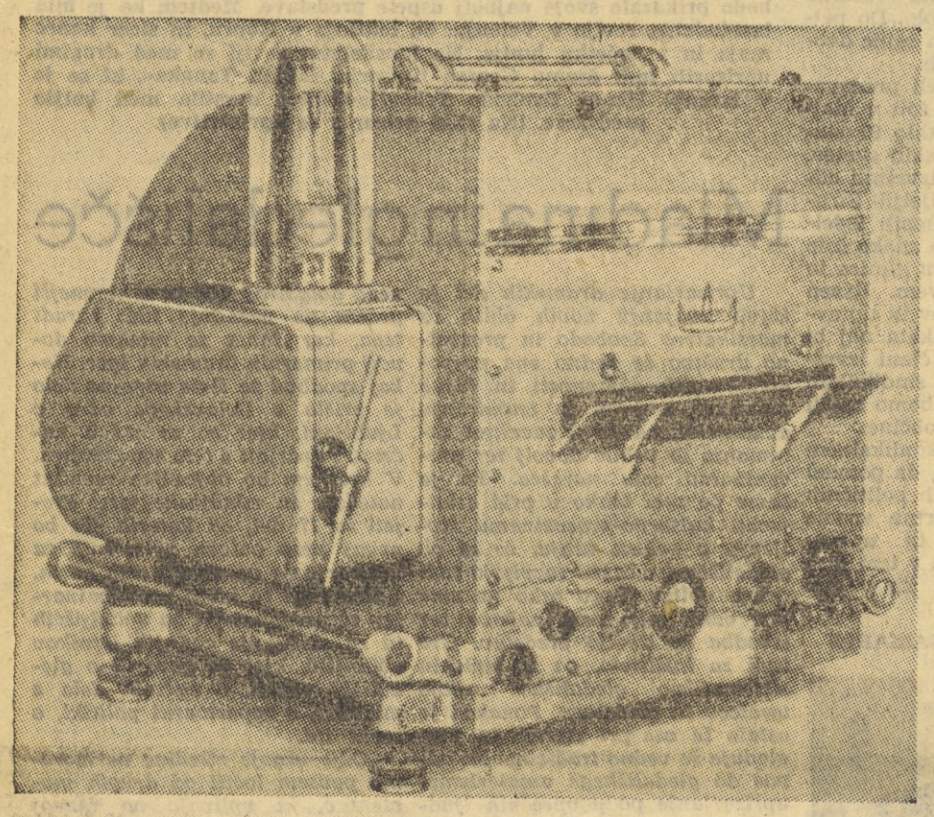

KATASTROFA pred polnočjo

Zemeljska skorja ne poznamiru. — Ali je bilo moč predvidevati katastrofalni potres v sončnem Agadirju? — Dvanajst tisoč mrtvih, ostali prebivalci brez domov. Zavarujmo se pred novimi igrami narave! — Seizmologi opozarjajo... Potrese lahko predvidevamo, ne moremo pa jih pravočasno najaviti.

Tragedija se je pričela pred polnočjo med ponedeljkom in torkom. Borih petnajst sekund, kolikor so trajali potresni sunki, je bilo dovolj, da je eno najlepših maroških mest zravnano s tlemi. 1. marca, ko so bile v Evropi na vrhuncu pustne norčije, je pod ruševinami Agadirja umiralo nekaj tisoč ljudi. Še nekaj ur prej so ljudje nič hudega sluteč legali k počitku ob široko odprtih oknih, da bi v njihove sobe prinesel prijeten vetrič z morja vsaj malo svežine, ki jo podnevi pod vročim subtropskim soncem tako pogrešajo. V južnem Maroku se kmalu prične pomlad, z njo pa »poletne« vročine... V nekem modernem hotelu se je pravkar pričela zabava. V dečjem domu so otroci mirno spali. V bolnišnici je primarij začenjal novo operacijo... Potem pa se je zemlja zazibala kot čoln na vodi — in čez 15 sekund je bilo mesto v ruševinah. Nekje so se hiše vdrle v zemljo, drugod so se sesule, kot da bi bile iz kart. To je bil začetek tragedije, tragedije skoraj 50.000 prebivalcev Agadirja. Potres je bil končan, a tragedija se je nadaljevala. Ruševine so zasipavale nove in nove žrtve. Zmeda na cestah je terjala nove žrtve. Pod ruševinami so umirali ranjenci s svojimi zdravniki vred, ker jih ni bilo moč rešiti. Končni obračun se glasi: več kot 12.000 mrtvih, nekaj tisoč ranjenih, vsi prebivalci brez domov, brez vsega.

Komaj so se novinarska poročila o katastrofi izgubila v etru, že se je pokazala mednarodna solidarnost, človečnost, ki se ne ozira na nobene pregraje. Iz vseh krajev sveta — med prvimi iz Jugoslavije — so poslali pomoč v Agadir: zdravila, hrano, šotore...

Ko to berete, je Agadir še vedno mrtvo mesto, podobno tistim, ki so preživela najhujše bitke med drugo svetovno vojno. Toda v slednja so se po bitkah vrnili prebivalci, Agadir pa je še vedno le kup ruševin, na debelo politih z živim apnom, kjer vladajo le puščavski šakali in podgane. Še štiri tedne ne bo smel nihče v mesto, kajti ob izredni vročini 40 stopinj Celzija je nastopila nova nevarnost. V mestu je namreč toliko trupel, da še s pomočjo buldožerjev, ki so kopali jame, ni bilo moč vseh pokopati, zato so naglo razpadala in okuževala ozračje. Zato so morali nehati s poskusi reševanja, da bi najprej razkužili mesto in potem spet začeli z odkopavanjem ruševin. Medtem pa je maroška vlada sklenila podeliti sto milijonov dolarjev za gradnjo novega Agadirja, ki bo še vnaprej središče južnega Maroka. Toda novo mesto bo stalo na trdnejši podlagi, pri gradnji pa bodo upoštevali vsa načela protipotresne varnosti. Agadir je bil namreč eno najbolj cvetočih maroških mest. Bil je središče maroškega ribištva na Atlantskem oceanu, v bližini so zasledili velike zaloge manganove in kobaltove rude, v dolini vadija Sous — presušne reke, ki je tekla skozi mesto in se tu izlivala v morje — so bila plodna polja.

Agadir že drugič v zgodovini

Tako je mesto Agadir že drugič prišlo v zgodovino. Pred prvo svetovno vojno ga je »proslavila« znana »agadirska afera«, ki je prispevala h kulminaciji nasprotij med imperialističnimi silami, pospešila njihovo oboroževanje in končno tudi začetek prve svetovne vojne. 1. julija 1911. leta so namreč poslali Nemci oz. njihov cesar Wilhelm II. svojo vojno ladjo v pristanišče »trdnjave na rtu« (Agadir), da bi tako protestirali proti francoski okupaciji mesta Fez v Maroku, ki je bil do tedaj formalno neodvisen in »le« interesna sfera Francozov. Ko so pa zagrozili Angleži z vojno, je prišlo do francosko-nemškega sporazuma in Nemčija je priznala francoski protektorat nad Marokom. Od tedaj se je kolo zgodovine naglo zavrtelo naprej in Maroko je spet samostojen. Središče novega Agadirja, ki bo zgrajeno do 2. marca 1961. leta, bo postalo eden simbolov maroške države in njegovo otvoritev bodo prav zato povezali s proslavo 5-letnice maroške neodvisnosti, ki se je letos prav zaradi agadirske katastrofe sprevrgla v dan žalosti maroškega ljudstva.

Stari Agadir pa bo večno zapisan v spisku najhujših potresov, ki so znani na zemlji. Zemeljska skorja namreč nikoli ne miruje, toda do potresa pride le tedaj kadar dogodki v zemeljski notranjosti sprostijo energijo, ki jo zadržujejo kamenine. Elastični sunki — to so potresni valovi, ki lahko povzročijo ogromno škodo in pripravijo nenaden grob tisočem ljudem. Znana sta potresa v Lizboni (l. 1755) in v Messini (l. 1908), ki sta skoraj do tal porušila ti dve mesti. Velik potres je doživelo mesto San Francisco (1906), menda najhujši pa je bil v Tokiu, kjer je v nekaj sekundah — kot navadno traja potres — porušil to mesto in sosedno Jokohamo in ubil okoli 113.000 ljudi. Tudi našim krajem potresi niso prizanesli. Tako so potresi divjali v Dubrovniku (1667), v Zagrebu (1880) in v Ljubljani (1895). To so le največji.

Gibanja v dveh pasovih

Tovariš Vlado Ribarič, asistent na astronomsko-geofizičnem observatoriju v Ljubljani, ki se ukvarja predvsem s seizmologijo, nam je takole razložil nastanek in ugotavljanje potresov:

»Predvsem moramo vedeti, da je največ potresov tektonskega značaja, pri katerih pride do premika zemeljske skorje zaradi velikega pritiska, le manjši odstotek odpade na vulkanske potrese ali na vdore v kraških področjih. Seizmologi so ugotovili, da je 99 % vseh potresov v dveh potresnih pasovih, ki spremljajo gorovja, nagubana v mlajši geološki dobi. To so gorovja v tako imenovanem mediteranskem pasu ob obeh straneh Sredozemskega morja čez Turčijo tja do Himalaje in še naprej čez Malajo in Indonezijo, in pa cirkumpacifičnem ob obalah Pacifika. Strokovnjaki sodijo, da se gorotvorni procesi v teh pasovih niso končali. Zato pa, v nasprotju od teh področij, skoraj sploh ni potresov na starih kristalinskih masivih, iz katerih so sestavljeni tako imenovani »ščiti« — Skandinavija, Kanada, Sibirija, Sahara itd. Ali to pomeni, da je tudi naša država v »nestabilni coni«? Da, toda po dosedanjih ugotovitvah (ker so potresi sorazmerno redki in slabi) lahko sklepamo, da do hujšega potresa pri nas vendarle ne bo prišlo. Posebni aparati, potresomeri ali seizmografi, namreč beležijo vsako gibanje zemeljske skorje, tudi tisto najmanjše, ki ga sicer sploh ne bi opazili. Kako pogosto je to gibanje in seveda kako močno je, omogoča sklepanje — ali so možnosti za potrese ali ne. Na žalost druge metode ni. Človek bi po tem sklepal, da seizmografi s svojimi aparati samo ugotavljajo dejstva, pomagati pa tako in tako ničesar ne morejo. Vendar pa seizmografija ni znanost zaradi znanosti, temveč ima tudi precejšnjo »praktično« vrednost. Tam, kjer imajo seizmološke postaje kar se da popolno opremljene, že poskušajo najavljati potrese. V Sovjetski zvezi in v ZDA imajo posebne naprave, s katerimi ne ugotavljajo samo sunkov ali ‚pozibavanj' zemeljske skorje, temveč tudi še tako počasno nagibavanje. Tam, kjer do tega pride, lahko pride tudi do večjih potresov. Kdaj — to ni moč povedati, toda opozorilo je tu: treba je graditi trdne stavbe in na trdnih tleh. Mehka osnova, naplavine in sploh sipek material je lahko poguben za naselja na njem. Mesto Agadir je bilo zgrajeno na takšnem materialu v Maroškem podgorju, razen tega pa še ob dveh tektonskih prelomnicah, ki se nadaljujeta v morje, kar je bilo pogubno za mesto. Razen tega pa so to področje napak sodili za seizmično neaktivno in niso upoštevali protipotresnih varnostnih ukrepov niti pri najmodernejših zgradbah.

Golovec registriral agadirski potres

Na Golovcu v Ljubljani imamo najmodernejši elektromagnetni seizmograf, ki poveča do 10.000-krat vsak potresni sunek in ga zabeleži (drugi najboljši seizmograf v naši državi lahko le 2000-krat poveča vsak potresni sunek) na fotografski papir. Ta seizmograf smo dobili 20. junija 1959 in z njim zabeležijo razmeroma zelo šibek potres, ki je nastal kjerkoli na zemeljski obli. S tem se je naš observatorij dostojno pridružil ostalim 600 seizmografskim postajam, kolikor jih je danes v svetu. Tovariš Ribarič sodi, da v Agadirju še zdaleč ne bi bilo take škode kot je bila, če bi imeli v Maroku boljšo seizmično službo. Na Golovcu so namreč že nekaj časa ugotavljali potresne sunke v Atlaškem področju. Epicenter (točka na zemeljski površini, pod katero je nastal potres) je lep čas potoval od Azorskih otokov do Tunizije. 21. februarja je prišlo do potresa, ki je terjal tudi nekaj človeških žrtev, v Alžiriji (v Melouzi). (Mimogrede naj omenimo še močan potres v Atlantskem oceanu že 1941. leta, ki pa ni prizadel maroške obale, ker je bil daleč od obale.) 29. februarja se je epicenter prestavil v bližino Agadira (nikakor ne pod Agadir, kot so prvotno javili časniki!) in ob 23. uri 40 minut in 06 sekund je prišlo do katastrofe. Očevidci poročajo, da je prišlo najprej do predpotresnih sunkov, in čeprav je bil epicenter oddaljen približno 50 km od Agadirja, so močni transverzalni valovi v 15 sekundah uničili mesto. Sledili so veliki morski valovi, ki so poplavili pristaniški del mesta (k sreči so se hitro umaknili), toda čutili so jih celo ob norveški obali, in sicer 6 ur po potresu.

Zanimivo je, da so v Ljubljani ta potres registrirali ob 23. uri 45 minut in 35 sekund in $^1/_{10}$ sekunde, ko so zabeležili gibanje s pospeškom 100 do 250 cm/sek². Tovariš Ribarič nam je dejal, da se energija, ki se je ob tem potresu sprostila, da primerjati z močjo 300 milijard kilovatnih ur! Nekateri so agadirski potres povezovali s poskusno eksplozijo francoske atomske bombe, vendar pravi tovariš Ribarič, da med potresom in omenjenim poskusom ni nobene zveze. Potres je — čeprav po svoje zakonita — igra narave in je, v zadnjem, agadirskem primeru, sprostila 1000-krat več energije kot francoska bomba.

D. D.

Ionosfersko gorivo

V visokih plasteh zemeljskega ozračja je znanost odkrila neizčrpne rezerve energije. Ta energija je dobila ime »ionosfersko gorivo«. V višini 90 do 100 km nad zemljo razpadajo dvoatomske molekule kisika in dušika pod učinkom delcev, nabitih z visoko energijo, in ultravioletnih žarkov sonca na ione, nabite atome. Ko se ioni ponovno združujejo v molekule, nastaja energija v obliki toplote.

Tisk po svetu je objavil že mnogo načrtov za polete po visokih plasteh ozračja s pomočjo motorjev, ki bi lahko uporabljali »ionosfersko gorivo«. Ruski znanstvenik Konstantin Ciolkovski je posvetil več kot polovico življenja obdelavi teorije o splošnem kroženju energije v naravi. Njegova odkritja so kasneje podprli številni ruski znanstveniki. Na čelu skupine teh znanstvenikov je Pavle Oščetkov, šef elektrofizikalnega laboratorija pri akademiji znanosti ZSSR. Znan je kot eden prvih konstruktorjev radiolokatorjev, ki omogočajo ladjam in letalom gibanje v določeni smeri tudi takrat, kadar je vidnost slaba. Oščetkov in drugi znanstveniki so izoblikovali teorijo »zakon koncentracije energije kot osnovni zakon narave«.

O raziskovanju nove oblike energije, ki naj bi v prihodnosti rešila usodo energetske preskrbe našega planeta, je izjavil dr. Oščetkov naslednje: »Energija je naša stalna sopotnica. Štiri petine energije, ki jo potrošijo po svetu, dajejo premog, nafta, šota in zemeljski plin. Te rezerve pa se praktično ne obnavljajo; za njihovo kopičenje je sonce porabilo milijone let. V tako imenovanem drugem zakonu termodinamike je rečeno, da toplota sama po sebi ne more prehajati s hladnejšega telesa na toplejše. Ta zakon so mehanično prenesli tudi na druge fizikalne procese. Ciolkovski je zapisal v nadaljnji obdelavi svoje hipoteze: V naravi se to dogaja v velikanskem obsegu. Sonca ugašajo in se spet prižigajo.«

V zvezi s svojimi laboratorijskimi raziskavami je Oščetkov izjavil: »Pojav ločevanja dopolnilne toplote na toplem spoju termične baterije ni v nasprotju z zakonom ohranitve energije. Elektroni, ki se gibljejo v raznih sredinah kovine — transistorja, lahko ne le spreminjajo svojo energijo v druge oblike energije, na primer v toploto, temveč lahko prenašajo energijo pri prehodu izven raznih sredin. Hitrost premeščanja je skorajda enaka hitrosti svetlobe. Ponovno premeščanje toplotne energije, izločene na vročem spoju, pa se razvija s hitrostjo prevodnosti toplote, se pravi mnogo počasneje. Zaradi tega se na vročem spoju zviša temperatura. Na njem se energija koncentrira na račun absorbcije od hladnega spoja in iz prostora, ki obdaja električno mrežo.

Izločevanje dodatne količine toplote v transistorskih termičnih baterijah kot neizčrpni vir »ionosferskega goriva« okoli našega planeta potrjuje velike perspektive elektronske energetike.«

Veliki in mali IZUMI

Trije izumitelji

Slavo izumitelja pisalnega stroja pripisujejo ameriškemu tiskarju Christoforu Sholsu, čigar avtorske pravice je kupila tovarna orožja Remington za borih dvanajst tisoč dolarjev. Tovarna je zaslužila milijone, izumitelj pa je umrl v revščini.

Pred Američanom pa sta dva Evropejca konstruirala pisalni stroj. Prvi je bil drvar Mitterhoffer iz Merana v Avstriji, drugi pa Italijan Giuseppe Ravizza iz Novarre.

Ravizza se je rodil v premožni družini, ki ga je prisilila, da je študiral pravo na univerzi v Torinu. Ta veda pa Giuseppa ni zanimala. Medtem ko so knjige z zakoni in paragrafi ležale pozabljene na policah, se je Giuseppe ukvarjal s precizno mehaniko.

Nekega večera je zavil na večerjo v gostilno, kjer je neki fant igral na starinski inštrument cimbale, ki so prednik sedanjega klavirja. Kar na lepem se je glasbilo pokvarilo. Giuseppe Ravizza je rekel, da si bo ogledal okvaro in skušal popraviti pretrgane žice.

To mu je uspelo v splošno zadovoljstvo igralca in gostov. Medtem ko je Ravizza popravljal cimbale ter opazoval tipke, vzmeti in žice, ki so prenašale pritisk s tipk na kladivca, je začel razmišljati, kako bi na podoben način izdelal stroj, ki bi ob pritisku na tipke prenašal črke na papir ter pisal besede.

Takrat mu je bilo devetnajst let, že naslednje leto pa je začel izdelovati svoj pisalni stroj, ki so ga prijatelji označevali kot »lutkin klavir«. Njegov izum, ki je pomenil velik korak naprej v zgodovini pisalnega stroja, je kasneje dobil ime »cimbalski pisar«.

NOVO PRI NAS IN V SVETU

Eksperimentalni helikopter

V Ameriki so konstruirali eksperimentalni, na daljavo krmarjeni helikopter. Upravljati ga je mogoče z vojne ladje, s katere krova vzleti. Letalni stroj ima torpedo za uničevanje podmornic.

Helikopter za usposabljanje pilotov

V Nemčiji so začeli izdelovati helikopterje za usposabljanje pilotov. Aparat je pritrjen na ogrodje, ki leži nepremično na zemlji, kabina s pilotom pa se dviga in spušča ter se po posebni konstrukciji premika naprej in nazaj. Zraven pilotove kabine je tudi sedež za instruktorja, ki iz neposredne bližine spremlja kandidatovo delo.

Aparat za čiščenje čevljev

V Ameriki so izdelali električni aparat za čiščenje čevljev. To je lesena škatla z električnim motorjem, ki na pritisk začne premikati krtačo. Ščetke je mogoče menjavati; čevlji so menda očiščeni v rekordnem času.

Plastični senčniki

V ZDA so začeli prodajati iz plastičnih snovi izdelane senčnike za luči. Prodajajo jih zložene. Ko kupec pritrdi senčnik na žarnico, ga mora napihniti. Oblika senčnika je odvisna od množine zraka v njej. Plastični senčniki so prozorni, poceni in trpežni.

Ultrazvočni upravljavec televizorja

Televizor ima to slabo lastnost, da je treba kar naprej popravljati jasnost in ostrino slike ter zvok. V Nemčiji so izdelali regulator, s katerim je mogoče naravnavati televizijski sprejemnik po kablu in se torej ni treba kar naprej vrteti okoli njega. To pa še ni zadnja beseda tehnike v tej zvezi. Neka nemška tovarna je konstruirala ultrazvočni aparat, s katerim je mogoče brezžično uravnavati televizijski sprejem. Po ultrazvočnih valovih prenaša ta aparat ukaze do televizorja, tako da gledalci lahko mirno sedijo, le eden izmed njih pa uravnava jakost zvoka, prilagaja ostrino slike in izbira valove.

Žarnica gori brez zunanjega vira energije

V ZDA so preizkusili žarnico z radioaktivnim plinom, ki deluje na plast fosfora in cinkovega sulfida, s katero je obložena steklena hruška. Radioaktivni plin proizvaja stovatno hladno svetlobo, ki traja nepreckinjeno deset let brez zunanjega energetskega vira.

Atomski zrakoplov

Ameriška mornarica je nedavno konstruirala tri po 135 m dolge zrakoplove, ki veljajo za največje na svetu. Konstruktorji so nedavno predlagali Pentagonu graditev prvega atomskega zrakoplova, ki bi bil 400 m dolg in bi lahko letel neomejeno dolgo s hitrostjo 145 km na uro.

Tekoči gumi

V Ameriki so začeli proizvajati in prodajati v majhnih steklenicah tekoči gumi. Na vsaki steklenici je tudi črpalka, ki razpršuje gumi in ga enakomerno nalaga na šotore, avtomobilske strehe in druge predmete, ki jih je treba zaščititi pred vlago.

Oder na kolesih

Nova avtomobilska prikolica, ki so jo izdelali v ZDA, je uporabna kot gledališki oder na kolesih. Prikolica je lahka in jo je mogoče pripeti k navadnemu avtomobilu. V njej je installirana luč .Če se spusti ena sama stena, se prikolica spremeni v oder za orkester, če pedro še drugo steno, pa nastane majhen gledališki oder.

Okrogla hiša

V Nemčiji so konstruirali montažno hišo, podobno pomaranči. Izdelana je iz plastične snovi in ima štiri metre premera. V njej so trije prostori: spalnica, kuhinja in kopalnica. Pod podom je majhna shramba.

Starost sončnega sistema

Po najnovejših ugotovitvah Reynoldsa, profesorja na kalifornijski univerzi, je naš sončni sistem star 4,6 milijarde let. Profesor je to izračunal na podlagi delov meteoritov sončnega sistema.

Observatorij v satelitu

Kakor piše francoski mesečnik »Science et vie« (Znanost in življenje), bodo v ZDA letošnjo jesen izstrelili satelit ki bo tehtal 1800 kg in bo v njem 25 kg teži teleskop. Instrumente za satelit bodo izdelali v laboratorijih rochestrske univerze.

XV. državno šahovsko prvenstvo. Velemojster Gligorić ogleduje pozicije partnerjev

ZANIMIVA OBLIKA: SPORTNE NEDELJE

V Tovarni dekorativnih tkanin se je na lastnih igriščih močno razmahnilo tudi športno življenje

Predlanskim so v Tovarni dekorativnih tkanin v Ljubljani slavili 40-letnico podjetja. Takrat je direktor tovarne tovariš Rode sprožil pobudo, da bi v počastitev tega jubileja zgradili v zapuščeni jami, tik ob tovarni, športna igrišča. Pobuda direktorja je kmalu zanetila plamen navdušenja v sindikatu in mladinski organizaciji. Nad tisoč udarniških ur so prispevali člani kolektiva, marsikdaj je bilo slišati na gradbiščih govorico tudi o nočnih urah. In tako je v nekaj tednih v poprej zanemarjeni jami zraslo lepo igrišče za odbojko in košarko, balinišče in strelišče.

»Lani se je pri nas precej razvilo športno življenje,« je začel pripovedovati predsednik sindikata Peter Petlaj, ko sem pred kratkim spet obiskal tovarno. »Zlasti so marljivi odbojkarji in šahisti, pa tudi strelci in namiznoteniški igralci. Jeseni smo na občinskih sindikalnih tekmah osvojili v odbojki prvo in v šahu tretje mesto.«

»Letos bomo osnovali še žensko odbojkarsko ekipo,« se je vmešal v pogovor fizkulturni referent Franc Kragelj, nekdaj aktiven nogometaš kranjskega »Triglava«, zdaj pa še vedno navdušen odbojkar in smučar.

Lani so v kolektivu dosegli še precej lepih uspehov. Obiskali so tovarno »Induplati« v Jaršah in »Svilanit« v Kamniku, kjer so se pomerili v nekaj športnih panogah. Sodelovali so s svojo ekipo na pohodu ob žici okupirane Ljubljane. Med odmorom je poleti na novih igriščih precej živahno. Mnogi delavci izkoristijo polurni odmor na odbojkarskem igrišču ali pa igrajo perjanico. Seveda nudi sindikat športnim sekcijam polno podporo. Nabavil jim je športne drese, tri zračne puške, mizo in mrežo za namizni tenis, mrežo in žogo za odbojko, malokalibrsko municijo in še marsikaj.

»Pred nekaj leti v tovarni sploh nismo poznali športnega življenja,« je poudaril predsednik Petlaj. »Če ne bi imeli igrišč, bi še zdaj vse športno življenje spalo.«

»In kaj vas najbolj ovira pri delu?« sem vprašal.

»Precej stvari je. Najteže je to, da delamo v treh izmenah. Zato je težko zbrati celo moštvo na treningu. Vrh tega je v tovarni zaposlenih veliko žena — približno 600 od 800 delavcev — ki so prezaposlene, saj delajo v tovarni in še doma kot gospodinje. Nekatere delavke morajo pomagati v gospodinjstvih zato, da imajo brezplačno sobo. Seveda nas tare tudi pomanjkanje strokovnega kadra.«

»Ste že mislili na to, da bi izkoristili polurni odmor in organizirali za vse delavce posebne oblike rekreacijskega športa?«

Predsednik je odkimal. »Smo že mislili na to, vendar ne vem, kako bi šlo. Pol ure je skoraj premalo. Ta čas morajo ljudje izkoristiti za to, da pomalicajo, in tako jim ne preostane mnogo prostega časa.«

»In vaš program v letošnjem letu?«

Tovariša sta se zdaj kar razgovorila. Zdaj je govoril fizkulturni referent, pa spet predsednik sindikata.

»Letos bomo seveda sodelovali na občinskih sindikalnih tekmah, vrh tega se bomo tudi udeležili pohoda ob žici okupirane Ljubljane. Prav te dni smo sodelovali na smučarskih tekmah, ki jih je priredil občinski sindikalni svet. Potem imamo še v načrtu tekmovanje, na katerega bomo povabili nekaj tekstilnih tovarn iz bližnje okolice.«

»Glavno pozornost pa bomo posvetili nedeljskim športnim tekmam,« je spet povzel tovariš Petlaj. »Lani smo že organizirali takšno prireditev, na katero smo povabili kolektive Agroservis, Litostroj, Tiki in Ljubljana-transport. Zanimanje za to prireditv je bilo kar veliko, saj se je zbralo okoli 300 gledalcev in blizu 100 nastopajočih. Ker smo videli lani, da takšne oblike udejstvovanja »vlečejo«, bomo tudi letos organizirali dve športni nedelji — eno spomladi in eno jeseni.«

Še marsikaj sta povedala oba odbornika. Govorila sta o nameri, da bodo letos zgradili še eno balinišče. Balinarji so namreč močno prizadevni in upajo, da bodo že letos prišli v republiško balinarsko ligo. Nekoliko sta se pritožila nad sosednjimi kolektivi, katerim so ponudili svoje igrišče, da bi na njih uvedli redne treninge. Ponudbo Tovarne dekorativnih tkanin so v sosednjih kolektivih sicer z veseljem sprejeli; ko pa je bilo treba priti na treninge, so igrišča, žal, ostala prazna.

P.

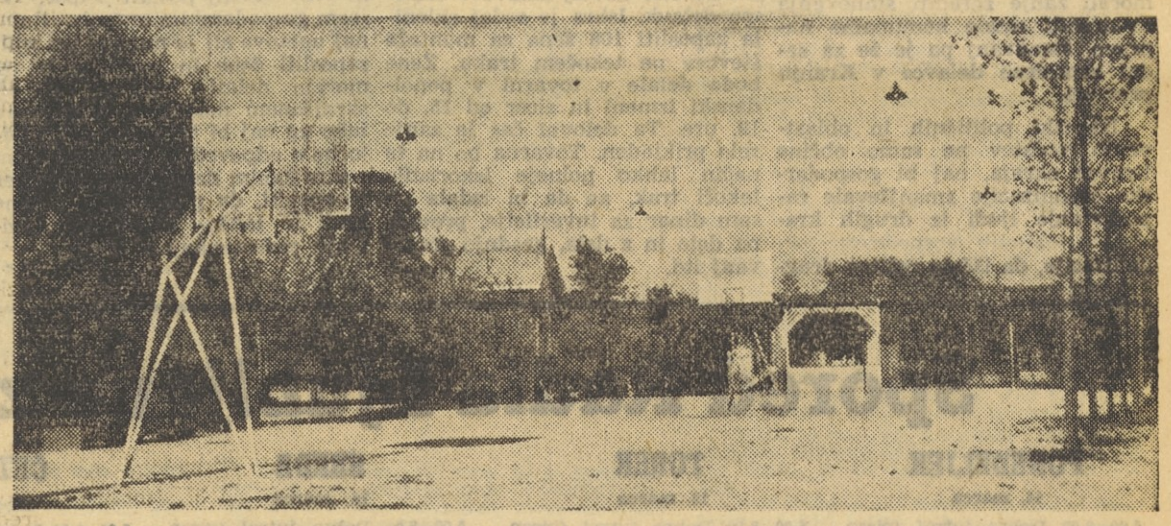

Športno igrišče, ki so si ga delavci Tovarne dekorativnih tkanin sami napravili

Športno srečanje v Piranu

Ob praznovanju 13. obletnice obstoja Srednje pomorske šole v Piranu, je aktiv LMS tega zavoda organiziral minuli torek športno srečanje med dijaki SPŠ industrijsko-kovinarske šole v Kopru in gojenci ribiške šole šole v Piranu. Udeleženci tekmovanja so se pomerili v nogometu, rokometu, ping-pongu in šahu. Proti vsem Zmagovalec je prejel prehodni pokal aktiva LMS na Srednji popričakovanjem je zmagala ekipa IKŠ iz Kopra, ki je zbrala 18 točk pred SPŠ 14 in ribiško šolo 5 točk. morski šoli.

OHO-AHA

OHO, skorajda neverjetno. Sedaj so začeli s protesti še kegljači. Jeseničani so se pritožili zaradi slabih pogojev, ki so v njih morali na start v Kranju. Domačini niso pripravili dovolj krogel in Kegljaška zveza Slovenije je res dovolila Jeseničanom ponoven nastop. Zdaj pa pride najlepše. Če bi Jeseničani ne protestirali, bi bili že prvaki Slovenije (Kranjčani so v zadnjih dveh kolih namreč zatajili), tako pa morajo znova na stezo in možnosti sta vendar še dve: saj veste — s ščitom ali pa na njem...

AHA, vigred je prišla. Nogometaši so že drugo nedeljo nove sezone poskrbeli za učinkovito slavje. Zagrebški polfinale za pokal med Dinamom in Hajdukom se je končal s pretepom, metanjem kamenja na igralce, aktivnostjo LM in prevozom enega od igralcev na kliniko. Spodbudno — kajne, zlasti ker nas do zaključka sezone čaka še 20 nogometnih weekendov.

OHO, zares enotno. Potem ko so v Zagrebu izžrebali pare za II. evropsko namiznoteniško prvenstvo, ki bo aprila pri nas, so listi z naslovi takole komentirali žreb naše reprezetance: Sport (Beograd): NEUGODEN ŽREB, Vjesnik (Zagreb): UGODEN ŽREB. No seveda, tudi v namiznem tenisu je vse relativno. Zato se tudi ni čuditi, da je za enega ugodno, kar je za drugega neugodno. Ali mar ne?

PLANINSKA SKUPINA V »TAM«

Precej je bilo že napisanega o dejavnosti posameznih športnih panog po kolektivih. Bolj redko pa zasledimo članek, ki bi opisoval lepote naših gora in seznanjal člane kolektivov z dejavnostjo Planinske zveze.

Čeprav živimo na ozemlju, ki je širom po svetu poznano po svojih prirodnih lepotah, še vedno najdemo kolektive, v katerih precejšnje število delavcev niti enkrat v življenju ni stopilo v prelepi svet naših gora. Marsikdo bi dejal: »Kaj bi lazil po gorah — meni je potreben počitek!« Kako zmotno je takšno mišljenje. Nihče ne oporeka, da v planinarjenju ni fizičnega napora, toda ali ne odtehtajo tega lepote sveta, ki se nudijo očesu ob pogledu na naše Julijske ali Kamniške Alpe? Verjetno pa je delen vzrok za takšno modrovanje tudi to, da se v kolektivih premalo propagira gorništvo.

Za primer bi navedel kolektiv TAM v Mariboru. Dokler ni bila ustanovljena planinska skupina, so se s planinstvom bavili le redki člani kolektiva. Kmalu po ustanovitvi pa je štela že preko 300 članov. Zanimanje se povečuje iz dneva v dan, tako da po treh letih delovanja lahko govorimo že o 500 aktivnih članih. Ta uspeh se je dosegel z nekaj predavanji naših vrhunskih alpinistov, ki so s skioptičnimi slikami približali lepote planinskega sveta mladim in starim članov kolektiva. Zaradi izrednega zanimanja, da vidijo te prirodne lepote tudi sami, je »planinska skupina« s pomočjo sindikata začela prirejati izlete v najlepše kotičke naše republike. Navdušenje naših delovnih ljudi je bilo brezmejno in neredko se je slišalo iz ust delavca: »Kako sem mogel zanemariti nekaj tako lepega! Kako malo poznam svojo ožjo domovino!«

Ta namen pa dosega ravno »Planinska zveza« s svojim delom. Zato lahko rečemo: »Več pozornosti in propagande za planinstvo!«

J. K.

ZLATE OCENE ZA REŠEVALCE

Že vse od januarja sem se nedeljo za nedeljo vrstijo najrazličnejša smučarska tekmovanja — od republiškega in državnega prvenstva pa do številnih klubskih prireditev in tekmovanj, o katerih potem beremo, kakšne rezultate so dosegli zmagovalci, kakšna je bila proga, kakšna organizacija, kakšen je bil potek tekmovanja. Neredko zvemo tudi, kako je moral ta ali oni tekmovalec odstopiti, ker se je poškodoval, da so ponesrečencu nudili prvo pomoč in da so ga, če je bilo potrebno, kar najhitreje spravili v bolnišnico. O tem niti ne pišemo, ker se nam zdi samo po sebi umevno; prav tako, kakor se nam zdi naravno, da tihi skromni fantje, ki nosijo na prsih značko gorske reševalne službe, spravijo ponesrečenca, včasih v najtežavnejših okoliščinah, gladko in brez nezgode v dolino.

Koliko spretnosti in poguma je potrebno za vse to, nam je zgovorno pokazalo nedeljsko tekmovanje gorskih reševalcev v Kranjski gori.

Za tekmovanje, ki ga je organizirala Komisija za gorsko reševalno službo pri Planinski zvezi Slovenije, je vladalo veliko zanimanje, saj so se na strmih pobočjih Vitranca zbrali naši najboljši reševalci. Za razliko od drugih tekem, v katerih se tekmovalci kosajo le v tem, kdo bo hitrejši, so se člani GRS pomerili v vsem, kar mora dober reševalec obvladati za uspešno rešvanje v snegu: v hitrosti, v spretnosti in v dajanju prve pomoči.

Tekmovalna proga je bila razdeljena na tri dele.

Prvi del od starta do preobvezovališča, se pravi do posebej označenega mesta, kjer sta dobila »ponesrečenca«, sta morala reševalca prevoziti s praznim reševalnim čolnom. Na tem delu proge se je ocenjevala samo hitrost. Človeku, ki leži brezmočen nekje v snegu in čaka pomoči, pomeni vsaka minuta večnost. Zato čim hitreje priti do ponesrečenca! Po strmem pobočju Vitranca, ki ima na vesti že lepo število izpahnjenih in polomljenih udov in po katerem se nedeljski smučarji le previdno spuščajo navzdol, so z vrtoglavo brzino švigale tekmovalne ekipe s svojimi aluminijastimi reševalnimi čolni, izpod katerih so se pršili drobni, lesketajoči se kristali ledu. Drug za drugim so brzeli po zmrznjenem terenu od vrat do vrat, dokler se niso v ostrem zavoju ustavljali na platoju, določnem za prevzem ponesrečencev.

Tu so štoparice zabeležile doseženi čas, sodniki pa kazenske točke tistim, ki so se na poti predolgo zamudili. Kajti dober reševalec mora biti hiter!

Na kupu smrečja je že čakal »ponesrečenec«. Posebna zdravniška komisija je reševalcema sporočila, kakšne so poškodbe, potem pa opazovala in ocenjevala dajanje prve pomoči. Poškodbe so bile različne: izpahi in zlomi vseh vrst, rane, krvavitve, skratka, poškodbe, kakršne so v gorah najčešče. Ocenjevanje je bilo strogo. Ekipa, ki bi dobila več kot 20 kazenskih točk, bi bila takoj diskvalificirana. Kazenske točke pa so se nabirale tako rekoč kar mimo grede. Za točko je zadostovalo že to, če sta reševalca potem, ko sta si odpela smuči in pristopila k ponesrečencem, pozabila smuči zapičiti v sneg ali pa jih obrniti narobe. Pri resničnem reševanju utegne imeti tudi takšna neznatna pozabljivost velike posledice. Malomarno puščena smučka lahko namreč zdrsi po strmini in reševalec postane na mah nepokreten. Prav takoj je komisija dajala kazenske točke za vsako napako, malomarnost ali površnost pri dajanju prve pomoči. V tridesetih minutah sta morala biti reševalca z oskrbo ponesrečenca gotova, zavila sta ga v reševalno vrečo, ga položila v čoln in ga skrbno povezala.

Zdaj je nastopila tretja faza tekmovanja: prevoz ponesrečenca v dolino. Ta del proge je bil zastavljen z enakimi vrati kakor zgornji del, prevoz sam pa časovno omejen. V petnajstih minutah sta morala reševalca prevoziti skozi vsa vrata in oddati ponesrečenca na končnem cilju. Reševalca, ki bi izpustila vrata ali celo prevrnila čoln, bi bila takoj diskvalificirana. Kolikšna izvežbanost je potrebna, kaže že to, da so sodniki takoj pripisali tri kazenske točke vsakomur, ki bi mu na strmem in poledenelem pobočju spodrsnilo ter je le za trenutek omahnil v sneg. Prav tako je prejela po tri kazenske točke ekipa, ki je pri prehodu skozi vrata samo malce zadela s čolnom vanje. Pri transportu ponesrečenca se je ocenjevala varnost vožnje, humanost prevoza in stanje obveze na cilju. Prav zaradi strogih določil je uspeh tekmovalcev, ki so prejeli zlato oceno, se pravi, da so v vseh fazah tekmovanja prejeli manj kakor pet kazenskih točk, toliko večji.

Med 21 ekipami je 8 ekip prejelo zlato oceno, 11 pa srebrno. Kot najboljša ekipa so se izkazali Jeseničani v postavi Praček- Koblar, drugo mesto so osvojili Tržičani z Jankom Štefetom in Salbergar Marjanom, tretje mesto (z dvema kazenskima točkama) pa reševalca postaje Ljubljana-Matica Hrovatin Bojan in Jeglič Tone.

Štiri najbolje plasirane ekipe bodo potovale v Garmisch-Partenkirchen, kjer bodo zastopale Jugoslavijo na podobnem mednarodnem tekmovanju gorskih reševalcev. Upamo, da bodo tudi letos ponovili uspeh, ki so ga lani dosegli v Švici; takrat je namreč vseh osem jugoslovanskih reševalcev prineslo domov zlate kolajne.

Prav je, da smo ponosni na fante, ki si nikoli ne pomišljajo zastaviti svojega življenja, da bi priskočili na pomoč ponesrečencu v gorah.

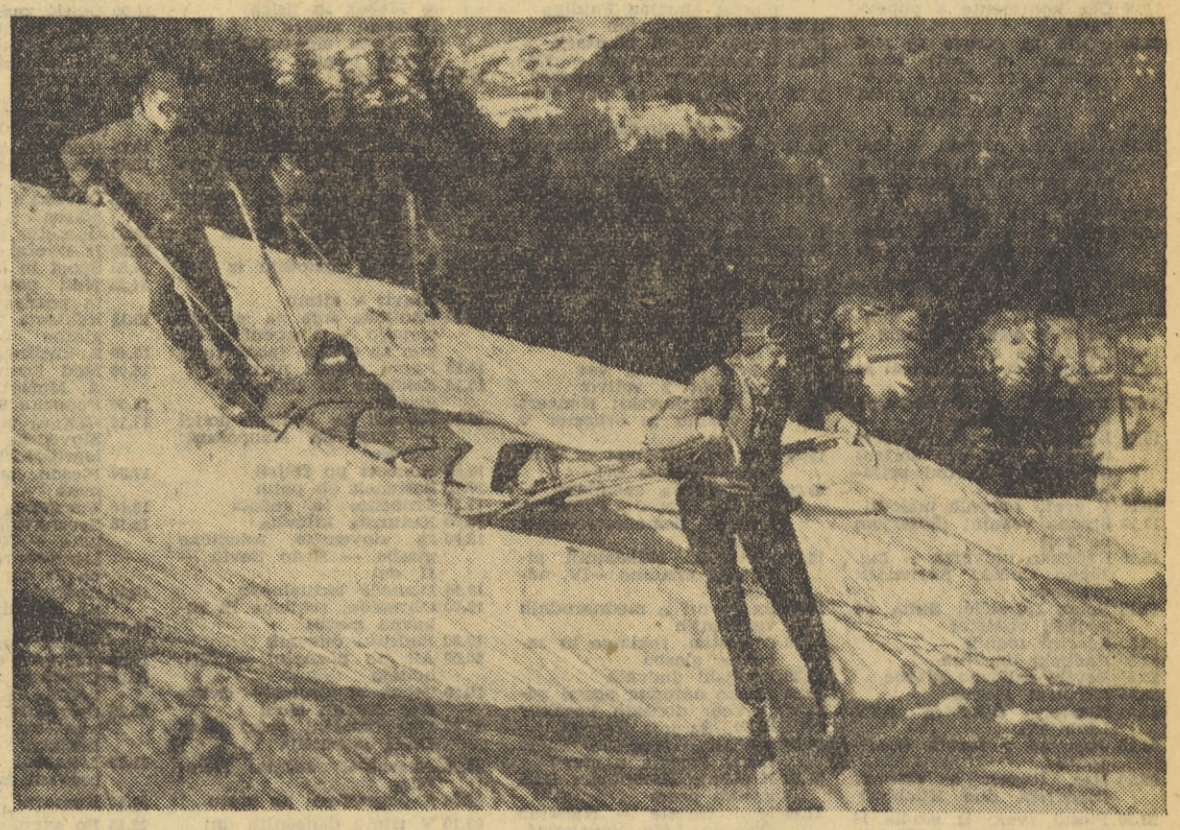

Ni lahko spraviti ponesrečenca po ledenem pobočju v dolino. Na sliki: ekipa Tržiča — Janko Štefe in njegov tovariš Salbergar, ki sta zasedla na ocenjevalnem tekmovanju gorskih reševalcev drugo mesto

Člani LMS in klubov mladinskih proizvajalcev »Iskre« in »Industrije za elektrozveze« iz Ljubljane pri razgovoru o svojem delu in problemih

Z RAZŠIRJENEGA PLENARNEGA ZASEDANJA OBČINSKEGA SINDIKALNEGA SVETA KRANJ

»Iskra« kaže pot

V ponedeljek dne 7. marca je bila razširjena plenarna seja občinskega sindikalnega sveta Kranj. Odborniki so razpravljali o predlogu družbenega plana za leto 1960, ob tem pa predvsem tehtno razpravljali o povečanju industrijske proizvodnje in zaposlovanju.

Marsikje bi radi naredili več, toda kot pravijo, zato morajo zaposliti nove ljudi. Ponekod recimo, v kranjski občini, pa nezaposlenih oseb skoraj ni več in zato prihajajo delavci v kranjsko industrijo iz oddaljenejših krajev in celo okrajev. Nekatera podjetja recimo že sedaj vozijo 40 % zaposlenih z avtobusi iz raznih krajev in to veliko stane. Če bi hoteli v Kranju zaposliti še več novih ljudi iz drugih krajev, bi morali zanje zgraditi stanovanja in urediti ostale komunalne naprave, stanovanj pa je že za sedaj zaposlene delavce v Kranju premalo.

Napotki političnih in oblastvenih vodstev ne samo občine temveč okraja, naj bi gospodarske organizacije zmanjševale zaposlovanje ljudi iz drugih krajev, so napotili gospodarske organizacije, da iščejo rešitev drugje. Na ožjem področju občine je namreč še precej žena, ki bi se rade zaposlile, toda le ob skrajšanem delovnem času. Zaposlili pa bi se radi tudi invalidi.

Tovarna »Iskra«, tako je bilo rečeno na plenumu, je pokazala največ razumevanja za takšen način zaposlovanja. V »Iskri« montirajo števce na tekočem traku. Ta trak doslej v drugi izmeni ni bil izkoriščen prav zaradi tega, ker ni bilo dovolj delavcev oziroma delavk. Iskra je sedaj sklenila zaposliti 108 žena za montažo števcev na tekočem traku. Žene bodo delale v tovarni v popoldanski izmeni in sicer od 15. do 19. ure. Ta delovni čas je zanje zelo prikladen. Tovarna bo na ta način lahko polneje izkoristila tekoči trak, ne da bi izdala en sam dinar za investicije, prevoze na delo in z dela, gradnjo stanovanj itd.

Tako bodo začeli delati v Iskri že v mesecu aprilu. Zato, da se bodo novozaposleni priučili delu, pa jih bodo za sedaj priučevali v dopoldanski izmeni. V podjetju računajo, da bodo lahko dnevno v štirih urah dobili s traku 400 števcev. Vrednost vloženega dela pri štiriurni zaposlitvi, ki odpade samo na montažo, bo znašala približno 12 milijonov dinarjev mesečno, zaslužki pa se bodo ob upoštevanju učinka kot na dopoldanski izmeni gibali okoli 6000 dinarjev mesečno.

Na plenumu je bilo rečeno, da takšen način zaposlovanja žena in invalidov ni možen v vseh podjetjih, vendar bi lahko marsikje tudi ob takšni rešitvi povečali proizvodnjo in polneje izkoristili strojne naprave. Zato je sindikalni svet sklenil poslati priporočilo vsem gospodarskim organizacijam, naj ugotove ali je mogoče pri njih zaposliti žene in invalide, ki ne morejo delati drugače kot ob skrajšanem delovnem času. Prav tako pa naj bi tehtno proučili odločbe o odpovedi razmerja ljudem s skrajšanim delovnim časom, ker je opaziti, da ponekod za takšne ljudi in takšno zaposlovanje nimajo razumevanja.

N. P.

BUMERANG

Odgovor na zlonamerno pismo uredništvu

Urednik mi je položil na mizo pismo:

»Na tole bi morali odgovoriti!«

Zagledal sem se v vsebino, ki jo je pisec na koncu pisma takole podčrtal:

»... Mnenja smo, da je razdelitev nagrad nepravilna in tudi proti predpisom!«

Kdo ne bi postal pozoren na takšno mnenje, ki obtožuje delovni kolektiv »Vrvarne« v Ljubljani, Trubarjeva ulica 29.

Bolj kot me je zanimal podpisani tovariš (nekdaj je bil namestnik poslovodje v »Vrvarni«), sem bil radoveden, kdo se pravzaprav še skriva za njegovim podpisom, saj pisec navaja v pismu — **mnenja smo** — in ne, kar bi bilo glede na en sam, to je njegov podpis, pravilneje, — **mnenja sem!?**

Stopil sem do »Vrvarne«. Trgovina, v kateri nekaj prodajalcev komaj zmore mnoge kupce, ki dan za dnem polnijo razmeroma majhen prostor s svojimi željami. Pisarniški prostori so še tesnejši. Lahko bi dejal, da niti ne veš, kaj je pravzaprav hodnik in kaj je pisarna. Mize silijo druga v drugo, med njimi je prostora le za kakšen stol in za prav nič več. V teh prostorih dela kolektiv »Vrvarne«. Svoj delovni program dosega in presega. Nadurnega plačila ne pozna, a vendar gore luči v pisarni ali v trgovini čestokrat pozno v noč.

Še dodobra se nisem predstavil, že mi je poslovodja »Vrvarne« imenoval tovariša Franja Pogačnika, pisca pisma našemu uredništvu. S tem je bil razlog mojega obiska na dlani.

Nagrade!

V »Vrvarni« so jih dobili tisti, ki so jih resnično zaslužili. Pisec sicer navaja v svoji obtožbi, da »so si nagrade kar sami razdelili«, zapisnik sestanka celotnega kolektiva pa priča, da je nagrade razdelil kolektiv. Če je že tovarišu Pogačniku hudo, ker ni dobila nagrade neka tovarišica (imena ne navaja!) zaradi svojega »dolgega jezika«, pravi o tem zapisnik drugače. Brezimna tovarišica je pač edina v kolektivu, ki »spoštuje« delovni čas do minute. Nadurnega dela v korist svojega podjetja ne pozna. Kar se pa nagrade tiče, sama izjavlja, češ da dela za plačo in ne za premijo. Ali jo naj po vsem tem kolektiv še nagradi?

Sicer pa ima »Vrvarna« svoj premijski pravilnik, ki natanko določa, koga in kdaj, pa tudi zakaj se lahko nagradi za njegovo delo in za njegovo prizadevnost.

Pogačnika tudi žalosti krivični primer nenagrajenega pomočnika poslovodje (v pismu nam ne pove, da je to on sam!), ki je sicer službo odpovedal v času, ko ima podjetje največ dela, to je 1. julija. Decembra meseca pa je zahteval nagrado — za svojo odpoved.

Dobro, lahko bi bil upravičen do nagrade kljub odpovedi, saj ni nikjer rečeno, da ne bi mogel dobro delati tudi v odpovednem roku. Pozabil pa je na svoje malomarno poslovanje! Za primer: »Krnu« v Podmelcu je dobavil za 130.000 dinarjev blaga, fakturo pa mu ni izstavil. Nenadoma je v blagajni »Vrvarne« manjkalo teh 130.000 dinarjev. Kje so? Nihče ni vedel tega, najmanj pa tisti, ki bi moral vedeti. Na srečo »Krn« v Podmelcu tako urejeno gospodari, da je čez tri mesece sam zahteval od »Vrvarne« fakturo in s to svojo pošteno zahtevo razjasnil primer izgubljenih tisočakov. Kolektiv »Vrvarne« se je vprašal: Kaj pa, če bi to ne bil »Krn«, pač pa neko drugo podjetje s podobnim pomočnikom poslovodje kot je naš in bi le-to enostavno »pozabilo« poravnati račun za že dobavljeno blago!?

Toda — Pogačnik pravi, da bi moral pomočnik poslovodje dobiti premijo!

Kako pa je bilo z osebnim avtomobilom podjetja, ki že vrsto mesecev vedri v mehanični delavnici? Karambol je zagrešil pomočnik poslovodje. Materialno škodo bo sicer sam poravnal, poravnati pa ne bo mogel škode, ki jo je napravil podjetju že s tem, da mu je onemogočil uporabo edinega avtomobila.

Toda — Pogačnik pravi, da bi moral biti pomočnik poslovodje nagrajen!

Kolektiv »Vrvarne« šteje le 12 članov. Ni mi bilo težko vprašati malone vse, kaj kdo sodi o obtožbi svojega nekdanjega člana kolektiva. Razgovor z njimi je postavil na laž brezsmiselni — **mnenja smo** — kot poudarja tovariš Pogačnik in je dodobra izluščil le eno samo, to je Pogačnikovo mnenje. Vsi ostali pa so drugačnega mnenja!

Še bi lahko naštevali in z novimi dejstvi odkrivali zlonamernost takšnega pisma uredništvu kot smo ga prejeli pred nekaj dnevi, pa je bolje, da prihranimo še nekaj vrstic za epilog.

Naše uredništvo je veselo vsakega pisma, ki nam ga pošljejo bralci. Tudi kritike, poštene, odkrite besede. Dobro kritiko radi objavimo, posebno še, če bistri odnose med ljudmi, z zdravim presojanjem nekaj ureja, gradi nekaj boljšega. Ampak »kritike«, ki so zgolj prazno natolcevanje zaradi zapravljenih osebnih koristi in zavoljo užaljenega značaja, pa naš list ne more in tudi ne bo objavljal.

Takšna kritika je podobna bumerangu. To avstralsko orožje, ki, kadar zgreši cilj, prileti nazaj v tistega, ki ga je zalučal, naši bralci poznajo. Kritika tovariša Pogačnika je na las podobna temu orožju. Zlonamerna in osebna kot je, pač ni mogla najti druge poti kot nazaj do nepremišljenega pisca.

DUŠAN KRALJ

Naročajte »Delavsko enotnost«!

Spored Radia Ljubljana za teden od 14. do 20. marca

PONEDELJEK
14. marca

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Drobne solistične skladbe
8.25 Zabavni orkester Werner Müller
8.40 Poje ženski zbor Svobode Laško p. v. Julija Goriča
9.00 Naš podlistek — P. Donnel: Recept za umor
9.20 Popularne melodije iz domače orkestralne glasbe
10.10 Pesni ansambli vam igrajo
10.36 Arije iz oper W. A. Mozarta
11.00 Čez kontinente s popevkami
11.30 Odaja za otroke a) Naš novinar na poti okoli sveta; b) Iz albuma otroških pesmic (poje otroški zbor RTV Ljubljana)
12.00 Havajski zvoki
12.15 Kmetijski nasveti — Ing. Anton Petriček: Priprava tal, semena in gnojil za sladkorno peso
12.25 Kvintet Niko Štritof
12.40 Ansambel Milana Stanteta igra in poje pesmi jugoslovanskih narodov
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Samospevi velikih mojstrov v domači izvedbi
13.55 Ruleta za zabavo
14.20 Zanimivosti iz znanosti in tehnike
14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo
15.40 Listi iz domače književnosti — Antun Šoljan: Srečanje s starimi prijatelji
16.00 V svetu opernih melodij
17.10 Srečno vožnjo! (Šoferjem na pot)
18.00 Radijska univerza — ing. Janko Čuček: Skrivnosti premoga
18.15 Petar Dumičić: Suita za godalni orkester
18.30 Športni tednik
19.30 Radijski dnevnik
20.00 Revija zabavne glasbe
20.35 Kulturni globus
20.50 Koncert Orkestra RTV Ljubljana
22.15 Popevke z raznih kontinentov
22.50 Max Reger: 6 valčkov (klavirski duo Küchler)
23.10 Plesni zvoki iz studia 14 (Plesni orkester RTV Lj.)
23.40 Pevec Johny Mathias
24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

TOREK
15. marca

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Simfonični plesi in rapsodije
8.55 Radijska šola za srednjo stopnjo — Glasbeni leksikon za otroke
9.25 Madžarski instrumentalni duo
9.45 Prizor iz 2. dejanja Janačkove opere Jenufa (Solisti Marta Krasova, Stepanka Jelnikova)
10.10 Izberite melodijo tedna
11.00 Slovenske skladbe izvajata violinist Igor Ozim in pianist Marijan Fajdiga
11.30 Zvočni spektrum
12.00 Igrajo Veseli planšarji
12.15 Kmetijski nasveti — Evgen Arčon: Rez breskev
12.25 Pet popevk za pet pevcev
12.40 Ansambel Srečka Dražila
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Iz francoskih oper
14.05 Radijska šola za višjo stopnjo: O rodni dom ...
14.35 Intermezzo z godali
14.45 Blagoje Bersa: Dramatična uvertura
15.15 Reklame in zabavna glasba
15.40 Naši popotniki na tujem — Karel Kos: Štiri dni v Vzhodnem Berlinu
16.00 Izbrali smo za vas
17.10 Razgovor z volivci
17.20 P. I. Čajkovski: Koncert za violino in orkester v D-duru
17.55 Richartz: Menuet — Winkler: Španska kri
18.00 Iz zbornika spominov — Viktor Stopar: Protidraginjske demonstracije v Ljubljani
18.20 Slovenski skladatelji pišejo za mladino —IV. oddaja
18.45 Razgovori o mednarodnih vprašanjih
19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba
19.30 Radijski dnevnik
20.00 Ruske narodne pesmi poje zbor donskih kozakov p. v. Sergeja Žarova
20.30 Radijska igra — Paolo Levi: Postaja v megli
21.30 Krešimir Baranović: Balkanski poem
21.45 Mali variete — Natalino Otto in Lola Novaković
23.10 Koktajl za zabavo
23.40 Moderna plesna glasba
24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

SREDA
16. marca

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Majhen vokalni koncert mladinskih pevskih zborov RTV Ljubljana, Zagreb in Beograd
8.30 Iz filmov in glasbenih revij
9.00 Jezikovni pogovori (ponovitev)
9.15 Pol ure z našimi instrumentalnimi solisti
9.45 Pevka Rosemary Clooney
10.10 V utripu baletne glasbe
11.00 Kalejdoskop za zabavo
11.30 Oddaja za cicibane
a) Maček in lisica Požrešni maček
b) Vrsta slovenskih narodnih pesmic
12.00 Tri arije iz Verdijeve opere Trubadur
12.15 Kmetijski nasveti — ing. Mihael Leonardi: Obdelava tal v vinogradih
12.25 Pisani zvoki z Dravskega polja
12.45 Plesni orkester Willy Berking
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Ljudske melodije iz Srbije
13.50 Klavir v ritmu
14.05 Radijska šola za srednjo stopnjo — Glasbeni leksikon za otroke (ponovitev)
14.35 Pesmi raznih narodov
15.15 Reklame in zabavna glasba
15.40 Novost na knjižni polici — Guy de Maupasant: Novele
16.00 Koncert po željah
17.10 Sestanek ob petih
17.30 Trobente in godala
18.00 Kulturna kronika
18.20 Iz slovenske solistične glasbe — Risto Savin — II. del
18.45 Domače aktualnosti
19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba
19.30 Radijski dnevnik
20.00 Ali jih poznate? — XII. oddaja
20.25 Tipke in strune — Orkester Martin Gold
20.40 Dve komični operi Gian Carla Menottija
22.15 Ansambel Jožeta Kampiča
22.30 S popevkami po svetu
23.10 V ritmu današnjih dni
23.33 Bogo Leskovic: Partita v h-molu
24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

ČETRTEK
17. marca

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Zvoki z Dunaja
8.30 Orkestralne operne točke
8.55 Radijska šola za višjo stopnjo — O rodni dom... (ponovitev)
9.25 Poje Ljubljanski oktet
9.45 Melodije za kitaro
10.10 Od tu in tam
10.40 Pet minut za novo pesmico
a) J. Rousseau: Prezgodnja pomlad
b) Pozdravi mladim risarjem
11.00 Obiski pri jugoslovanskih skladateljih
12.00 Partizanska pesem je vedno lepa
12.15 Kmetijski nasveti — ing. Ljudmila Haller: Zadruge in vzreja piščancev za cvrtje
12.25 Revijska pevka Dalida
12.40 Pihalni orkester JLA p. v. Pavla Brzulje
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Operetni zvoki
13.50 Iz Dvořakove Rusalke
14.20 Šport in športniki
14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo
15.15 Reklame in zabavna glasba
15.40 S knjižnega trga
16.00 Med komornimi deli W. A. Mozarta
16.30 Popevke se vrstijo
17.10 »Utrgaj mi še rožico!« — Slovenske pesmi poje Mariborski komorni zbor
17.30 Plesne melodije velikih mest
18.00 Turistična oddaja
18.15 Spoznavajmo naše umetnike — XXII. oddaja Mezzosopranistka Bogdana Stritar
18.45 Radijska univerza — Stane Marinič: O tarifah — I.
19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba
19.30 Radijski dnevnik
20.20 Četrtkov večer domačih pesmi in napevov
20.45 Četrt ure z godalnim ansamblom p. v. Boruta Lesjaka
21.00 Literarni večer — Novi prevodi iz Lermontova
21.40 Komorni intermezzo
22.15 Po svetu jazza — Pogled nazaj
23.10 Nočni koncert
24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

PETEK
18. marca

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Pomnoženi zbor RTV Ljubljana p. v. Rada Simonitija
8.30 Blaž Arnič: Simfonija dela
9.00 Naš podlistek — Donald Martin: Človek s problemom
9.20 Ritmi Latinske Amerike
9.40 Kotiček za mlade ljubitelje glasbe — Pomlad v glasbi
10.10 Priljubljeni pevci — znane melodije
10.30 Igra violinist David Ojstrah
11.00 Zabavni potpuri
11.30 Družina in dom
11.45 Vasilij Mirk: Morska suita
12.00 Pozdrav z gora
12.15 Kmetijski nasveti — ing. Milan Rovan: Služba za varstvo rastlin in njen razvoj
12.25 J. Massenet: 1. dejanje opere Manon
13.15 Poljudne skladbe igra Mariborski inštrumentalni ansambel
13.50 Dalmatinske narodne
14.05 Radijska šola za nižjo stopnjo — Postaja severni pokrov
14.35 Španija v pesmi in plesu
15.40 Iz svetovne književnosti Dorothy Whipple: Sobotni popoldan
16.00 Petkov koncert ob štirih
17.10 Razgovor z volivci
17.20 Lepe melodije
17.40 Moški zbor primorskih študentov p. v. Antona Nanuta poje narodne pesmi iz slovenske Benečije
18.00 Človek in zdravje — prof. Leopold Bregant: Čustvene motnje v otroški dobi
18.10 Od foxtrota do mamba
18.30 Iz naših kolektivov
19.30 Radijski dnevnik
20.00 Zabavni orkester RTV Ljubljana
20.15 Tedenski zunanjepolitični pregled
20.30 Kaj je simfonija
21.15 Oddaja o morju in pomorščakih
22.15 Zabavala vas bosta Ljubljanski jazz ansambel in ansambel Mojmira Sepeta
22.35 Nočni operni koncert
23.10 Popevke in ritmi
23.45 Jean Binet: Godalni kvartet
24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

SOBOTA
19. marca

5.00—8.00 Dobro jutro! (pisan glasbeni spored)
6.30—6.40 Reklame
8.05 Glasba iz Levante
8.35 Jugoslovanski pevci zabavne glasbe
8.55 Radijska šola za nižjo stopnjo — Postaja severni pokrov (ponovitev)
9.25 Danilo Bučar: Žumberške pesmi
9.40 Majhni zabavni ansambli
10.10 Jugoslovanske operne pevce spremlja orkester RTV Ljubljana
11.00 Pol ure z orkestrom Marty Gold in Roberto del Gado
11.30 Pionirski tednik
11.50 Deset minut igra na citre Marko Udovič
12.00 Edward Elgar: Serenada za godala v e-molu
12.15 Kmetijski nasveti — Mimica Alt: Šolska kuhinja v Lenartu
12.25 Domači napevi izpod zelenega Pohorja
12.45 Trio orglic Raisner
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Skozi naše vasi ... (Domače pesmi in poskočnice)
13.55 Vedre klavirske skladbe
14.20 Zanimivosti iz znanosti in tehnike
14.35 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo
15.15 Reklame in zabavna glasba
15.40 Na platnu smo videli
16.00 Slovenska pesem od romantike do danes — IX. oddaja — Peter Lipar
16.30 Panorama vedrih napevov
17.10 Glasbena knjižnica št. 22
18.00 Jezikovni pogovori
18.15 Zadovoljni Kranjci igrajo in pojo
18.30 Četrt ure z ansamblom Horst Wende
18.45 Okno v svet
19.00 Obvestila, reklame in zabavna glasba
19.30 Radijski dnevnik
20.00 Slovenski oktet poje slovenske narodne
20.15 Revija jugoslovanskih pevcev
21.00 Melodije za prijeten konec tedna
22.15 Oddaja za naše izseljence
23.10 Do polnoči v plesnem ritmu
24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

II. PROGRAM

22.15—23.00 Glasba za ples

NEDELJA
20. marca

6.00—6.30 Jutranji pozdrav
6.30 Vedri zvoki
7.15 Reklame
7.30 Radijski koledar in prireditve dneva
7.35 Pihalne godbe v zabavnem ritmu
8.00 Mladinska radijska igra — François Rabelais: Pogačarska vojna
8.50 Zvonimir Ciglič: Suita v starem slogu (Pianist Marijan Lipovšek)
9.00 Z glasbo v novi teden
10.00 Še pomnite, tovariši ... Drago Kumer: Rafali pod Mrzlico
10.30 Zborovske skladbe Radovana Gobca in Danila Švare
11.02 Priljubljene melodije s triom Pierre Dorsey
11.20 Danilo Bučar: Žumberška rapsodija
11.30 Štefan Kuhar: Iz malega raste veliko (reportaža)
12.00 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo —I.
13.15 Obvestila in zabavna glasba
13.30 Za našo vas
13.45 Koncert pri vas doma
14.15 Naši poslušalci čestitajo in pozdravljajo —II.
15.30 Od Beethovna do Pucinija
16.00 Humoreska tega tedna — Iz poljskega humorja
16.20 Mednarodne koračnice
16.30 60 minut športa in glasbe
17.30 Radijska igra — Mathias Braun: Hiša pod žgočim soncem
18.18 Luigi Boccherini: Koncert za flavto in godalni orkester
18.35 Pod vaško lipo ...
19.30 Radijski dnevnik in športna poročila
20.05 Izberite melodijo tedna!
21.00 Slavni pevci —VII. oddaja: Zinka Kunc in Boris Hristov
22.15 Zaplešite z nami!
23.10 Znani pevci — znane popevke
23.35 Uroš Krek: Mouvements concertants
24.00 Zadnja poročila in zaključek oddaje

II. PROGRAM

12.00 Nedeljski simfonični koncert
13.10 Popevke in ritmi
14.00 Z našimi in tujimi pevci
15.10 Pesni zvoki
15.45—16.00 Fran Lhotka: Koncert za godalni kvartet

MILE ZEC

UBEŽNIKI

1

»Mensch!« je vzkliknil podnarednik Otto Müller, ko je sedel na gornji konec dolge mize, zbite iz grobo tesanih hrastovih desk. Miza je zavzemala skoraj ves prostor v sobi med dvema vrstama dvonadstropnih ujetniških ležišč z mrežami.

»Mensch!« je ponovil kaplar Kurt Röder in se spustil na stol desno od podnarednika. Z umazanim robcem si je otrl naočnike. »Saj to je grofovska gostija! Kaj pravite, gospod Müller?«

»Hm, da,« je odgovoril Otto Müller in s pogledom požiral vse bogastvo, ki ga je razložilo po mizi petnajst ujetnikov kazenske komande v westfalskem Sepenradu. »Hudiča, Röder, saj sem že pozabil, kakšne so nekatere izmed teh lepih reči!« je rekel v severnonemškem narečju, ker je hotel preprečiti, da bi ga razumelo tistih trideset parov oči, ki so spremljale vsak njun pogled, gib in izraz na licu.

Podnarednik Otto Müller, poveljnik tabora, iz katerega je deset ujetnikov Jugoslovanov hodilo vsako jutro v velik kamnolom na koncu vasi, pet pa na delo h kmetom, in njegov pomočnik Kurt Röder, debelušen pritlikavec, sta s pogledi božala konserve, polne ameriškega mletega mesa, sardin, pa menažke z mlečnim rižem, sir, raztresene dišeče zavojčke »chesterfieldov« in »camelov« in ocvrta jajca.

»Grom in pekel!« je malone poskočil debelušni Kurt Röder, njegovi prsti pa so spet segli po naočnikih in jih začeli otirati z robcem. »Gospod Müller,« je potegnil predstojnika za rokav, »poglejte in poduhajte to steklenico! Naj me Rusi ubijejo, če to ni žganje. Dobro žganje!«

»Da,« je zateglo izgovoril namrščeni, dostojanstveni Müller tisti »a«, tako da ni bilo mogoče vedeti, ali je tudi sam takega mnenja kot njegov pomočnik. »Da,« je ponovil, to pot krajše, bolj odsekano, »toda to je prepovedano. Hej, profesor,« se je obrnil k sivolasemu človeku, ki je sedel na koncu mize in do katerega je bil v svoji vsakdanji grobosti vsaj malo spodobnejši, »če se ne motim, so ujetnikom prepovedane alkoholne pijače.«

»To vemo, gospod lagerführer,« se je nasmehnil sivolasi. »Zato jih tudi ne pijemo. To, kar vidite pred seboj, je samo za goste... Za vas in za gospoda Röderja.«

Kurt Röder je z desnim očesom ošinil profesorja, kakor da hoče reči: »Saj vas poznam, hudiči, pa kaj me briga... Raje molčim, ker ga ob vas tudi jaz kdaj pa kdaj zvrnem kak kozarček.«

Müller je še enkrat ponovil tisti svoj »daaa«. Očitno se je sprijaznil s salomonskim izrekom sivolasega ujetnika in vzel v roke kozarec. Naglo je dvignil roko in tekočina je izginila v grlu.

»Hudiča, profesor,« je zaklical poveljnik tabora, »saj peče kot ogenj. Iz česa je?«

»Iz žita,« je ušlo Kurtu Röderju, še preden je pomislil, da bo tako nehote izdal postransko dejavnost teh domiselnih ljudi, zlasti tistih petih, ki so delali pri kmetih. »Vsaj mislim tako,« je skušal popraviti svojo prenagljenost. »Gospod Müller, ali smem pokusiti?«

Müller mu je skrbno nalil kozarček. Pazil je, da ne bi razlil niti kapljice te dragocene tekočine.

»Kako ste že rekli, zakaj ta gostija?« je vprašal tistega, ki je sedel na njegovi levi.

»Kaj pravi?« se je ta obrnil k sosedu, fantu, ki mu je bilo komaj kakih devetnajst let.

»Danes praznuje naš stric Marko... Miklavž...« Fant je pokazal poveljniku tabora enega svojih tovarišev na drugem koncu mize.

»Miklavž, pa maja?« se je začudil Nemec. »Pri nas je Miklavž decembra.«

»Kaj gobezdaš?« je siknil profesor srbsko in naglo ošinil s pogledom fanta, ki je zardel kot rak. Nato se je spet ljubeznivo nasmehnil. »To je pomladni Miklavž. Tisti glavni je tudi pri nas pravoslavnih decembra. Dva ali tri tedne za vašim.«

»Ah, tako!« se je poveljnik tabora zadovoljil z odgovorom in še enkrat prav tako naglo zvrnil kozarček. Žepni nož je zapičil v največji kos mesa iz konserve.

Zunaj se je pohlevni pomladni dež spremenil v pravi naliv. V daljavi je zamolklo grmelo ali pa so anglo-ameriška letala bombardirala Dortmund. Odsev bliskov je bilo videti skozi pomanjkljivo zatemnjena okna, skozi jablanove veje pa je divjal veter in bobnal s curki debelih deževnih kapelj po okenskih šipah in tanki steni.

V sobi je Kurt Röder, ki mu je položaj v novi družbi določil njegov modri führer s svojim »Mein Kampfom«, povsem pozabil, da je nadčlovek. To je pozabil tudi njegov predstojnik, podnarednik Müller in lagerführer kaznjenske delovne komande v Sapenradu, tisti trenutek, ko si je zlil v grlo kozarček žganja in nataknil na konico noža prvi košček okusne argentinske govedine. Tisti trenutek, ko sta sedla za isto mizo s to slovansko golaznijo z Balkana, sta pozabila na oviro, ki ju je ločevala od njih, na svojo arijsko čistokrvnost, na razliko od pripadnikov manjvredne rase.

»Naj gre vse k hudiču! Poglavitno je, da imaš kaj dati v usta,« je modro spregovoril Otto Müller po tretjem kozarčku. »Grom in pekel!« je vzkliknil takoj potem. »Vendar bi ne bilo prav, če bi ti ljudje tu ne popili niti enega kozarčka. Kaj menite, Röder?«

»Ne bilo bi prav, gospod Müller,« je prikimal kaplar.

»Profesor,« je nerazločno spregovoril poveljnik tabora, ker se mu je jezik zapletal ob velikem kosu mesa, ki mu je bilo še posebej všeč, »vsakemu izmed vas po pol kozarčka! Samo pol, razumete?«

»Razumem, razumem!« je prikimal profesor. »Stric Marko,« se je obrnil k človeku, ki je sredi maja praznoval Miklavža, »prosim te, nalij vsakemu malo. Pazi, da bo za njiju ostalo dovolj, sicer bodo vsi ti izdatki zaman.«

»Vse bosta požrla!« se je oglasil brkati možakar kakih štiridesetih let. Sedel je zraven tistega, ki so ga klicali za profesorja. »Nikoli ne bom prebolel tistih deset jajc, mater jim švab...«

Profesorjev komolec ga je sunil od strani, tako da ni utegnil psovke izgovoriti do konca.

»Was, was?« je zanimalo Otta Müllerja, ki je opazil, da se na onem koncu mize nekaj dogaja. »Profesor, kaj hoče Jovan?«

»Nič posebnega,« je skušal profesor z nasmehom skriti jezo. »Jovan bi rad poln kozarček žganja.«

»To pa ne!« je Nemec izbuljil oči. »Samo pol, ali še bolje: za kazen ne dobi Jovan nič...«

»Razumem, gospod lagerführer! Stric Marko, Jovanu niti kapljice,« je ponovil profesor. »Kako dolgo ti bom še moral dopovedovati,« je naglo rekel brkaču v srbščini, »da to besedo razumejo in da jih žali. Hudiča, mar ju hočeš zdaj razjeziti in bo zaradi tega vse propadlo?«

»Tako je dobro,« se je Müller naslajal nad Jovanovo jezo. »Kdor ni zadovoljen s tistim, kar dobi, izgubi tudi to,« je izgovoril tisti znani nemški pregovor in iztegnil roko s praznim kozarcem proti Marku, ki je držal med prsti steklenico. »Še enega, do roba...«

»Na, lokaj, da bi crknil!« se je stari razjezil in napolnil kozarec.

»Lokaj, lokaj...« Nemec je ponosno ponavljal to besedo, ker je menil, da si bo zapomnil vsaj en srbski izraz. »Jaz lokaj... Jaz lokaj... Žganje.« Potem je spet izpraznil kozarec.

»Gliša... Instrumente...« je zašepetal profesor enemu izmed fantov in pogledal še drugega. »Gospod poveljnik,« se je obrnil k Müllerju, ki je kazal svojim sosedom, da lahko zmaši celo jajce v usta in ga zmelje v trenutku. »Ali bi malo glasbe? Lep koncert.«

»Bravo!« je zaploskal na pol pijani kaplar.

»Bravo!« je pritegnil podnarednik. »Kar dajte... Potem nam bosta jed in žganje še bolj teknila.«

Sumljivo uglašena kitara, razglašena violina in kakih petnajst človeških grl, med katerimi je bilo precej takih, ki niso še nikoli zapela v javnosti, je napravilo hrup, ki je prevpil šumenje dežja, tuljenje vetra in zamolkli grom v daljavi.

Vrvež je prevpil tudi čuden šum, ki je prihajal nekje iz hiše in sta ga zaznavala le tista dva, ki sta sedela ob zaprtih vratih na hodnik.

Pesem hripavih grl, hrušč in trušč podivjane narave in ta nenavadni šum, vse se je zlilo v nekaj, kar je napolnilo samotno hišo na robu vasi in jo streslo od trdnih temeljev do stare strehe.

2

Prebivalci Sepenrada so pravili tistemu poslopu Rdeča hiša. Upravičeno so jo tako imenovali. Visokopritlično, samotno poslopje na koncu vasi ob asfaltni cesti, ki je peljala iz čistega, lepega mesteca Liedinghausen skozi vas in se izgubila na zahodu, so sezidali leta 1940 iz kričeče rdeče opeke in spravili vanjo poljske ujetnike. Razumljivo

je, da nikomur izmed prebivalcev Sepenrada ni prišlo na misel, da bi hišo ometal, zato je dobila tisto ime.

Ker Poljaki leto dni kasneje niso bili več vojni ujetniki in so postali civilni tuji delavci, je sprejela Rdeča hiša v Sepenradu v začetku leta 1942 petnajst Jugoslovanov, ki jih je uprava matičnega taborišča v Dortmundu poslala kot v taborišču nezaželene in nevarne drugim ujetnikom v prepričanju, da bo njihovo upornost zadušilo težko delo v sepenradskem kamnolomu.

V Rdeči hiši so bile štiri majhne sobe, če ne računamo svinjskega hleva, ki ga je domiselni poveljnik Otto Müller prizidal ob strani in v njem redil dvoje prašičev v upanju, da se bosta zredila, preden ga bodo poslali na vzhodno fronto.

V hišo si prišel s ceste. Tik pri vratih je bila majhna shramba, v kateri so puščali ujetniki čez noč obleko in obutev. To je bil zanesljiv preventivni ukrep proti poskusu bega. Pod lesenimi stopnicami, ki so peljale nekaj metrov navzgor, je bilo v majhnem betoniranem prostoru z odprtino v sredini primitivno stranišče. Dva koraka na desni je visel kak meter visoko zarjavel umivalnik, nad njim pa vodovodna pipa, iz katere je kar naprej kapljalo, tudi takrat, če si jo skrbno privil.

Zgoraj so bile tri sobice.

V eni je v petih dvonadstropnih posteljah z žičnimi mrežami spalo deset ujetnikov, ki so delali v kamnolomu. V srednji sobici sta stanovala poveljnik in njegov pomočnik, v najmanjši, v tisti, katere edino okno z železnimi križi je bilo natančno nad svinjakom podnarednika Müllerja, pa je prenočevalo pet ujetnikov, ki jih je doletela sreča, da so delali pri kmetih.

V vse tri sobe si prišel z majhnega hodnika, do katerega so peljale strme, škripajoče lesene stopnice.

Ko sta Otto Müller in kratkovidni Kurt Röder tisto viharno majsko noč z žganjem zalivala sardine, sir, meso in jajca ter zaman napenjala glasilke, da bi prevpila druge, sta klečali dve človeški postavi v majhni sobi od odprtem oknu nad Müllerjevim svinjakom.

»Ali misliš, da sva s prvo opravila?« je v temi nekdo vprašal.

»Prav gotovo, na obeh koncih. Po gornjem koncu mahneš, pa se bo palica odlomila,« je odgovoril drugi. »Potem je ne bo težko zaviti navzgor.«

»Prekleti dež!« je zagodrnjal prvi. »Do kože sem premočen. Ali se jima bo zdelo čudno, da sem moker?«

»Ne nori! Če bodo naši storili vse, kakor je domenjeno, bosta komaj čakala trenutek, da se zavalita v posteljo. Ali bova zdaj načela še drugo?«

Trenutek kasneje so pile začele gristi drugo železno palico v okenskem križu. Rezkega zvoka skorajda ni bilo slišati zaradi hrupa, ki je v sosedni sobi dosegel vrhunec.

Celo veter je močneje zatulil. Veje velikega oreha, ki so se s konci dotikale te strani hiše, so šumele, udarjale po strehi in praskale po zidu. Bližala se je nevihta. Bliski so drug za drugim sekali temno obzorje, grmenje je bilo kot strahoten ogenj protiletalskih topov že tik nad vasjo. Kdaj pa kdaj je udarila strela v neposredni bližini. Rdeča hiša se je stresla v temeljih.

»Daj, tovariš... Izvrstnega zaveznika imava,« je rekel tisti, ki je pilil palico zgoraj. »Še četrt ure, pa bo opravljeno.«

»Ali si prepričan, da bo šlo vse po sreči?« je vprašal oni pod njim in se ozrl navzgor v trenutku, ko je temni oblak nad njima za trenutek presekala bleščeča svetloba.

»Kaj imaš v mislih? Ali tole železno palico?«

»Ne, mislim na beg. Švica je daleč.

»Poskušali bomo. Morda bo uspelo komu izmed nas štirih. Če bi ne bilo vsaj malo verjetno, ne bi poskušali... Ali si se utrudil?«

»Že, pa bo šlo.«

»Ne, ne! Naglo je treba delati. Pojdi v sobo! Naj pride Nenad. Tačas si bom jaz oddahnil.«

Eden je šel, drugi je izpustil pilo in si prižgal cigareto.

V sobi je zbor presunljivo zavijal:

»Tamo daleko, daleko kraj mora...«

Že v naslednjem trenutku se je nekdo zadrl na vso moč:

»Oj Moravo, moje selo ravno...«

Potem je nekaj pevcev nadaljevalo prvo, ostali pa so poprijeli drugo pesem.

Vrata so se odprla, v sobo je stopil Nenad.

»Kako je tam?« ga je vprašal oni pri oknu.

»Precej pri koncu sta že,« se je zasmejal Nenad. »Ko pride na vrsto kuhano, ju bomo morali nesti v posteljo. Vse sta požrla, hudiča švabska. Le kam sta toliko spravila?«

»Pa naj, kaj bi... Morda se bo vse to izplačalo.«

»Bravo, profesor!« se je navdušil Kurt Röder in mu ponudil svoj kozarec z žganjem.

»Hudiča,« se je Müllerju zapletal jezik, »pol enajstih je že. Kaj če pride kontrola?«

»Ob takem vremenu, gospod Müller?« se je zasmejal razpoloženi Röder. »Tista naša gospoda si bo prav gotovo prihranila tako nevšečnost.«

»K vragu, tako je,« se je strinjal Müller in udaril s pestjo po mizi, da je poskočilo vse na njej. »Vendar samo do enajstih, potem pa v posteljo...«

Vrata so se odprla. Med podboji je stal Nenad ves plah in bled. Lepi obraz plavolasega triindvajsetletnega fanta se je skremžil v čudno grimaso, ki je izrazito napovedovala, da je nekaj narobe. Z očmi je iskal Zorana.

Ljudje so utihnili.

»Pojte, za vraga!« je vzkliknil Zoran in se obrnil k Nenadu: »Kaj se je zgodilo? Ali je kaj narobe?«

Nenad je prikimal:

»Branko ne more skozi okensko odprtino. Z glavo ne more skozi luknjo.«

»Uh, hudiča, on pa njegova glava!« je zaklel Zoran.

»Prepiliti bo treba še eno palico,« je rekel profesor.

»Za to potrebujemo vsaj dvajset minut,« je rekel Nenad. »Kaj pa, če bosta ta dva hotela spat?« je z očmi pomignil na stražarja.

»To kar nam prepusti,« mu je odvrnil profesor. »Za vsak primer pritrdita prepiljene palice z voskom, potem pa dalje. Naj gre Slobodan!«

»Profesor, grom in pekel, kaj se menite v tisti vaši neumni govorici?« se je zadrl Müller.

»Pripravljamo vam presenečenje, gospod poveljnik. Zdaj pride na vrsto naša srbska specialiteta: kuhano žganje. Stric Marko, daj še tisto steklenico.«

»Krasno!« je vzkliknil Kurt Röder in tlesknil z jezikom. »Nekoč sem jo že pokusil. Ni je boljše reči od kuhanega žganja, gospod Müller!«

»Profesor, dajte že tisto kuhano... Praznujemo... Morda naši prav ta trenutek korakajo v Moskvo... Heil Hitler!«

»Heil Hitler!« je ponovil Röder in pod mizo udaril s petami.

»Strupa bi mu dal, ne vročega žganja,« je mrmral stric Marko in postavil na mizo do polovice polno steklenico.

»Fantje, zdaj pa vzdržite še pol ure,« je veselo zaklical profesor. Spet se je oglasila pesem, napolnila osamljeno Rdečo hišo in odjeknila v viharno noč... Veter jo je nesel čez speče vaške hiše proti Liedinghausenu.

Medtem so štiri močne mlade roke z vso močjo, ki se je mesece nabirala z njih, vlekle ostre pile čez tretjo palico. Smola, zakaj tretja je bila nekoliko debelejša od prejšnjih dveh.

»Morda,« je rekel Nenad in vzel v roke pilo.

Iz sobe je prihajal odmev hreščečih glasov dveh pijanih Nemcev:

»Wir marschieren, wir marschieren...«

Vendar samo za trenutek, ker se je takoj potem oglasil skladnejši kvartet ali kvintet, ki je zapel:

»Crven fesić j'oj mamo...«

Deset minut kasneje je rekel tisti, ki je pilil pri vrhu:

»Opravil sem. Pošljem ti Branka. Ko bosta prepilila palico, me pokličita. Tačas bom zmehčal vosek.«

»Tega ne bomo potrebovali.«

»Morda pa le! Previden moraš biti.«

»Prav imaš, Zoran.«

Že na hodniku mu je udarilo v ušesa strahotno kričanje, ko je odprl vrata pa je pomislil, da mu bodo počili bobniči.

Nemca, dvoje pijanih glav s pijanimi očmi, sta tulila, da so se jima napele vratne žile, tulila po taktu, ki ga je dajal Otto Müller s tem, da je z žepnim nožem tolkel po mizi.

Stole je brenkal na edino preostalo struno na kitari, medtem ko je Gliša besno vlekel z lokom po vseh strunah na goslih in tako škripal, hrestal in zavijal, da je Zorana spreletaval srh.

Trinajst ujetnikov, zbranih okoli onih dveh, je pelo vsaj pet različnih pesmi, če bi to nejasno, hripavo kričanje sploh lahko tako imenovali. Kakor da je vse to še premalo, je zraven brkača, ki je z žlico tolkel po menažki, nekaj parov nog na vso moč udarjalo ob umazana tla.

Hiša se je tresla. Šipe na oknih so šklepetale, žarnica, ki je visela na dolgi vrvi, pa se je majala in zibala čedalje hitreje, bolj in bolj sunkovito.

Zoran je stopil k fantu, ki je imel zelo veliko glavo s kratko pristriženimi kostanjevimi lasmi, in ga potegnil za ovratnik.

»Na vrsti si, Branko,« mu je rekel, počakal, da se je oni izvlekel iz gomile, in sedel na njegovo mesto.

»Kako gre?« mu je profesor zaklical na uho.

»Gotovo. Koliko je ura?«

»Kmalu bo pol enajst.«

»Strašansko ste vpili. Ali niste ničesar slišali?«

»V neposredni bližini bi lahko sneli okno z okviri vred,« se je zasmejal profesor.

Otto Müller je skušal iz malega žepa na hlačah potegniti uro, pa so mu drgetajoči prsti kar naprej uhajali mimo. Nazadnje je le nekako privlekel uro iz žepa. Pokrovček je odskočil, Otto je dvignil uro k pijanim očem.

»Mensch!« je s pestjo mahnil Röderja po plečih, da so mu naočniki zdrknili na konec nosu. »Mensch!« se je še enkrat zadrl, to pot močneje. »Kaplar, ali veste, koliko je ura?«

»Mar je to važno, gospod poveljnik?« je profesor posegel vmes. »Če ni važno za nas, ki bomo morali zjutraj na delo, je za vas še manj.«

Nehalo je deževati, veter pa je zavijal še bolj kot prej. Bliskalo se je in treskalo, kakor da bo vsako osamljeno drevo na polju zdaj zdaj goreča bakla.

3

Narava je besnela, kakor da se hoče vso noč igrati s prebivalci spečega Sepenrada. Komaj pol ure je minilo, ko so se bliski in gromi preselili nad Liedinghausen in so ljudje z rahlim spanjem nazadnje le zadremali pa se je vsa nevihta po kratkem izletu nad mestece na vzhodu vrnila v širokem loku proti griču, na katerem je bila vas Sepenrade. S severne strani je napadla še huje in divjala še bolj kot poprej. Bliski so se vrstili v gostih presledkih, veter je tulil, vmes pa je grmelo.

Kot lešnik debele deževne kaplje so spet padale na vas in na Rdečo hišo. Veter jih je razbijal ob stenah in strehah hiš, ob deblih in krošnjah dreves ter jih odnašal v daljavo. Kazalo je, kakor da dež sploh ne doseže tal.

Rdeča hiša se je po veseli zabavi pogreznila v mrtvo spanje. Vsaj tako se je zdelo, če bi sodili po glasnem smrčanju, ki je prihajalo iz srednje sobice. Eden je smrčal zategnjeno in nizko, drugi pa na kratko in piskajoče. Kuhano žganje je opravilo svoje, Müller in njegov pomočnik Röder sta zaspala tisti trenutek, ko sta se oblečena zvalila na posteljo.

V sobi, ki je še vsa dišala po žganju in ribjem olju, se je nekdo dvignil na pogradu.

»Nenad,« je bilo v temi slišati pridušen glas, »poglej, kaj delata Švaba, in pokliči še druge!«

»Prav, profesor,« se je oglasil nekdo s spodnje postelje v kotu.

Vrata so lahno zaškripala, komaj vidna senca se je premaknila na hodnik, kjer je kar odmevalo smrčanje spečih stražarjev.

Trenutek kasneje je sedelo petnajst postav tesno stisnjenih druga ob drugi za isto dolgo mizo, za katero so se polni dve uri trudili, da bi ohranili vzdušje, ki je bilo tisti večer nujno potrebno, če naj bi uspel začetek načrta. Obraze je medlo osvetljeval plamen, sveče, pritrjene na desko sredi mize.

Z velike ure na cerkvenem stolpu, ki je stal kakih sto metrov proti vasi, je veter prinesel udarec na zvon.

»Pol dvanajstih,« se je oglasil profesor. »Čas je...«

»Ali nismo česa pozabili? je nekdo vprašal.

»Nismo,« je odgovoril Zoran. »Sicer pa je v Gruberjevi ropotarnici vse pripravljeno.«

»Ne pozabite,« se je spet oglasil profesor. »Tisti, ki mu bo uspelo, naj takoj natanko opiše vso pot, zlasti zvezo na meji. Pismo je treba, to vsi veste, poslati Helmutu.«

»Vemo, vemo,« sta se javila iz teme dva glasova.

»Pa pojdimo... Počasi mimo švabske sobe!«

Drug za drugim kot sence je zlezlo petnajst ljudi po prstih po ozkem hodniku, katerega pod je kljub pazljivosti izdajalsko škripal.

Müller in Röder sta v stražarski sobi smrčala, kakor da hočeta v spanju prevpiti drug drugega.

»Prisloni vetrnico in prižgi svečo,« je rekel profesor in zaprl vrata za seboj.

Žveplenka je prasnila, medla svetloba je obsijala majhen prostor.

Zoran je stopil k oknu in odstranil vosek, ki je skrival mesto, kjer so bile palice prepiljene. Prvo je zavil navzdol. Preveč opiljena kovina ni vzdržala. Zoran je začutil, da mu je odlomljena palica obvisela v roki. Skrbno jo je položil na tla in odlomil še drugi dve.

Prehod je bil prost. Menili so, da bo minilo vsaj šest ur, preden bo poveljnik tabora, ki bo prav gotovo imel mačka, ugotovil beg štirih mladih ujetnikov, ki bodo medtem že daleč od Sepenrada, kjer so v kamnolomu nekaj mesecev kot sužnji zastonj dajali energijo in trpeli.

Nekdo je utrnil svečo. Roka je odrinila vetrnico na oknu in pritrdila kaveljček. Curek dežja je v vetru oplazil tistega, ki je bil najbliže pri oknu. Zaklel je in se naglo umaknil.

»No, srečno! Eh, če bi bil malo mlajši!« je rekel stric Marko, ki je dal s tem znamenje, naj se odpravijo.

Roke so se stisnile, ujetniki so se objeli, si iskreno pogledali v oči...

Blisk je presekal nebo v trenutku, ko je Zoran lezel skozi okno.

Ko je začutil pod nogami streho Müllerjevega svinjaka, so roke popustile. S strehe do tal ni bilo več kot dva metra. Vegasta streha se je vdajala, vendar je prenesla težo telesa. Skok v temo. Noge so pljusknile v mlakužo, blato je Zorana obrizgalo po licih in po obleki. Spet se je zabliskalo. Spretni Slobodan je že stal na strehi, trenutek kasneje pa je bil tudi on na tleh.

Niti Nenad ni bil počasnejši in manj spreten, če ne upoštevamo, da je s strehe skočil na Slobodana, ki mu je iztegnil roke v pomoč, in sta se oba zavalila na mokro ilovico.

Tisti trenutek so vsi trije zaslišali pri oknu sopihanje in šepetanje.

»Branko, pa kaj je?« se je oglasil Zoran, ki je slutil, da se z njihovim zadnjim članom dogaja nekaj posebnega.

»Ne morem doseči z nogami strehe,« se je od zgoraj oglasil sopihajoči Branko. Kar izpusti se, daj no! Streha ni daleč.«

Osemdeset kilogramov s prirastkom teže zaradi padca se je kljub razdalji kakih deset centimetrov zvalilo na strohnele deske, ki jih je pokrivala s katranom prepojena lepenka. Če bi pet strel udarilo hkrati, bi počilo manj — vsaj tako se je zdelo tistim pri oknu in onim trem na tleh — kot je zagrmelo, ko so se lomile deske.

Branko je izginil. V svinjaku sta zakrulila prašiča. Morda zato, ker je Branko padel nanju, ali pa ju je nenadni hrup zbudil iz spanja. Trenutek kasneje je začel Branko tleskati z jezikom in pujsa sta se umirila.

Okameneli od strahu so stali trije fantje pod streho in niso vedeli, kaj naj počno. V strahu so pričakovali glas z okna in ga nazadnje dočakali:

»Zoran, dobro je... Spita kot ubita,« je razburjeno sporočil profesor. »Pomagajte oni nerodi iz svinjaka, pa izginite!«

Blisk jim je za trenutek vzel vid. Prav gotovo je udarilo kje v bližini, ker je počilo skoraj isti trenutek. Veter je ponehal, deževalo je kot iz škafa, volnena vojaška uniforma je pila vodo, vlaga pa je silila prav do kože.

V svinjaku je spet zaklel Branko.

Prašiča sta iznova zakrulila.

»Hudiča, ali mi bo kdo pomagal?« je Branko sikajoče zašepetal skozi deske, psovka na račun poveljnika tabora in njegovega svinjaka pa je pospremila njegovo vprašanje.

»Zoran,« se je z okna oglasil profesor, »tu je odeja. Vrzite mu en konec v svinjak, na drugega pa se obesita s Slobodanom.«

Minuto kasneje, prav takrat, ko se je spet zabliskalo, je Brankova velika glava pogledala skozi odprtino na strehi. Takoj potem se je osemdeset kilogramov zvalilo v roke veselih tovarišev.

Zoran je zvil odejo in jo vrgel proti oknu.

»Dobro je... Srečno pot in pišite!« se je oglasil profesor.

Štiri postave so zavile na cesto, stekle po njej kakih sto metrov daleč in zavile po stezi, ki je med travniki in sadovnjaki peljala v vas.

Nekje v bližini je dvanajstkrat udarilo na zvon.

Kazalo je, da je nevihta že drugič popustila in se znova potegnila proti Liedinghausenu ter dalje na jug proti Dortmundu. Nehalo je deževati, v daljavi se je pokazal košček svetlega, umitega neba z nekaj migetajočimi zvezdicami.

Zalajal je pes kmeta Schneiderja, pri katerem je delal Nenad. Schneiderjeva hiša je bila kakih petdeset metrov od ceste, tik ob robu hrastovega gozdička. Pes je zalajal prvič, drugič, potem pa je hripavo zatulil.

Zavili so na levo, preskočili grajo, ki je obdajala Schneiderjev sadovnjak, smuknili pod drevje in na oni strani spet zlezli čez plot.

Pred njimi je bil travnik Heinricha Gruberja z veliko kolibo iz brun. Tam so poleti zapirali žrebeta in jih ločevali od mater, da bi se navadila na samostojno življenje.

Štirje fantje so se napotili proti kolibi. Ko so bili še kakih dvajset metrov od nje, so zaškripala vrata. Nekdo jim je šel naproti.

»Skrbelo nas je že,« je rekel oni v temi pol srbsko, pol poljsko in vsem po vrsti stisnil roko. »Paškova se je že bala, da vas je Helmut navsezadnje izdal.«

»Vse v redu, pan Anžejevski, vse je v redu,« ga je Zoran prijel pod roko. S težavo je premagoval prijetni drget, ki mu je stresal vse telo.

Šli so v kolibo. Z nekaj otepov slame sta se dvignili dve postavi. Ena je bila ženska.

Drobna sveča na dnu starega vedra je dajala komaj toliko svetlobe, da so se ljudje videli in razločevali predmete.

»Ali je vse pripravljeno?« je vprašal Slobodan in pokazal na štiri kupe, razporejene na razprostrti, čisti slami.

»Vse, pan,« je rekla ženska.

»Preoblecite se,« je dodal Martin Andžejevski. »Mudi se... Pan Zoran, to je vaša obleka, tu so čevlji... Tisti kup tam je za pana Branka, ta za pana Nenada, oni pa za pana Slobodana.«

Deset minut kasneje je medla svetloba skrite sveče obsijala štiri postavne fante v civilnih oblekah, v srajcah s kravatami in v novih čevljih. Ko so si dali na glave tirolske klobučke z zelenimi pentljami in z gamsovo brado, bi nihče ne pomislil, da so ti štirje mladi fantje komaj dobre pol ure poprej prilezli v zmečkanih vojaških oblekah iz Rdeče hiše ob sepenradski cesti.

»Tu je denar,« je stopila ženska k njim in dala vsakemu nekaj bankovcev. »Imate po dve sto mark,« je povedala, »vsi razen pana Branka, ki smo mu odšteli vrednost voznega listka od Liedinghausena do Würzburga.

»Tu pa so odseki terena, koder boste šli,« je rekel Anžejevski. »Helmut ni maral denarja, le kavo in čokolado je vzel. Poglavitno pa je, da si vselej dobro zapomnite ime kraja, koder boste šli, in ime mesta pred seboj. Izgovor za potovanje si izmislite vsakikrat sproti, seveda pa morate paziti na to, kdo vas bo kaj vprašal.«

»Hrana je v torbah na kolesih,« je spet ženska posegla v pogovor, »na kolesu pana Nenada, ki bo do Liedinghausena peljal pana Branka, je zadaj zavoj s hrano za Branka. Vsak bo dobil tudi nekaj živilskih kart,« je dodala čez čas. »Ni mnogo, vendar bo morda prišlo prav.«

Šele zdaj se je s tihim, zvenečim basom oglasil oni drugi.

»Ali niste pozabili naslova?« je vprašal v poljščini.

»Ne,« so odgovorili vsi štirje hkrati.

»Saj si ga niste zapisali, kaj? Tega ne bi smeli.«

Za razvedrilo in kratek čas

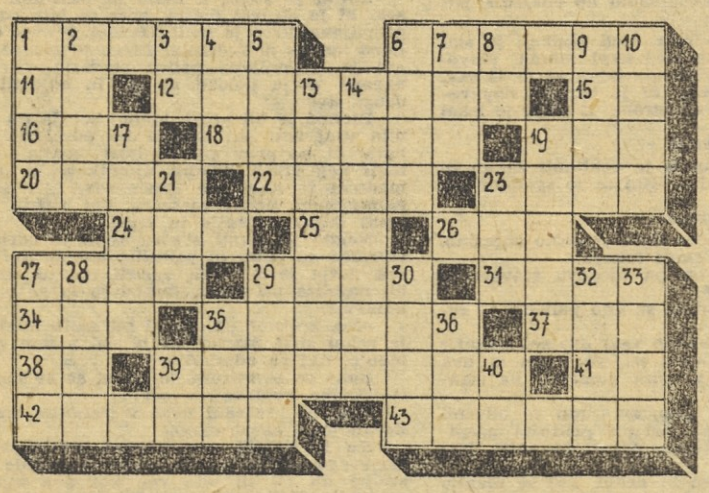

KRIŽANKA ŠTEV. 10.

Vodoravno: 1. iz debla iztesan čoln, 6. ena od celin, 11. japonska dolžinska mera, 12. tisti, ki naleplja reklamne lepake, 15. nada, 16. grška črka, 18. zapravljam, po nepotrebnem trošim, 19. naziv, 20. raven, 22. velika ptica roparica, 23. skleda jajčaste oblike, 24. naplačilo, 25. veznik, 26. hude žuželke, 27. pisalna potrebščina, 29. velika rešeta, 31. pristanišče severnega Jadrana, 34. hoditi, 35. goljufati, 37. vrba, 38. prislov poziva, 39. čist brezbarven živalski klej, 41. indijski denar, 42. zdravilna rastlina z rumenim cvetom, 43. morska želva.

Navpično: 1. zelo žilavo drevo, 2. kopati po zemlji, 3. različna soglasnika, 4. ženski glas, 5. igralna barva, 6. osnova alkohola, 7. znano mi je, 8. enaka soglasnika, 9. ameriška zver, 10. poziv, 13. življenjski uspeh, 14. napad na koga, 27. ključavničarsko orodje, 28. lahko hlapljiva tekočina, 29. primitivni plugi, 30. nravnež, 32. udeleženec pri poroki, 33. jezero v Afriki, 35. stoletje, 36. žensko ime, 39. soglasnik in samoglasnik, 40. ploskovna mera.

REŠITEV KRIŽANKE IZ PREJŠNJE ŠTEVILKE

Vodoravno: 1. krastača, 8. moped, 13. formular, 14. Husiti, 15. el, 16. ena, 17. kor, 19. Eser, 20. Kombi, 22. gasim, 24. kri, a, 25. vratar, 27. abote, g, 29. lov, 31. inlet, 33. torbe, 35. Ibis, 37. dol, 38. kip, 39. Rn, 40. jecati, 42. anakolut, 45. Erato, 46. snemalec.

NAŠA NAGRADNA UGANKA

Žreb je določil nagrade

Spet smo zaključili eno izmed serij nagradnih ugank, tokrat pod naslovom: »Slovenski književniki in njihova dela«. Poslali ste pravilne rešitve, osemletna deklica Branka pa je v četrtek dopoldne izžrebala imena srečnih nagrajencev, ki bodo prejeli razpisane nagrade. Prepričani smo, da niso bile uganke za nikogar pretrd oreh, saj je bilo število pravilnih rešitev, ki jih je prejelo uredništvo, zelo veliko.

Pravilni odgovori se glase:

1. Prežihov Voranc — Samorastniki.

2. Ivan Cankar — Križ na gori.

3. Oton Župančič — Klasje.

4. France Prešeren — Poezije.

Nagrade je žreb dodelil takole:

1. nagrado v znesku 7000 din prejme Kovač Marija, Ljubljana, Gradišče 14.

2. nagrado (5000 din) prejme Grežak Ludvik, Rečica št. 85, p. Laško.

3. nagrado (3000 din) prejme Kos Marija, Pohance 8, pošta Artiče pri Brežicah.

Nagrade po 1000 dinarjev prejmejo še Lupše Ivan, železniška postaja Šoštanj, Pečnik Milijan, Velenje, Kidričeva 47, Rezar Anica, Tenetiše 25, Golnik, Peklar Sonja, Maribor, Einspilerjeva 32, in Trček Janko, Ljubljana, Večna pot 31.

●

V prihodnji številki bomo pričeli z novo serijo nagradnih slikovnih ugank, za danes pa vas vabimo, da sodelujete v nagradni anketi, kakšne se vam zdijo naše slikovne uganke. Odgovorite nam:

1. Ali se vam zde slikovne uganke, ki smo jih objavili doslej, prelahke? Bi si želeli težjih, takih, ki zahtevajo več premišljevanja?

2. Se vam morda zde slikovne uganke pretežke in bi si želeli lažjih?

3. Katera izmed doslej objavljenih ugank vam je bila najbolj všeč?

4. Kakšnih bi si še želeli?

5. Imate morda kakšne svoje predloge?

Izmed odgovorov, ki jih boste do 21. marca poslali na naš naslov (Delavska enotnost, Ljubljana, Kopitarjeva 2-IV. — Za nagradno slikovno uganko) — bomo izžrebali tri nagrajence, ki bodo prejeli:

1. nagrada 3000 din,
2. nagrada 2000 din,
3. nagrada 1000 din.

Poleg tega bomo dobre in izvirne predloge še posebej honorirali.

HUMOR

— Kaj ko bi Janeza oblekli v žensko, da bi v našem upravnem odboru vsaj nekomu lahko čestitali za 8. marec.

— Žena, hk, zadržal sem se na banketu, hk, v počastitev naših žena.

— Že res, da ima naš upravni odbor več moških kakor žensk, zato pa je v našem podjetju več žensk kakor moških.

— Zdravo, no, kaj si kaj počela čez dan?

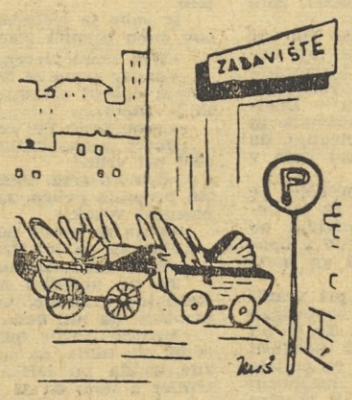

Brez besed

— Ne morem ti pomagati, mar ne vidiš, da pišem referat: »Pomoč zaposleni ženi-materi«.

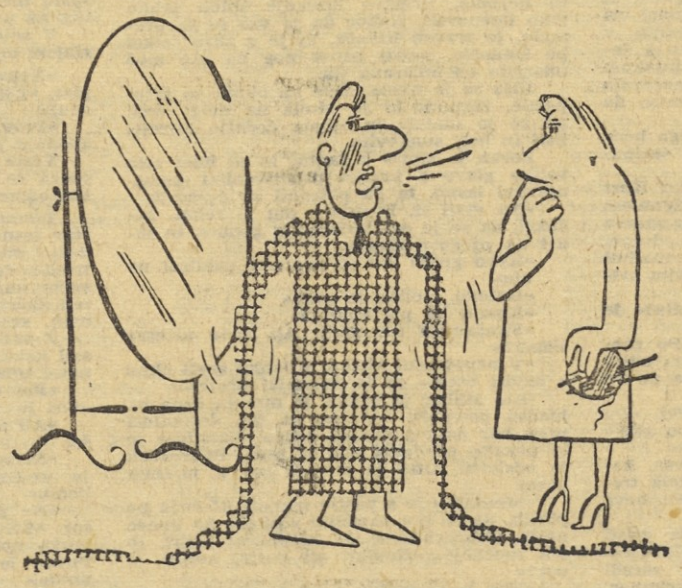

— In da mi nikoli več ne pleteš jopice na sestankih!

IZ ŠESTIH REPUBLIK

Stari otroci

Pravnuk, star 45 let, najstarejša hčerka pa — 89 let! To je družina Andjelke Petrović iz Kovina, ki je dopolnila 112. leto. Starka ima 11 sinov in 4 hčerke, dalje 30 vnukov in naposled še 12 pravnukov. Starka je po poklicu šivilja. Za svojo visoko starost pa se mora zahvaliti — tako pravi, umirjenemu načinu življenja. Ne kadi, ne pije alkoholnih pijač. Pravijo, da je dobre nravi in da se nikoli ne prepira z možem.

Mačka rešila triletno deklico

To se je pripetilo hčerki Dobrivoja Rističa iz vasi Ružič pri Vladičinom Hanu. Babica je videla, kako je deklica odšla iz hiše z mačko v naročju. Ni se zmenila zanjo, dokler ni čez nekaj časa pritekla v hišo mačka. Bila je vsa mokra. Babici res ni bilo treba dolgo ugibati, kaj se je zgodilo. Stekla je preko dvorišča k potoku in res našla v njem vnukinjo ter jo prav v zadnjem trenutku rešila.

Neljuba pomota

Neke noči so čudni glasovi prebudili Branka Klincova, kmetijskega delavca pri Bosanski Gradiški. Vstal je, stopil k vratom in skozi ključavnico pogledav ven. V temi je zagledal »veliko črno zver«, ki se je počasi premikala po dvorišču. Bilo mu je jasno, da je to »volk«.

Branko je prebudil brata Miloša, mu pojasnil neobičajni obisk in načrt je bil takoj gotov.

Miloš je pri zadnjih vratih stopil na dvorišče in s sekiro v roki čakal za vogalom. V tem trenutku je Branko odprl vežna vrata in s tem preplašal »volka«, da je zbežal preko dvorišča k izhodu. Tam pa ga je pričakala bratova sekira.

Stvar se je tedaj pojasnila. Namesto volka je pred njima ležala črna sosedova svinja.

Granate iz prve svetovne vojne

Koncem januarja so delavci v kamnolomu »Jedinstvo« v Mominom Kamenu pri Vladičininom Hanu doživeli zelo zanimiv, toda tudi razburljiv dogodek, ko so odkrili kup topovskih granat.

Miner Miodrag Milosavljević je med delom naletel na velik prazen prostor, ki se mu je takoj zazdel sumljiv. Poklical je tovariše, s katerimi je odkopal vhod in preiskal notranjost votline. Najbrž so pričakovali vse kaj drugega, samo ne skladišče topovskih granat. Bilo jih je skupno 45 kalibra 250 mm.

Od kod granate v tej podzemni votlini? Po govoricah starejših ljudi, izvirajo granate še iz prve svetovne vojne. Nekateri se še spominjajo, kako so nekoč celo evakuirali prebivalstvo, da bi razstrelili skladišče granat. Eksplozije so res odjeknile, toda kakor kaže, to skladišče ni bilo uničeno.

Redke miši

V Bosni na planini Bjelašnice, visoko 2067 m še danes žive bele miši, ostanek favne iz ledene dobe. Te miši so po obliki in velikosti podobne krtom, le da so bolj ploščate in da se jim preko hrbtov vije sivkasto rumena proga.

Prav tako, čeprav redko, naletijo na podlasice, ki izumirajo in ki so poslednji ostanki, katere nahajamo samo na tej planini.

Sarajevo — velemesto

Najbrž ne bi vedeli, če bi vas vprašali, katero jugoslovansko mesto je bilo leta 1835 večje kot katerokoli mesto današnjih balkanskih držav. Sarajevo je leta 1835 bilo večje, kot je bilo v tem času katerokoli mesto v današnjih balkanskih državah. V tem času je imelo Sarajevo približno 70 tisoč prebivalcev, medtem ko je imela Bukarešta takrat le 60.000, Sofija 50.000 in Atene 6.000 prebivalcev. Sarajevo je bilo v tem času tudi večje od Trsta, ki je imel takrat le 40.500 prebivalcev. Z njim se je lahko kosal razen Carigrada samo še Solun, ki je prav tako štel 70.000 prebivalcev.

Nenavaden lov

V Bolu na otoku Braču lovijo ribe — z rokami. Seveda ima tudi ta svojevrstni ribolov svojo sezono. V času močnih vetrov nanesejo valovi večje količine peska na plažo in s tem ustvarjajo majhna jezerca. Tako zajete ribe meščani enostavno lovejo z rokami in spravljajo v košare.